

politicke
ZATVORENIK

GODINA XVIII. - SIJEČANJ 2008. CIJENA 15 KN

BROJ

190

Protiv Titova imena ulicama i trgovima - otvoreno pismo zagrebačkom gradonačelniku • Hrvatski nacionalizam i europske integracije
• **Obnovljen spomenik žrtvama partizanskog pokolja u Dubrovniku**
• **Radovan Grgec - u spomen • Dokumenti, sjećanja i svjedočenja**

politički

ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA

PREDsjEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil, Ljubomir Brdar, Zorka Zane, Jure Knežević

UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti
***
Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb
***
Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.
***
Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima
***
Za sve informacije i kontakte u svezi sa suradnjom i preplatom tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.
***
ISSN 1331-4688
***
Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn
***
www.hdpz.htnet.hr

DVA MJERILA, JEDNO ZA JOSIPA, DRUGO ZA JOVANA

Pri kraju godine, povodom Božića blagdana mira i ljubavi, gotovo redovito svake godine dolazi do polemike između Crkve i pojedinaca iz javnog života - političara, novinara, pa čak i književnika. Ni ova godina nije bila iznimna.

Na božićnu propovijed kardinala Josipa Bozanića reagirao je burno književnik Slobodan Novak, zauzimajući se kao i uvijek za slobodu mišljenja i slobodu vjeroispovijedanja. Doduše, kardinalova propovijed nije bila uperena protiv tih sloboda, ali je novinarska interpretacija propovijedi sažeta u naslovu **Ateizam gori od grijeha struktura** izazvala slavnog pisca. Ne čitajući cjeloviti tekst propovijedi, već novinarsko prepričavanje, pisac je duhovito primijetio, da ono što je navodno rečeno u propovijedi «vonja po paljevini inkvizicijskih lomača».

Ne sumnjam u dobre namjere Slobodana Novaka, kao i kardinala Bozanića, ali kao i uvijek, iza sjene časnog književnika, našla se skupina apriornih napadača na Crkvu, pogotovo onih koji još pamte kardinalov govor na prošlogodišnjem Bleiburgu, pa zašto ne bi i prilikom Božića malo pripucali. Inače, mislim da je od stotina ispisanih kartica tekstova najbolju kvalifikaciju kardinalove božićne propovijedi izrekao Darko Pavičić: «Bozanićev govor ne treba posramiti prave ateiste, već kršćanske ateiste: ljude koji su vjeru prihvatali kao obred, ali ne i kao način života» Navedeni citat možemo odmah provjeriti na problemu rada nedjeljom, koji naša država i društvo ne mogu razriješiti već jedno desetljeće. Rad nedjeljom ne podržavaju svojim ponosanjem ateisti - pa svega ih je pet posto - već dio deklariranih kršćana, koje je Pavičić s pravom nazvao kršćanski ateisti.

No, jeste li zapazili da nema polemika niti reakcija na tradicionalne božićne poslanice patrijarha Pavla, niti na izgovoren riječ mitropolita zagrebačko-ljubljanskog i vascele Italije Jovana Pavlovića. Kako to da nije nitko reagirao na poslanicu, gdje se Srbi, koji su svojevoljno napustili Hrvatsku, nazivaju prognanicima i traži se od vlasti Republike Hrvatske da napravi sve kako bi se ponovno vratili. Proizlazi da se prihvaća stajalište, da smo ih mi prognali i sada ih trebamo pažljivo vratiti.

Dakle, dežurni komentatori važu svaku riječ koju na polnočki izgovori kardinal Bozanić, a istodobno osvjedočenom raspiritelju međunacionalne mržnje iz 1991., mitropolitu Jovanu, propuštaju tekstove s blagoslovom.

Uvažavam vjernike pravoslavne vjere kao i nas katolike, ali ignorirao bih sve one od Jovana do Milorada, koji su duhovno pripremali agresiju na Hrvatsku. Nisu dostojni poruke *Hristos se rodi!*

Alfred OBRANIĆ,
predsjednik Hrvatskog društva
političkih zatvorenika

SMISAO POLICENTRIČNOG RAZVITKA

Prije skoro devet godina, na istome je ovom mjestu objavljen uvodnik pod naslovom «Policentrični razvitak Hrvatske». Iako je izgradnja auto-cesta u međuvremenu približila do jučer tako udaljene dijelove Hrvatske, teško bi bilo dokazati, da smo u tom pogledu učinili makar jedan korak naprijed: Hrvatska se još uvijek sastoji od Zagreba i ostalog, a takvo je stanje – s obzirom na geopolitički smještaj, veličinu i okruženje Hrvatske – krajnje nepovoljno.

Shvatljiva je i prirodna potreba jednog naroda i države, da razvije središte, stožer političkoga, kulturnog i gospodarskog života. Ta je potreba osobito izražena kod naroda koji je, kao hrvatski, stoljećima bio zemljopisno i upravno-politički rascjepkan i u kojem su tuđinski osvajači potpirivali pokrajinske partikularizme. Nadvladavanje tih partikularizama i uspostava vlastite neovisne države nužno su se postavljali kao ključni cilj. Radi toga se ni u nacionalno osviještenim krugovima zapravo uopće nije ni razmisljalo ni razgovaralo o tome, krije li centralizacija kakve opasnosti za nacionalni razvitak. Smatralo se neupitnim, da je centralistički ustroj države najbolje rješenje i da se njime, štoviše, unaprijed omogućuju kvazifederalističke i separatističke tendencije u prvom redu srpske manjine, a onda i eventualni slični pokušaji odnarođenih skupina. U jednoj fazi povijesnog razvijanja takvo je shvaćanje vjerojatno imalo opravdanje.

No, iako nisu utrnule tendencije koje teže rastakanju Hrvatske, danas se suočavamo i s drugim problemima, o kojima valja povesti računa.

Zagreb je narastao do četvrtine Hrvatske, a s područjem koje mu gravitira vjerojatno mobilizira polovicu ljudskih i gospodarskih potencijala Hrvatske. To dovodi do velikih infrastrukturnih teškoća, koje će se u budućnosti samo povećavati. Poteškoće s prometom, opskrbom energijom i pitkom vodom, cijena stanovanja i zemljišta, ekološke posljedice i sl. iz dana u dan će poprimati sve ozbiljnije oblike. Usaporeno s tim, široki prostori Hrvatske već su opustošeni. Banovina, Kordun, Lika, Gorski kotar i Dalmatinska zagora pretvaraju se u pustinje, a pojave siromaštva i tendencija iseljavanja akutne su i u bogatim pokrajinama poput Slavonije, Baranje i Srijema. Ne smiju se podcijeniti ni psihološke i političke reperkusije takvih razlika između Zagreba i pokrajine, budući da u povijesti – i mi i susjedni nam narodi – imamo primjera, da su te razlike vremenom prerasle u suprotnosti i postupno dovele do stvaranja centrifugalnih, separatističkih pokreta. O tome rječito govori, primjerice, stanje duhova u susjednoj Italiji, gdje se – svega stotinjak godina nakon uspješnog okončanja mučne i teške borbe za stvaranje jedinstvene nacionalne države na području jednog naroda, ujedinjenog istim jezikom, kulturom, pa čak i vjeroispovijesnu – pojavljuju i bivaju sve snažniji pokreti koji mogu dovesti do disolucije zemlje.

No, sve da do takvih drastičnih pojava u Hrvatskoj – koja ipak nema tradiciju polisa i neovisnih malih državica – i ne dođe, ne smijemo previdjeti činjenicu, da su posljedice slijevanja ljudi i kapitala u Zagreb i zagrebačku okolicu dramatične na demografskom, gospodarskom, obrambenom i svakom drugom planu. Predstojeće ukidanje ili smanjenje ograničenja u migracijama europskog pučanstva može u idućim desetljećima dovesti do bitne promjene i nacionalne strukture u Hrvatskoj. U državama, koje vode smisljenu i dugoročnu politiku, i u kojima se politički angažman ne svodi na stjecanje saborskih i ministarskih sinekura, nego na trajno osiguranje prosperiteta pojedinaca i naroda, o tome se vodi računa, pa se – recimo u Švicarskoj – snažnim mjerama gospodarske i porezne politike potiče opstanak pučanstva u «pasivnim», ruralnim krajevima. Mi smo od takvog shvaćanja još daleko. Osnivanje ministarstva za regionalni razvitak u sastavu netom formirane nove, druge Sanaderove vlade, jasno je motivirano potrebom da se kreiraju nove ministarske fotele radi političke trgovine s koaličijskim partnerima, a ne radi uvjerenja, da Hrvatska u budućnosti može biti snažna, jedna i jedinstvena samo onda, ako se ravnomjerno razvijaju svi njezini dijelovi. Nitko, pak, ne će biti sretniji od nas, ako se zloguka predviđanja ne ostvare...

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

OTVORENO PISMO ZAGREBAČKIM GRADSKIM VLASTIMA.....	2
HRVATSKI NACIONALIZAM I EUROPSKE INTEGRACIJE	8
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
PISMA IZ ISTRE	18
<i>Blaž PILJUH</i>	
DAVID – VELIKI KRALJ, KOJI JE GOVORIO: «A JA, K'O MASLINA U DOMU BOŽJEM, UZDAM SE U BOŽJU DOBROTU DOVIJEKA!»..	20
<i>Dr. Vjeko Božo JARAK</i>	
OBNOVA SPOMENIKA NA ORSULI	24
<i>Dr. Augustin FRANIĆ</i>	
JUGOOZNAŠKI ZLOČIN NAD ZLOČINIMA NA VRAN-PLANINI.	28
<i>Josip Jozo SUTON</i>	
MENTICID U KAZNENO-POPRAVNOM DOMU STAROGA GRADIŠKA (I.)...	30
<i>Drago SUDAR</i>	
PARTIZANSKO-ČETNIČKI ZLOČINI NAD FRANJEVCIMA U HERCEGOVINI	34
<i>Ivica KARAMATIĆ</i>	
DRAMA BRUNA ZORIĆA: "SUMNJE IVANA MATIJEVIĆA" ..	38
<i>Domagoj ZORIĆ</i>	
RADOVAN GRGEC, HRVATSKI DOMOLJUB I POLITIČKI PROGONJENIK	40
<i>Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ</i>	
IN THIS ISSUE.....	47
IN DIESEM HEFT	48

OTVORENO PISMO ZAGREBAČKIM GRADSKIM VLASTIMA

Bandić I/2008

GRADONAČELNIK
Gospodin Milan Bandić

GRADSKA SKUPŠTINA GRADA ZAGREBA
Predsjednica mr.Tatjana Holjevac

Odbor za imenovanje naselja, ulica i trgova
Predsjednik Ivan Šikić

Predmet: Preimenovanje Trga maršala Tita u Kazališni trg

Vijeće Hrvatskog društva političkih zatvorenika na sjednici 16. listopada 2007. godine donijelo je odluku da Vama, gospodine gradonačelnike Grada Zagreba,

Sramotni natpis na najljepšemu zagrebačkom trgu

reba, Skupštini Grada Zagreba i njezinu radnom tijelu - Odboru za imenovanje naselja, ulica i trgova, podnese prijedlog za preimenovanje **Trga maršala Tita u Kazališni trg**, njegovo negdašnje ime koje mu najviše i pristaje, budući da je na tome najljepšem zagrebačkom trgu **Hrvatsko narodno kazalište**.

Poštovani gospodine gradonačelnice, dame i gospodo!

U više navrata je u hrvatskoj javnosti potegnuto pitanje preimenovanja jednoga od zagrebačkih trgova, onoga koji nosi ime maršala Tita. Iako je posve jasno, da takav naziv polarizira javnost, izaziva posve suviše ideološke prijepore i stvara nepotrebne rascjepe u našem društvu, sve građanske inicijative u tom smislu su odbačene. Do tog odbacivanja nije došlo na temelju suvisle i ozbiljne analize povjesnih, socioloških, estetskih i drugih relevantnih argumenata, nego isključivo na temelju ideološko-političkih diskvalifikacija.

Zahvaljujući tomu, jedan od najljepših zagrebačkih trgova, onaj na kojem je

smještena zgrada Hrvatskoga narodnog kazališta, Rektorat Sveučilišta i niz drugih ustanova od velikoga kulturno-povijesnog značenja, nosi ime po čovjeku koji je, po odluci Josifa Visarionovića Staljina i Kominterne, postao generalnim sekretarom Komunističke partije Jugoslavije – Sekcije Komunističke internacionale, te ujedno obnoviteljem jugoslavenske države pod komunističkim vodstvom.

Staljinovo je ime, kao što znamo, uklonjeno i izbrisano s bezbrojnih ulica i trgova te iz naziva gradova, iako je on bio na čelu otpora agresiji nacional-socijalističke Njemačke, pobjednik u Drugome svjetskom ratu i ravnopravni član tzv. velike trojice. Istu ili sličnu sudbinu doživjeli su i drugi prvaci komunističkih pokreta. Narodi u kojima su oni ponikli, i na taj su se, simbolički način, odredili prema zaslugama i odgovornosti tih političara. «Crna knjiga komunizma», koju je 1997. u Francuskoj obja-

Građanska inicijativa za povratak imena Kazališni trg zagrebačko-mu trgu nazvanom imenom zločinca maršala Tita, organizira u subotu, 9. veljače 2008. u 11:00 sati skup ispred Hrvatskoga narodnog kazališta.

»Naredba je morala doći od Josipa Broza Tita!«

Dr. Mitja Ferenc, član Komisije slovenske vlade za istraživanje masovnih grobnica

ZLOG U TEZNOM Mitja Ferenc, član Komisije slovenske vlade za istraživanje masovnih grobnica, u najnovijem hrvatskom stručnjaku

Naredba za masakr morala je doći od Tita

Tako i u Hrvatskoj trebaju nekoliko desetaka ljudi ne biti moguća bez srodrine s najvećim političkim vođenjem vrha. Ni obzir da se na radije i još umjek razmotri interpelliranje češadusa i kraljev rata, mora se ustvrditi da je nova jugoslavenska vlast zbog govorenga broja učinkova her suđskih presuda poticala strancima zločin nad vlastitim stanovništvom...

Način na koji je učinjeni ovaj zlog u teznom Mitja Ferenc, član Komisije slovenske vlade za istraživanje masovnih grobnica, u najnovijem hrvatskom stručnjaku

DOGAĐAJI

10. DOGAĐAJI

ZLOG U TEZNOM Mitja Ferenc, član Komisije slovenske vlade za istraživanje masovnih grobnica, u najnovijem hrvatskom stručnjaku

Naredba za masakr morala je doći od Tita

Tako i u Hrvatskoj trebaju nekoliko desetaka ljudi ne biti moguća bez srodrine s najvećim političkim vođenjem vrha. Ni obzir da se na radije i još umjek razmotri interpelliranje češadusa i kraljev rata, mora se ustvrditi da je nova jugoslavenska vlast zbog govorenga broja učinkova her suđskih presuda poticala strancima zločin nad vlastitim stanovništvom...

Način na koji je učinjeni ovaj zlog u teznom Mitja Ferenc, član Komisije slovenske vlade za istraživanje masovnih grobnica, u najnovijem hrvatskom stručnjaku

Slovenski povjesničar dr. Mitja Ferenc:
Tito je nalogodavac zločina

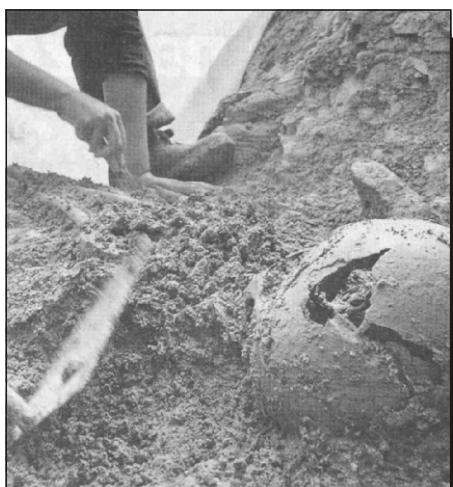
vila skupina autora, potvrđila je pogrešnost teza, da je komunistička ideologija plemenita u korijenima i nakanama, a da su pokušaji njezina oživotvorena ponegdje urodili ispadima. Naprotiv, u svim dijelovima svijeta, u svakom zakutku gdje su došli na vlast, komunistički su

KRUG ZA TRG

Građanska inicijativa za povratak imena Kazališni trg zagrebačko-mu trgu nazvanom imenom zločinca maršala Tita, organizira u subotu, 9. veljače 2008. u 11:00 sati skup ispred Hrvatskoga narodnog kazališta.

HRVATSKO DRUŠTVO POLITIČKIH ZATVORENIKA također je dio te građanske inicijative, pa pozivamo sve naše članove da u subotu, 9. veljače 2008. u 11:00 sati budu na trgu kod kazališne zgrade. Za detaljne informacije upitati Podružnicu Zagreb.

ideolozi donijeli nasilje, neslobodu, političko i gospodarsko obespravljanje, političke uznike, glad i bijedu. Parlamentarna skupština Vijeća Europe u svojoj Rezoluciji broj 1096 od 27. lipnja 1996. godine traži uklanjanje naslijeda bivših komunističkih totalitarnih sustava, a Rezolucijom broj 1481 od 25. siječnja 2006. komunistička ideologija i komunistički režimi proglašeni su totalitarnima i s pravom izjednačeni s fašističkim i nacional-socijalističkim. Hrvatski je Sabor Deklaracijom o osudi zločina počinjenih tijekom totalitarnog komunističkog poretka u Hrvatskoj 1945. do 1990. godine od 30. lipnja 2006. zauzeo

Spomenici "oslobođenja" - iskopavanja pobijenih kod Maribora

slično stajalište.

O režimu koji je vladao obnovljenom jugoslavenskom državom od 1945. do 1990. suvišno je i raspravljati: ako smo kao pojedinci i kao narod imali slobodu i državnost, čemu nam je onda bio potreban Domovinski rat i novi desetci tisuća ubijenih, ranjenih, nestalih i osakaćenih!?

Poštovani gospodine gradonačelnice, dame i gospodo!

Jedan od najlepših zagrebačkih trgova nosi ime Josipa Broza, i to upravo Josipa Broza kao vojnika, vojnog zapovjednika - maršala. Kao vojni zapovjednik i maršal, on je bio na čelu snaga, koje su tijekom Drugoga svjetskog rata počinile niz stravičnih zločina, istrebljujući čitava sela i gradiće, a na samome su kraju rata i nakon njega poubijale više desetaka ili čak više stotina tisuća ratnih zarobljenika, civila,

Slavko GOLDSTEIN

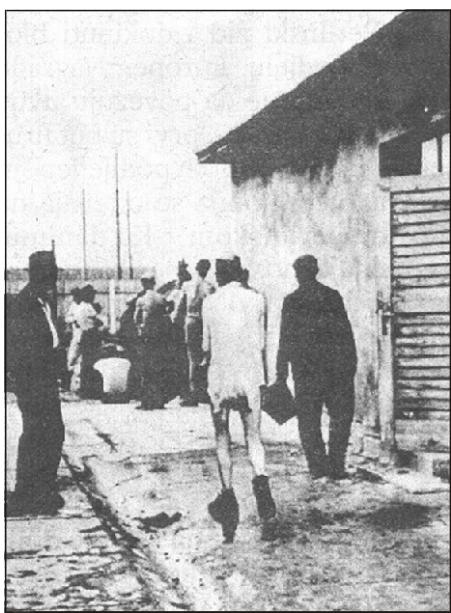
Tito je bio voda zavjere šutnje o Bleiburgu

Postojala je zavjera šutnje, i nema dvojbe da je ona dolazila od Josipa Broza Tita osobno. To potvrđuje i Milovan Đilas u svojim memoarima

INTERVJU Slavko Goldstein, povjesničar i publicist, govorio o drugom, dopunjeno izdanju knjige '1941 - godina koja se vraća'

S. Goldstein - Tito kao vođa zavjere šutnje o zločinu na Bleiburgu

žena, djece i staraca. Najnovija istraživanja u Sloveniji potvrđuju razmjere zločina o kojima se u Hrvatskoj pola stoljeća šutjelo. Radi toga je slovenski povjesničar dr. Mitja Ferenc, član Komisije slovenske vlade za istraživanje masovnih grobišta, rezolutno ustvrdio: «Naredba za masakr morala je doći od Tita!» (Jutarnji list, br. 3326/X od 14. rujna 2007., str. 10.; Glas Koncila, br. 37 (1734)/46 od 16. rujna 2007., str. 8.-9.). Drugi slovenski povjesničar, ujedno predsjednik spomenute Komisije slovenske vlade, dr. Jože Dežman, izjavio je: «Logistički, tu su jugoslavenski komunisti nadmašili naciste. Ubijanje 100 – 200 tisuća ljudi u dva mjeseca morala je pratiti golema logistika. To je golem logistički pothvat, najveći 'pothvat' jugoslavenskih partizana, to je Titovo 'remek-djelo'. On je po zločinima

Titovi logoraši 1945. - iz logora na Kanalu

uz bok Staljinu, Pol Potu, Mao Zedongu...» (Jutarnji list, br. 3336/X od 24. rujna 2007., str. 8.-9.)

Prema tome je posve logičan zahtjev dr. Ive Banca, opetovano izrečen za «Radio 101» dne 29. rujna 2007: «Treba preimenovati ne samo zagrebački trg, nego i sva mjesto diljem Hrvatske gdje postoji takvi nazivi. (...) Davno sam rekao da je to sporno, a što se tiče argumenta povijesne uloge, pa povijesna je uloga Staljina još veća, ali više nema Staljingrada...» (Jutarnji list, br. 3342/X od 30. rujna 2007.)

I, ne samo to: osim zločina u poraću i razdoblju 1945.-1990. Titova "slavna" Jugoslavenska narodna armija napala je Hrvatsku u agresorskom ratu početkom devedesetih godina u kojem su poginuli i ranjeni deseci tisuća građana. Da ironija bude veća u svibnju 1994. godine, pored samog Hrvatskog narodnog kazališta na Trgu maršala Tita ranjene su

IVO BANAC U INTERVJUU NA RADIJU 101

'Maršala Tita van iz svih gradova'

Dr. Ivo Banac: ukloniti Titovo ime s naziva ulica i trgova

dvije djevojčice s trajnim posljedicama, a u neposrednoj blizini raketirana je dječja bolnica u Klaićevoj ulici. Dakle, trg nosi ime zapovjednika zločinačke armije.

Bjelodano je, dakle, poštovani gospodine gradonačelnice, dame i gospodo, da zahtjev za preimenovanjem trga koji nosi Titovo ime, nije zahtjev samo njegovih političkih protunozaca ili – kako se ponекad i na početku 21. stoljeća znade čuti – zahtjev «reakcije koja podigla glavu» ili «kleronacionalista», nego zahtjev svih onih koji imaju snage suočiti se s povijesnom istinom. Da bi se tom zahtjevu izišlo ususret i da bi se hrvatsko društvo oslobodilo jugoslavenskoga komunističkog balasta, potrebno je ne samo hrabrosti i odlučnosti, nego i poštenje.

Od sadašnjih gradskih vlasti u Gradu Zagrebu očekujemo tu hrabrost i to poštenje!

HRVATSKO DRUŠTVO POLITIČKIH ZATVORENIKA
Alfred Obranić, predsjednik, v. r.

JOSIP KOTNIK: NOVI PRILOZI ZA BIOGRAFIJU JOSIPA BROZA TITA

Službeni **Titov** životopisac **Vlado Dedijer** objavio je osamdesetih godina prošlog stoljeća nekoliko knjiga pod gore spomenutim naslovom, iz kojih se moglo iščitati sjaj i bijedu jugoslavenskoga komunističkog diktatora.

Pa, kako nam je ovih dana jedna od preokupacija i promjena imena Trga maršala Tita u Kazališni trg, danas pod istim naslovom hoću upozoriti naše čitatelje na knjigu **Josipa Kotnika**, koju je pod naslovom *Svi umiru jednako*, 1990. objavio Nakladni zavod Globus. Knjiga je memoarski zapis čovjeka koji je čitav rat proveo u partizanima, da bi konac rata dočekao u Bleiburgu pri štabu III. armije kao obavještajni časnik.

Najprije citat sa str.159 o sudbini njemačkih vojnika, koji su se bez oružja, sedam dana nakon završetka rata kretali prema Austriji: «...Međutim, taj je prijedlog bio odbijen a i sama odluka presudna za blizu 100.000 razoružanih vojnika koji su se posljednjim snagama, potpuno iscrpljeni zbog danonoćnog usiljenog marša probijali do zapadnih saveznika. Dok su marširali prema Slovenjgradecu cestom koja je za njih poput otrovnje zmije vijugala podno zelenih brda – bili su obasuti užasnom mitraljeskom i minobacačkom vatrom otvorenom na razoružane kolone vojnika koji su se u panici ustrčali u podnožja brda sve do potoka da bi iznijeli živu glavu.

Jedinice III.armije koje su bile raspoređene na brdima oko Slovenjgradeca nemilosrdno su uništavale bespomoćne ostatke njemačkih jedinica, čiji optimizam nije došao nimalo do izražaja u toku neprekidne jednodnevne vatre iz svih vrsta oružja. Taj masakr po **Staljinovom** uhodanom receptu ostao je zapečaćen u sjećanju stanovnika tog kraja koji kažu da su potokom u dolini podno brda tada tekli potoci ljudske krvi. Samo jedan neispunjeni uvjet od svih ostalih, tj. da oficiri

zadrže pištolje, dovoljan je bio da izgube glavu na tisuće onih koje nitko ni za što pitao nije. Tih sedam dana poslije završetka rata nisu značili ni u kojem slučaju rat, već ispunjenje tadašnje dosljedne politike genocida koju je Staljin ionako dobro provodio i nad svojim narodom. Naređeno je bilo da se niti jedan vojnik ne smije izvući iz naše zemlje nekažnen.

naročito odnosi na oko 300.000 pripadnika ustaško-domobranskih formacija koje nisu htjele položiti oružje sve dok nisu bile sigurne da su izvan domašaja jedinica Jugoslavenske armije. Očito oni nisu bili naivni niti Nijemci koji su prihvatali apel naših komandi i odbacili oružje, iako je jedne i druge zadesila ista sudbina.»

Slijedi citat sa str. 167 o sudbini zarobljenih hrvatskih vojnika koji su se kretali dolinom Drave prema Mariboru: «...Budući da je bila riječ o vojnim zarobljenicima koji su se kretali u kolonama također pod najsurovijom stražom, nadležnost nad njima imalo je II. odjeljenje Armije kojim je rukovodio major **Bakić zvan Baća**. Referirao je komandantu **Kosti Nađu** da se u kolonama nalazi oko 160.000 zarobljenika i tražio je da se riješi pitanje njihove sudbine. Kosta Nađ je od Baće tražio da napiše telegram vrhovnom komandantu s upitom što raditi s njima. Telegram je bio sastavljen, a potpisao ga je osobno komandant Kosta Nađ.

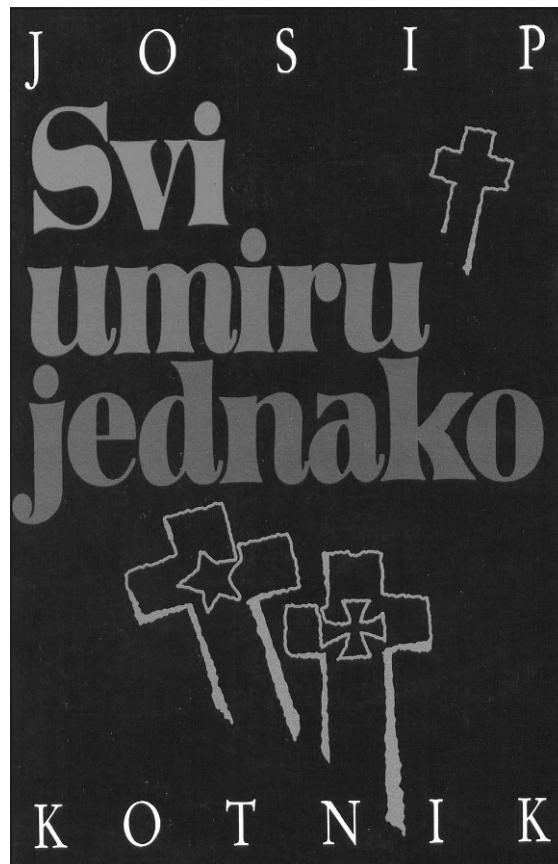
Prema pričanju kurira Gedže, povjerljivog i uvijek nasmijanog dječaka od 14 godina, naređeno je bilo KOS-u da se svi ti zarobljenici likvidiraju, za što su bile prikladne protutenkovske grabe starojugoslavenske vojske uzduž rijeke Drave.»

Josip Kotnik poznat je našoj javnosti kao popularni TV-komentator svemirskih podviga šezdesetih i sedamdesetih godina. Bio je profesor na Elektrotehničkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Kazna je bila unaprijed određena, a to je nemilosrdno uništenje prvenstveno onih koji se žele izvući i predati se tada nama samo fiktivnim prijateljima, a zapravo po Staljinu, imperijalističkim neprijateljima, koji bi prilivom živih ljudskih snaga samo ojačali.»

Citat sa str.165 odnosi se na sudbinu pripadnika Hrvatskih oružanih snaga: «...Naređenje vrhovnog komandanta JNA bilo je da se po svaku cijenu onemogući i sprječi povlačenje kolona i dolazak u angloameričku zonu Austrije. Te se kolone moraju predati ili uništiti. Ova se naredba

Knjiga iz koje sam citirao nekoliko rečenica predstavlja njegova osobna svjedočanstva i doživljaje tijekom okrutnih ratnih i poratnih godina 1941.-1945. godine. S obzirom da se radi o autoru koji u vrijeme pisanja knjige nije želio utjecati na bilo čija politička ili povijesna stajališta, niti je težio bilo kakvim osobnim probicima, mislim da mu se može bez rezerve vjerovati. (A. O.)•

ZLOUPOTREBE ZLOSRETNE USTAVNE PREAMBULE

Komentirajući neke reakcije javnosti na vijest, da je zlatna mladež SDP-a izbornoj noći prizivala uskrsnuće Jugoslavije, pjevajući «drugu Titu» i zemlji koja se protezala «od Vardara pa do Triglava», rčanovski je «drugoligaš» (prema rječima Vesne Pusić) **mr. sc. Neven Mimica** pokušao minimizirati značenje incidenta, navodeći usput, da te pjesme «misu zabranjene ustavom», za razliku od nekih drugih koje su «Ustavom zabranjene, a ipak se pjevaju».

Mimica, doduše, nije pravnik, ali bi se i od ekonomista i političara moralno moći očekivati da znade bar to, kako se ustavna preambula ne nalazi u normativnom dijelu najvišega zakona u državi, pa se njome ništa ne može ni propisivati ni zabranjivati. No, prečesta pozivanja na zlosretnu ustavnu formulaciju i njezino utemeljivanje suvremene Hrvatske, između ostalog, i na avnojevsko-zavnonovskoj, jugoslavenskoj Hrvatskoj, koja sežu dotle da se čak hoće sprječiti historiografska istraživanja, pokazuju koliko su bili u pravu oni koji su – još 1990./91. – dalekovidno ukazivali na to, da će se te

fraze Hrvatima obiti o glavu. Nažalost, **Tuđman** je plaćao danak pokušaju da uljepša vlastitu prošlost, kao i ocjeni da će to presudno doprinijeti osamostaljenju Hrvatske. Gledano unatrag, obje su se procjene pokazale pogrešnima: natege o «hrvatskim komunistima» ne će dobiti znanstvenu potkrjepu, a Hrvatska se osamostalila Domovinskim ratom, a ne «antifašističkim» podilaženjem velesilama. Ono je Zapad impresioniralo do te mjere, da je **Mitterand** – sâm, doduše, poznat po kolaboraciji s vichyjevskim režimom – prigodom 50. obljetnice završetka Drugoga svjetskog rata, 1995. smatrao Tuđmana nepatvorenim ustašom.

I u sklopu najavljenе promjene ustavnog članka 141., kojom se hoće dokinuti zabrana udruživanja u jugoslavenske i balkanske državne saveze, zagovornici eliminiranja hrvatske države pozivat će se na ustavne «izvorišne osnove». Jer, ako je «jugoslavenska Hrvatska», Hrvatska u sastavu Jugoslavije (kao Banovina i kao komunistička nazovi-republika) među «izvorišnim osnovama», zbog čega Jugoslavija ili slična «regija» ne bi mogla

Mr. Neven Mimica

biti i buduće «utočište» Hrvatske? Postoji li kakva logička i politička protimba između tuđmanovskih «izvorišnih osnova» i budućega ukidanja (također Tuđmanova) ustavnoga članka 141.?

Krug će se tako zatvoriti: jugoslavensko-komunistička baština skupo nas je stajala u prošlosti, a mogla bi nas jednako skupo stajati i u budućnosti... (P. Z.)

HOĆE LI IH U MINISTARSTVU OPET ISMIJATI?

Nova je vlada ustrojena i pred Saborom je položila prisegu. Budući da je u njoj podpredsjednik **dr. Slobodan Uzelac**, do-

sadašnji državni tajnik za visoku izobrazbu, treba se nadati da će sada biti riješen problem koji u prethodnome vladinu mandatu nije bio u Uzelčevu djelokrugu: problem nastave na hrvatskom jeziku u osnovnoj školi u Jagodnjaku. Već nekoliko godina, naime, traje agonija djece i roditelja, kojima tamošnji pedagog i ravnatelj **Milovan Ležaja** onemogućuje školovanje na hrvatskom jeziku, jer je Jagodnjak «škola za srpsku manjinu». Neki su nastavnici dobili otkaze, kako bi se mogla zaposliti četiri srpska učitelja, a početkom prosinca 2007. roditelji petoro učenika odlučili su svoju djecu slati na hrvatsku nastavu, u susjedno selo Čeminac.

valjda, po ustavu, u Hrvatskoj imaju pravo?), dočekalo ih je iznenadenje: «**Na ulazu u Ministarstvo su nas ismijavali, a nitko nije ni pokušao reagirati na naše probleme.**» Toliko o ministru, vladu, državi, a i o raznim udrugama za zaštitu manjinskih i ljudskih prava. Ta, prosvjednici su samo Hrvati... (L. Z.)

10 | DOGADAJI

SLUČAJ JAGODNJAK Epilog sukoba roditelja i ravnatelja

Kronologija slučaja

2003. Podsegred Milovan Ležaja odbila zahtjev obitelji Uršlajhovih s 5. razredom po hrvatskom programu jer je "Jagodnjak škola za srpsku manjinu".

Veljače 2007. Zajednička inspekcijska traži od ravnatelja Ležaja da oformi 5. razred po hrvatskom programu.

Na hrvatsku nastavu idu u susjedno selo

● Petoro učenika 5. razreda OŠ Jagodnjak nakon 20 dana opet ide u školu, ali u Čemincu

Djece su zapravo srušile šta ponovno idu u školu i slušaju nastavu na hrvatskom jeziku. I mi roditelji smo srušni što ih djece u školu, ali smo nezadovoljni što ponovno uči u svojim školama, moraju u

Društvo 11

Roditelji ogorčeni reakcijom na slučaj Jagodnjak:

Ismijali su nas na ulazu u Ministarstvo

Iako djeца ne mogu učiti hrvatski jezik, a inspekcijska je utvrdila nepravilnosti u školi, roditelje nitko nije primio u Zagrebu

● SAŠA ALILOVIĆ ● ZAGREB, JAGODNJAK

Ogorčen na ignoriranje Ministarstva znanosti i obrazovanja u slučaju škole Jagodnjak i petero učenika koji već drugi tjedan idu u školu u susjedno selo, jedan od roditelja, Johan Uršlajh, otkrio je potražiti odgovore u Zagrebu. Tvrđi kako su njegovi brat i on pokušali u Mi-

NAŠA DJECA ŽELE UČITI HRVATSKI JEZIK

OVO NJE SRBIJA SPASITE NAS

Za sada se nakon prosvjeda ništa nije promjenilo u Jagodnjaku. FAH

ĐAKOVAČKI PROSVJED PROTIV PARTIZANSKIH ZLOČINACA

U povodu skupa 6. Slavonskoga partizanskog korpusa, održanog u Paučju kod Đakova 6. listopada 2007., nekoliko se hrvatskih domoljubnih organizacija oglašilo prosvjedom, kojega u cijelosti objavljujemo:

«EVOCIRANJE USPOMENA NA ZLOČINE PARTIZANA POČINJENE U IME ANTIFAŠIZMA: "USTANIČKO" PAUČJE - ZLOGLASNI LOGOR I MASOVNA GROBNICA.

OSVRT NA SKUP 6. SLAVONSKOG PARTIZANSKOG KORPUZA ODRŽAN U PAUČJU KOD ĐAKOVA 6. LISTOPADA 2007. U ORGANIZACIJI SAB-a I "EVOCIRANJE USPOMENA NA ANTIFAŠISTIČKI RAT U ISTOČNOJ SLAVONIJI"

Mi, žrtve komunizma i JNA - sljedbenice partizanskog pokreta, ovim putem prosvjedujemo protiv održavanja ovakvih skupova na mjestu gdje su počinjeni mnogi ratni zločini za koje nitko nije kažnjen, a koji vrijeđaju naše dostojanstvo skrivaći seiza antifašizma.

U protekle četiri godine prikupljanjem podataka za knjigu "Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću" (u kojoj je preko 3000 pojmenice nabrojanih žrtava komunizma-«antifašizma») i "Žrtvoslov Ruševa, Djedine Rijeke, Sovskog Dola, Pake i Imrijevaca - Žrtve partizanskog pokreta i komunističkog režima, Drugi svjetski rat i poraće", Hrvatsko društvo političkih zatvorenika - Ogranak Đakovo i Odbor za istraživanje komunističkih zločina i obilježavanje masovnih grobnica Đakovo su na osnovi iskaza preživjelih svjedoka istražili zločine počinjene u

Paučju i okolicu. Od 1942. to je prostor površine promjera oko 20 km, koji su kontrolirali domaći komunisti: Srbi, Hrvati i ostali. Bila je to, prema njihovim izvorima, vojna i logistička baza NOP-a, te centar KPH, SKOJ-a i AFŽ-a.

No, istina je sasvim drugačija. Bili su to logori i stratišta za obračun s neistomišljenicima, gdje su ubijali i slučajne prolaznike - žene, djecu, poštare, lugare, načelnike općina, seljake, svećenike, pa čak i one koji su im se htjeli pridružiti. Ubijali su ih iz do sada nepoznatih razloga. Poznata stratišta bila su kod mjesnog groblja u selu Borovik (danas potopljenom), u šumi Živčane kod sela Grанице, u šumi Lužanci kod sela Milinac, u šumama Seget i Grabik kod Paučja, u Šabanovoju guštaru uz nekadašnju Gutmanovu prugu kod Paučja i dr. U logoru Paučje i okolnim logorima postojali su zat-

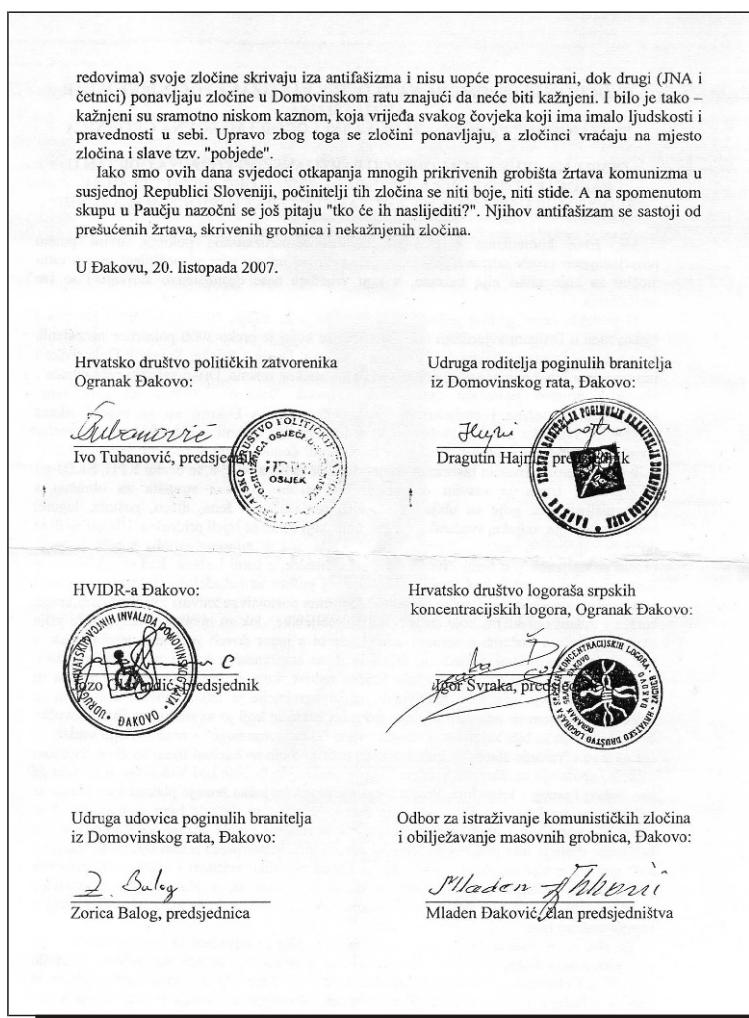
vori i samice (zemunice, barake i zidani objekti) u koje su zatvarali zarobljenike, dok su njihova prikupljališta prije likvidacije bila u kućama u samom selu. Kada bi u logor doveli veći broj zarobljenika, u slučaju da su kapaciteti nedostatni, držali bi ih na otvorenom u ogradi od bodljikave žice. Neke zarobljenike su koristili za teže fizičke rade, koje su obavljali vezani lancima ili žicom.

Prema svjedočenjima preživjelih, način egzekucije je bio stravičan: ubijali su ih najčešće vješanjem ili udarcem u glavu drvenim čekićem koji je na rubovima imao kovačke čavle. Mučenja su bila zvijerska: u narodu zvano "skraćivanje nogu" - rezanje nogu svakih 10 cm na živo i "rezanje šlaufa" - guljenje kože u širini 5 cm po cijelom tijelu na živo. Svjedoci najčešće spominju egzekutora Šandora zvanog Stovrag iz Bobote kod Vukovara,

a opisuju ga kao niskog i crnog s brkovima. Prema iskazima svjedoka jedna žena je plakala i molila ga za milost prije smaknuća, a Stovrag joj je rekao: "Ne boj se, bit će brzo gotovo, ne ćeš ni osjetiti!" Spominju i ubojstvo žene koja je bila mučena i gola vezana za stablo, a njeno beživotno tijelo je bilo prekriveno brojnim komarcima. Materijalni i pisani dokazi su uništeni, a 45 godina se nije smjelo govoriti o tome. Ostali su jedino svjedoci i neotkopane masovne grobnice.

Za počinjene zločine nikada nitko nije kažnjen, a zločinci ih opravdavaju antifašizmom. Da su ovi zločinci bili primjereno kažnjeni, ne bi se ponovili isti zločini u Domovinskom ratu.

Za zločine počinjene 1945. kod jame Jazovke, gdje su odvedeni iz zag-

rebačkih bolnica ranjenici, žene i djeca, te ubijeni i bačeni u jamu, komunistima nikada nije suđeno. Ponovilo se 1991. u Vukovaru - na Ovčaru su odvedeni ranjenici, žene i djeca iz vukovarske bolnice, te ubijeni i bačeni u jamu, a kazna je nepravdrena. Ideologija počinitelja je ista: zločinci pod znakom crvene zvijezde petokrake. Ovi prvi (partizani-komunisti i četnici u njihovim redovima) svoje zločine skrivaju iza antifašizma i nisu uopće procesuirani, dok drugi (JNA i četnici) ponavljaju zločine u Domovinskom ratu znajući da neće biti kažnjeni. I bilo je tako -kažnjeni su sramotno niskom kaznom, koja vrijeda svakog čovjeka koji ima imalo ljudskosti i pravednosti u sebi. Upravo zbog toga se zločini ponavljaju, a zločinci vraćaju na mjesto zločina i slave tzv. "pobjede".

Iako smo ovih dana svjedoci otkapanja mnogih prikrivenih grobišta žrtava komunizma u susjednoj Republici Sloveniji, počinitelji tih zločina se niti boje, niti stide. A na spomenutom skupu u Paučju nazočni se još pitaju "tko će ih naslijediti?". Njihov antifašizam se sastoji od prešućenih žrtava, skrivenih grobnica i nekažnjenih zločina.

U Đakovu, 20. listopada 2007.

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika

Ogranak Đakovo:

Ivo Tubanović, predsjednik

Udruga roditelja poginulih branitelja iz Domovinskog rata, Đakovo:

Dragutin Hajnić, predsjednik

HVIDR-a Đakovo:

Jozo Glavendić, predsjednik

Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora,

Ogranak Đakovo:

Igor Švraka, predsjednik

Udruga udovica poginulih branitelja iz Domovinskog rata, Đakovo:

Zorica Balog, predsjednica

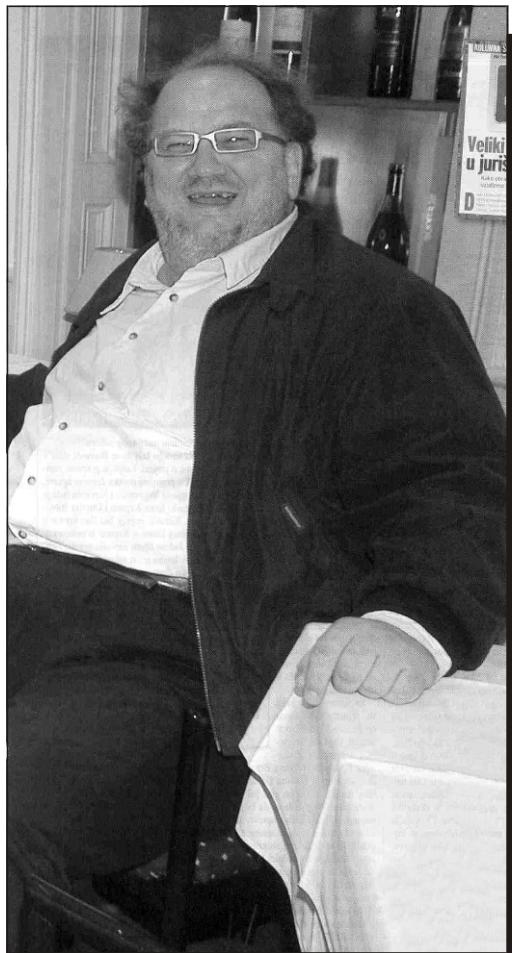
Odbor za istraživanje komunističkih zločina i obilježavanje masovnih grobnica, Đakovo:

Mladen Đaković, član predsjedništva

O TZV. NEOVISNOM TISKU

Izazvan stanovitim opservacijama **Ivana Lovrenovića** u *Feralu*, pokretač i nekadašnji glavni urednik i *Globusa* i *Nacionala*, stasiti je **Denis Kuljiš** u Globusu, br. 892 od 11. siječnja 2008. objasnio, da se njemu ne može spočitnuti nikakva «kolaboracija» s **Franjom Tuđmanom**, jer je prvo i najvažnije načelo njegove uređivačke politike glasilo: *Ne može se objaviti ništa dobro o Franji Tuđmanu*.

Ima, ruku na srce, i u civiliziranom svijetu sličnih pojava (pa je bilo teško zamisliti pohvalan tekst o **Helmutu Kohlu** u hamburškome *Der Spiegelu*), ali ipak ne valja smetnuti s uma ovo priznanje o načinu, na koji (su) u Hrvatskoj funkcioniра(li) tzv. neovisni, slobodni i – dakako – objektivni mediji. (T. J.)

Denis Kuljiš

GLAS NARODA O SASTAVU VLADE

«Pupovčev SDSS je zaslužio odgovorno mjesto u vlasti, i to ono koje je odgovorno za razminiranje.» (Citatelj iz Koprivnice, *Jutarnji list*, br. 3436/10, 8. siječnja 2008., 3.)

FIGURAE VENERIS: LJUBAVNI POLOŽAJI U STO SLIKA (3.)

Komentirajući najave da će predsjednik **Mesić** u ime Hrvatske «pokazati interes» za Sarkozyjevu ideju o stvaranju Mediteranske unije, koja bi okupljala 22 države i bila posvećena suradnji na području energetike, sigurnosti, borbe protiv terorizma, ilegalnih migracija i trgovine, tada tek kandidat za mjesto budućega ministra vanjskih poslova, **Goran Jandroković**, izjavio je 5. prosinca 2007.: «Naš je apsolutni prioritet EU. Kontroverzne ideje će Hrvatska razmotriti i odlučiti ono što bu-

de u njezinom interesu. Za Hrvatsku je uvijek presudno kako na neku od inicijativa gleda većina država članica Europske unije.» U međuvremenu je Jandroković postao ministrom vanjskih poslova. Ne treba dvojiti o tome, da mu je u tome presudno pomogla poslušnost gospodarima: visokom povjereniku EU za ovaj dio «Zapadnog Balkana» i njegovim poslodavcima, onima kojima je Hrvatska spremna «podrediti sve svoje poteze». (T. J.)

HRVATSKI NACIONALIZAM I EUROPSKE INTEGRACIJE

Hrvatski odnos prema europskim integracijama ili, preciznije, prema današnjoj Europskoj uniji, nesumnjivo je središnje pitanje ne samo hrvatske politike, nego i hrvatske subbine na početku XXI. stoljeća. Sve druge teme, dvojbe i prijepori, danas su samo izvedenice strategije službenog Zagreba prema Bruxellesu. To vrijedi i za onu, koju iz razumljivih razloga smatramo najbolnjom i najproblematičnijom: temu tzv. regionalnog povezivanja.

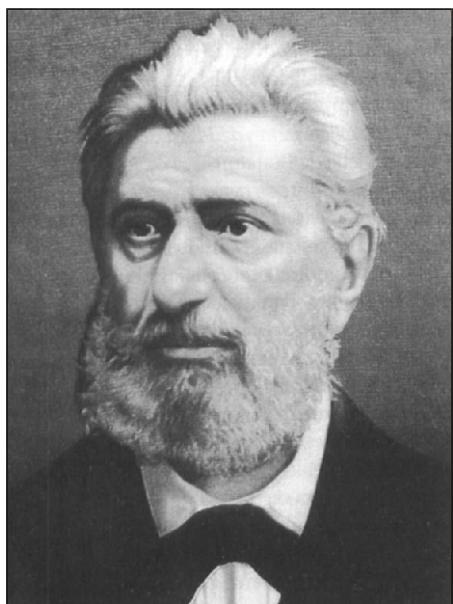
Kad, naime, naša politička elita ne bi pristup Europskoj uniji jednodušno smatrala ciljem vrijednim krupnih žrtava (a u ekstremnim slučajevima, kako je to – bez prosvjeda i negodovanja bilo koje parlamentarne stranke – formulirao sadašnji predsjednik vlade, i ciljem za koji je Hrvatska «*spremna podnijeti svaku žrtvu!*»), onda bi se i pitanje našeg odnosa prema državama sljednicama bivše Jugoslavije i prema drugim državama na europskom Jugoistoku postavljalo na bitno drugačiji način. Onda se ne bismo prisiljavali na zaboravljanje tragičnog iskustva iz XX. stoljeća, niti bismo tako beščutno prezirali gubitke i žrtve, koje smo bili prisiljeni podnijeti da se oslobođimo balkanskoga zagrljaja. Ne bismo dopustili, da nam se budućnost obećava samo uz uvjet da zaboravimo vlastitu prošlost. Ne bismo zaboravili, da su nam i ranije, toliko puta, u ime prividno visokih i općečovječanskih idealova, obećavali jednako tako svijetu budućnost, a da smo onda krvlju plaćali oslobođenje od tih obećanja. I da smo iz te naizgled blještave budućnosti izlazili uvijek okrjeniji, uvijek manji i uvijek siromašniji.

Ne bismo tako mazohistički prebirali povlastitim propustima i grijesima, jer bismo bili svjesni da postoje granice *dopustivoga kajanja*, i da prekoračenje tih granica dokida mogućnost pozitivnoga, optimističkoga gledanja u budućnost, da prerasta u defetizam, u patologiju. Jer, jedno je priznati vlastite grijeha i zločine radi ozdravljenja i napretka, a drugo je

Piše:

Tomislav JONJIĆ

dopustiti da ti grijesi i zločini postanu nužni i nepremostivi okvir našeg postojanja, element koji nas neopozivo definira. Takve zločine nismo počinili i nikomu takav stupanj pokajanja ne dugujemo!

Dr. Ante Starčević

Prema tome, imamo pravo sami odlučivati o svojoj subini. To pravo nismo ni prokockali ni potrošili.

Sofizam kojim se svako propitkivanje smisla i svrhovitosti Europske unije proglašava protueuropskim, podmukla je klopka, jer su mir i suradnja među europskim narodima zamislivi na mnogim drugim i drugačijim osnovama. Radi toga je posve netočno i nepravedno nazivati preispitivanje današnje EU «euroskepticizmom». Još je podmuklje i još odvratnije, kad se taj tzv. euroskepticizam poistovjećuje s izolacionizmom, «ognjištarstvom» i automatski proglašava primitivizmom. Jer, sumnjati zapravo znači misliti; i nije samo pjesnik onaj koji «o svemu dvoji» - to je odlika svakoga intelektual-

ca. Sumnjati, dakle, nije samo pravo, nego i nužno obilježje, pa prema tome i obveza slobodnoga i nesputanog duha.

Europska misao Oca Domovine

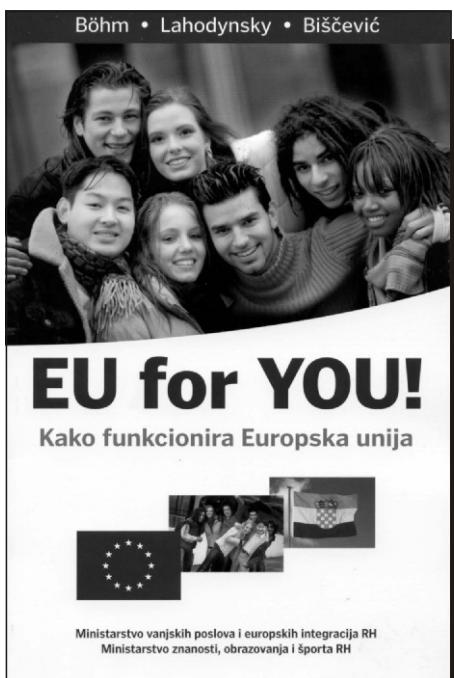
Hrvatski nacionalizam, shvaćen pravilno kao izgrađeno i svjesno rodoljublje, a ne kao šovinizam, povijesno je uvjetovan i nikad se nije odlikovao imperijalističkim ambicijama, nego je trajno obrambenog tipa. On se temelji na narodnoj svijesti i ponosu, na samopoštovanju, ali i poštovanju drugoga i različitoga, te na uvjerenju, da bez neovisne Hrvatske nema opstanka hrvatskog naroda. Prema tome, on se ne iscrpljuje samo u stvaranju hrvatske države, nego nju smatra nužnom prepostavkom opstanka i napretka pojedinaca, skupina i naroda. Utemeljitelj hrvatske nacionalnointegracijske ideologije, Otač Domovine **dr. Ante Starčević**, tu je ideju izrazio riječima: «*Dok narod hoće da bude narodom, dотле će narod biti za svoju samostalnost i neovisnost. Ovo je uvet njegova obstanka, ovo je duh i smer našega programa. Samo onda kada se onaj obstanak osigura, može nastati temeljito pitanje o rešavanju deržavnih strukah unutarnjega našega programa.*»¹

Smisao težnje za uspostavom države jesu sloboda i blagostanje, a ne potiskivanje i obespravljenje drugih: «*Svačija nam je narodnost najvećom svetinjom. Pod imenom narodnosti razumjevamo, neomedjašeno pravo razvijati duhovnu i tjelesnu snagu naroda, i to bez nepravedne štete drugih.*»² Nema slobodnog naroda bez slobode pojedinaca: «*U istinu, sužanstvo ponižuje čoveka, ubija mu najplemenitije vlastitosti, čini ga skotom. Ali tomu zlu nemože se nikako priučiti narava ljudska. Pravi čovek podnosi sužanstvo dok mora; nu dok mu se pruži prilika, on je proti njemu, za slobodu.*»³ Slijedom toga, Starčević se sablažnjava nad «*zanešenosti za Magjarštinu*», koja stoji kao «*glavna mana, kao versta greha iztočna Magjarah*», pa riječi grofa **Zaya**, «*da on voli kao Magjar sužnjem, nego kao Nemagjar slobodnim biti*», čime izražava

1 Ante Starčević, «Stranke u Hrvatskoj», u: *Djela III. Znanstveno-političke razprave*. Zagreb, 1894., 129.

2 Ante Starčević, «Diplomacija», *Pozor*, god. 1/1860., br. 17., 1. Prema: Ante Starčević, *Izabrani politički spisi*. Izbor i uvodna studija: Pavlo Barišić, Zagreb, 1999., 144.

3 Ante Starčević, «Bečki ugovori godine 1815. i Napoleon III.», *Hrvatska*, 1869. Prema: Ante Starčević, *Izabrani politički spisi*. Izbor i uvodna studija: Pavlo Barišić, Zagreb, 1999., 156.

*Suvremena propagandna publikacija
Ministarstva vanjskih poslova i europskih
integracija*

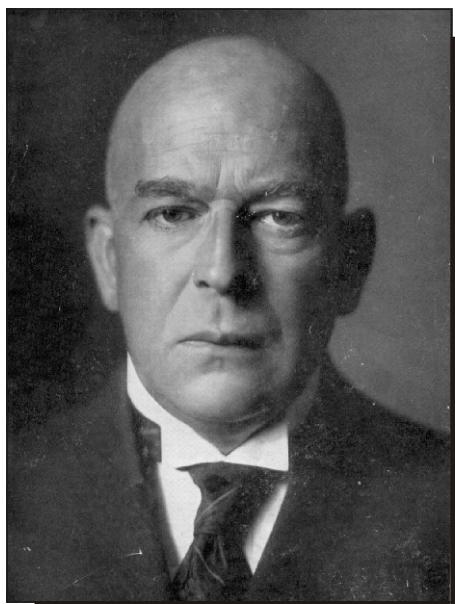
«duh svih zasukanih Magjarah», smatra takvima, da onemogućuju svaki razborit razgovor: «Bez dvojbe, svoju narodnost ljubit i unapredjivat najsvetie je deržanstvo svakoga čovjeka; ali nitko pametan nemože misliti da se narodnost dade silom uzderžati, a kamo razširiti».⁴ Država, dakle, nije sama sebi svrhom: «Države grade i razgradaju ljudi, a ljudi vodi sloboda, blagostanje – sreća. Gdje ne ima ove, ni državi ne ima obštanka, pa bila kako mu drago stara i priznana. A državu utemeljiti, ili držati na nesreći državljanja, još nikome nije pošlo za rukom, ter ako se nekoje vrieme što takova pričinja, prvom zgodom nestaje obsjene i s njom države». Ideologije i sustavi vladavine samo su instrumenti, a ne ciljevi: «Što se mene tiče, absolutizam, konstitucionalizam, konservativizam, liberalizam, ovi i ovakovi izrazi meni su prazne reči. (...) A svaki obstojeći sustav, bio on kakav mu drago i bio on gde god, ja sudim po njegovu plodu, a

taj se najjasnije pokazuje u moralu i blagostanju naroda».⁶

Starčević udara na malodušnike, jer je «priповедка o siromaštvu, o slaboći i o malenkosti Hrvatske, tudje bilje, razsadržano po razterganu narodu hrvatskom samo zato, da ovaj narod izgubiv pouzdanje u se, tudjincu se time lakše u naručaj baci».⁷ Ma kako nas i koliko uvjeravali u protivno, nema povijesne situacije u kojoj «nema alternative» i koja nas oslobođa obveze skrb za zaštitu nacionalnog suvereniteta smatrati pitanjem, u kojem «različita mnenja» nisu moguća, jer «tu nemože biti nego braniteljih i izdajicah naroda».⁸ Tu je misao, u ondašnjim prilikama, u svome prvom velikom saborском govoru, 26. lipnja 1861., Starčević izrazio riječima: «Ja nerazumim, što hoće da kažu oni, koji vele da kraljevina Hrvatska, kraljevina pet stoletjah perkovisiva izтоку i западу, nemože o sebi, neodvisna stajati. Nijedan narod nemože bez drugih narodah obstati, pa itako svako selo može kao neodvisna država biti».⁹ Težnja za samostalnošću odnosno državnom neovisnošću bitno je obilježje svakog naroda; bez nje on ne bi bio narod: «U istinu, bez samostalnosti i neodvisnosti narod nemože biti narodom, osebom; nego je samo puk, množina čeljadi».¹⁰

Postavljajući samostalnu Hrvatsku kao cilj i ističući da je njegov program «bezuvjetan», tj. «nije osnovan na kakve uvete koji od nas nestoje»,¹¹ Starčević, dakle, istodobno izriče svijest o tome, da «nijedan narod nemože bez drugih narodah obstati». Njegov misaoni sustav, u kojem je sublimirana ideologija hrvatskog nacionalizma, sazrijeva u oštroumnom promatranju društvenih i političkih procesa u čitavoj Europi. Kao malo koji od njegovih suvremenika, on prati i analizira društvena kretanja na čitavu starom kontinentu, od Irske do Rusije i od Španjolske do Švedske, Finske i Turske. Njegovo uvjerenje, da budućnost hrvatskomu narodu «nebude odkaživati Austria, nego Bog i Hrvati!»,¹² ne znači slijepo ok-

retanje leđa Europi, nego upravo obrnuto, svijest da režim himbe i neslobode odbija «Europu od sebe i od nas».¹³ Njegovo «svehrvatstvo» nije u protimbi s «prosvjetljenom Europom», nego je upravo sukladno njegovu divljenju slobodarskoj Francuskoj, njegovim čežnjama za engleskim sustavom vladavine prava (ali istodobno neodobravanjem engleske vanjske, imperialističke politike), kao i njegovim slamanjem predrasuda o Turskoj i islamu. Drugacije kazano, njegov je hrvatski nacionalizam zapravo sinteza njegovih promišljanja o hrvatskoj i europskoj tradiciji i povijesti. Jer, za nj je Europa misao slobode, jednakosti i prava. U tom smislu je hrvatski nacionalizam

Oswald Spengler

ujedno obrana europskih vrijednosti ili, kako se izrazio Starčević, Hrvati svojom borbotom za slobodu i neovisnost iskazuju «dobročinstvo» također i «svoj slobodnoj i prosvjetljenoj Europi».¹⁴

Takvo njegovo uvjerenje nije uvjetovano političkom taktikom ni obzirima prema možebitnim hrvatskim saveznicima, nego je izraz njegova dubokog osvjedočenja, koje je u jednome članku iz 1860. izrazio riječima: «Mi mnijemo da

4 Ante Starčević, «Nagodbe. Preštampano iz 'Slobode' od godine 1880.», u: *Djela III. Znanstveno-političke razprave*. Zagreb, 1894., 307.-308.

5 Sloboda, Sušak, 1883., br. 132, 1. Prema: Ante Starčević, *Izabrani spisi*. Prijedio Dr. Blaž Jurišić, Zagreb, 1943., 432.

6 Ante Starčević, «Govor od 14. lipnja 1884.», u: *Djela I. Govori*, Zagreb, 1893., 244.

7 Ante Starčević, «Predstavke županije riečke», u: *Djela II. Predstavke*, Zagreb, 1893., 31.

8 Ante Starčević, «Stranke u Hrvatskoj», u: *Djela III. Znanstveno-političke razprave*. Zagreb, 1894., 129.

9 Ante Starčević, «Govor od 26. lipnja 1861.», u: *Djela I. Govori*, Zagreb, 1893., 27.

10 Ante Starčević, «Stranke u Hrvatskoj», u: *Djela III. Znanstveno-političke razprave*. Zagreb, 1894., 105.

11 Usp. Ante Starčević, «Stranke u Hrvatskoj», u: *Djela III. Znanstveno-političke razprave*, n. dj., 120.

12 Ante Starčević, «Govor od 26. lipnja 1861.», u: *Djela I. Govori*, Zagreb, 1893., 16.

13 Ante Starčević, «Govor od 26. lipnja 1861.», *Djela I. Govori*, Zagreb, 1893., 26.

14 Ante Starčević, «Predstavke županije riečke», *Djela II. Predstavke*, Zagreb, 1893., 11.

Grof R. Coudenhove-Kalergi

nijedan narod sam neuživa svoju sreću, i da ih nijedan sam netripi svoju nevolju, nego da u obih udioničtvuju i ostali narodi, zato kako se radujemo nad srećom svakoga naroda, tako i tugujemo nad nevoljom svakoga ih; od nijednoga ih nepitamo više negoli smo mi pripravni njemu dati, a pripravni smo dati koliko i za nas zadržati. Kako nam se Hrvatom svršuje iza posljednjega Hrvata, tako nam međunarodno bratinstvo prestaje iza posljednjega naroda». ¹⁵ To istodobno znači, da hrvatska borba za ideale «prosvetljene Europe» nema mesijansku potku niti misionarsku zadaću: Hrvati ne žele biti polugom zapadnjačkoga imperijalizma (pa ni sredstvom vatikanske istočne politike, u što ih objektivno pretvaraju «ilirska», **Strossmayerova** i strossmayerovska tapkanja u južnoslavenskim magluštinama). Oni samo žele sami odlučivati o svojoj sudbini i o suradnji s drugima, jer smatraju da na taj način najbolje osiguravaju vlastiti opstanak i doprinose bogatstvu čovječanstva. Radi toga je posve naravno, da Starčević u svojoj znamenitoj raspravi «Bi li k Slavstvu ili ka Hrvatstvu?», u Stekliševa usta stavlja riječi: «...Ja sam za sjedinjenje svih naroda, za jedinstvo celoga čovečanstva. (...) Evo, jer verujem u napredak, ja verujem da će doći do ovo-

ga sjedinjenja. (...) Upravo korist nagoni pojedince, i narode i države da se sjedine. Dok bo opaze da ih jedan bez drugoga nemože biti zbilja srećan; da je bolje svakoga imati priateljem negoli makar koga nepriateljem; da jedan proti drugomu nemože zadugo uspeti; da su kroz slogu i prijateljstvo i srećniji i jačiji; jednom reći: dok se ljudi i narodi pravo prosvetle i usreće, eto vam sjedinjenja sama od sebe...». ¹⁶

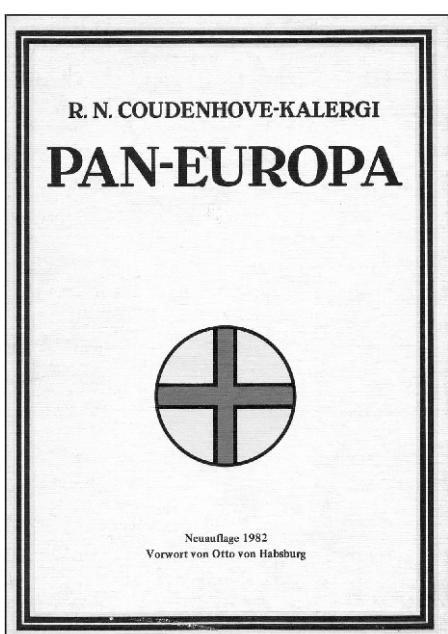
Međutim, «za imati prosvetljene i usrećene sve, treba prosvetliti i usrećiti svakoga. Sila, i svaki drugi način, samo bi otežčivao postignutje sverhe». ¹⁷ Ne može se, dakle, pravdati težnja za nadnacionalnom suradnjom bez prethodnog oslobođenja i slobode svih naroda. Još manje je moguće težiti toj suradnji na štetu pojedinih naroda. Europska misao u svojoj biti

odnose između Hrvata i Madžara, Starčević piše: «Narodi na izzoku Europe stoje među se u onome brojnome i zemljopisnom odnošenju, da ih jedan drugome nemože naškoditi bez da i on sam štetu neterpi; ovi narodi sruženi pod jednu makar kakvu upravu, pod jednu budikakovo zakonarstvo, ne samo da nemogu biti srećni, nego oni moraju do koi čas postati plenom tudjinca». ¹⁸ Radi toga, iako tvrdo uvjeren, «da sreća i nesreća svakoga naroda na izzoku Europe, stoji bezuvjetno od sreće i nesreće susednih mu naroda», on je za suradnju, ali protiv udruživanja: «Mi sudimo, da kao što se naši narodi moraju ugibati svakomu sruženju u zakonarstvu i upravi, isto tako da oni moraju gledati za drugim medusobnim sruženjem, za sruženjem serdaca, i kad ustreba, desnicah, na dobro svim nam obćenito i za sve nas najsvetie». ¹⁹ Ono što treba imati stalno na umu, jest sljedeće: «Sloboda, pravica, sigurnost, blagostanje sjedinjuju, a protivna razstavljaju ljudi i narode». ²⁰

Hrvatski nacionalizam u europskom kontekstu

Prema tome, hrvatski se nacionalizam nikad nije odlikovao nastojanjem za prekidanjem veza sa svojim geopolitičkim i kulturno-povijesnim krugom, nego je njegovo ključno obilježje nastojanje, da se osigura naš subjektivitet i ravnopravnost odnosno zaštita hrvatskog identiteta u tome krugu. Starčevićevim riječima, «stranka prava osniva svoju politiku narodno-hrvatsku na politici Europe, to jest glavnih čimbenicih te politike, iz razloga onoga, što mi ne imademo volje zaboravljivati se Austriji za ljubav, da je naša domovina, da [smo] mi Hrvati član Europe, prije svega po Bogu i po naravi; da dakle naša sudbina zavisi prije svega od europskih konstelacija, s kojim mi spajamo tu sudbinu». ²¹

Starčevićeve simpatije prema «prosvetljenoj Europi» i Zapadu nisu, kao što je o 40. obljetnici njegove smrti primijetio **Filip Lukas**, neki zaokret u hrvatskoj politici, jer su se Hrvati na početku svoje politike

Jedan od brojnih planova ujedinjenja Europe

nije misao unifikacije i potiranja razlika, nego misao suradnje; drugim riječima, sloboda i neovisnost jedinki, pretpostavke su blagostanja i preduvjet plodnosne suradnje, «političkog, i samo političkog saveza», kojim se – u interesu hrvatskog naroda i u interesu Europe - ima riješiti tzv. istočno pitanje. Razmatrajući

¹⁵ Ante Starčević, «Diplomacija», *Pozor*, god. 1/1860., br. 17., 1. Prema: Ante Starčević, Izabrani politički spisi. Izbor i uvodna studija: Pavo Barišić, Zagreb, 1999., 144.

¹⁶ Ante Starčević, «Bi li k Slavstvu ili ka Hrvatstvu? Dva razgovora», u: *Djela III. Znanstveno-političke razprave*. Zagreb, 1894., 21.-22.

¹⁷ Ante Starčević, «Bi li k Slavstvu ili ka Hrvatstvu?», n. dj., 22.

¹⁸ Ante Starčević, «Predstavke županije riečke», *Djela II. Predstavke*, Zagreb, 1893., 22.

¹⁹ Ante Starčević, «Predstavke županije riečke», *Djela II. Predstavke*, Zagreb, 1893., 32.

²⁰ Hrvatska, 1890., br. 224., 1. Prema: Ante Starčević, *Izabrani spisi*. Priredio Dr. Blaž Jurišić, Zagreb, 1943., 433.

²¹ Vilko Rieger, «Mentalitet prvih hrvatskih revolucionaraca (U 65-oj godini od rakovičkog ustanka)», u: Dr. Ante Starčević. O 40. godišnjici smrti, Zagreb, 1936., 79.

HRVATSKA U SVIJETLU SVJETSKE HISTORIJE I POLITIKE

DVANAEST ESEJA

NAPISAO:
DR. MILAN ŠUFFLAY

PRETISAK

ZAGREB 1928.

TISKARA „MERCANTILE“ (OJURO JUTRIŠA I DRUO) ZAGREB, ILICA 35

Šufflay kao ideolog moderne Hrvatske u Europi

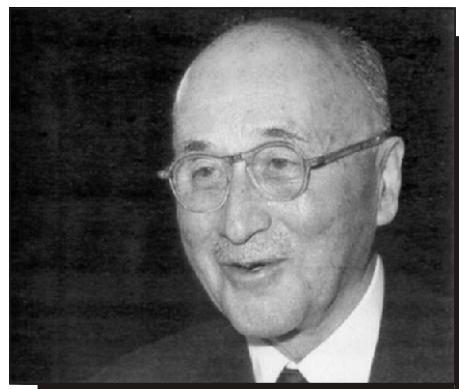
vijesti opredijelili za Zapad, pa «*Starčevićovo gledanje ide utrenicima stare hrvatske povjesti*».²² Važno je istaknuti, da se ta europska, zapadna orijentacija Hrvatske ne smije poistovjećivati s vjersko-crkvenom orijentacijom. U hrvatsku su tradiciju utkani i brojni predkršćanski i ranokršćanski elementi, a upravo je pravaštvo – svojim upornim isticanjem da Hrvati nisu samo katolici, nego i muslimani, pravoslavni, protestanti i bezvјerci – modernu hrvatsku naciju definiralo kao viševjersku. No, Starčevićeve simpatije prema islamu i Turskoj, i njegovo uvjerenje da su bosanskohercegovački muslimani ne samo podrijetlom, nego i osjećajem Hrvati, nisu nikakvo okretanje Orijentu, nego upravo dosljedna primjena idealja «prosvjetljene Europe». To je logična i nužna konzekvenca uvjerenja, da se budućnost može graditi samo na slobodi i sreći pojedinca u slobodnoj i neovisnoj nacionalnoj državi.

To je – a ne osjećaj izolacionističke samodostatnosti i mržnje prema drugima – ujedno i ontološki razlog starčevićanskog neprijateljstva prema Habsburškoj monarhiji odnosno Austro-Ugarskoj. Unatoč geopolitičkoj povezanosti zemalja koje su

se našle u sastavu podunavske monarhije, pa i unatoč nizu njezinih pozitivnih postignuća na području uprave, sudstva, prometnog povezivanja i sl., ona je objektivno značila negaciju europskih vrijednosti, jer se nije temeljila na slobodnom izboru i volji odnosno ravnopravnosti njenih sastavnica, nego na imperijalističkim ambicijama dva njezina vodeća naroda. Stari je kontinent poput tigrove kože prošaran starim, povijesnim narodima, od kojih svaki ima svoju povijesnu predaju, baštinu i osjećaje, težnje i interes, i svaki na nasilje uzvraća otporom. Radi toga je i propast Austro-Ugarske bila neminovna, kao što je bila neminovna propast svih planova pokoravanja i unificiranja Europe na osvajačkim osnovama, od Rimskoga carstva, preko Bizanta i Karla Velikoga, do današnjih dana.

Razmatrajući duhovna kretanja u Europi nakon Prvoga svjetskog rata, španjolski je filozof **José Ortega y Gasset** (1883.-1955.) podsjetio na riječi poznatoga njemačkog povjesničara **Leopolda Rankea** (1795.-1886.), koji je primjetio: «*Čim u Evropi bilo koje načelo pokuša da apsolutno zagospodari, nailazi uvijek na otpor, koji izbija iz dubina samog života*», odnosno «*evropski se svijet sastoje iz elemenata različitog po[đ]rijetla; u njihovoj suprotnosti i njihovoj borbi razvijaju se upravo promjene različitih epoha*». U toj Rankeovoj ocjeni Ortega y Gasset uočava utjecaj francuskoga političara i povjesničara **Guillaumea Guizota** (1787.-1874.), koji je europsku civilizaciju suprotstavljaо svima drugima, ističući «*da nije u Evropi nikad pobijedilo kakvo načelo, idea, kakva skupina, klasa u apsolutnom obliku i da tome imade ona da zahvali svoj trajni razvitak i napredak*». Napredak i razvitak plod su, dakle, raznolikosti, a ne unifikacije. Citirajući tu misao, Ortega y Gasset naglašava: «*Moramo to pozorno poslušati. Taj čovjek znade što govori*».²³ Povijest nas uči, da ove tvrdnje nisu puka filozofska razglabanja. Život stoljećima potvrđuje njihovu točnost: svaki pokušaj ujedinjenja Europe koji teži stapanju i unifikaciji nužno je imperijalistički i neminovno je osuđen na neuspjeh.

Posljedice tih imperijalističkih fantazmagonija zapanjujuće su slične: kao što su Arapi i Avari zagospodarili velikim dijelovima Europe na razvalinama Rimskog carstva, tako su Mongoli na ruševinama karolinške i bizantske Europe pokucali na vrata Trogira, a Osmanlije opsjedali Beč; kao što je **Napoleonova** europska kampanja rezultirala ruskim kopitima na pariškim ulicama, tako je slom Austro-Ugarske i carske Njemačke doveo do boljševičkih revolucija u srcu Europe, a **Hitlerov** «novi europski poredak» skončao terorom Crvene armije u Beču i orientalnom despocijom staljinističkoga tipa u Berlinu i u istočnim predgrađima Trsta.

Jean Monnet

Tko i na temelju čega smije i ima pravo jamčiti nam, da će u budućnosti biti drugačije? Ta, nije li povijest učiteljica života ili, kako se – ne manje efektno – izrazio spomenuti španjolski filozof: «*Prošlost nam u prvom redu ne može reći, što trebamo raditi, nego što trebamo izbjegavati*».²⁴

Nakon Prvoga svjetskog rata Europa se, prema riječima pravaškog ideologa **dr. Milana pl. Šufflaya**, «*umotala u beznadnu tragediju. Prekinula je s monarhijama, a nije znala asimilirati prave principe demokracije. Otjerala je Ameriku u izolaciju. Uronila je u strahovit kaos i stupila u novu eru barbarstva*».²⁵ **Oswald Spengler** je smatrao kako je francuski imperializam, poduprt činjenicom da je Francuska iz rata izšla kao prva svjetska sila, najveća prijetnja miru i Europi.²⁶ Sviest o potrebi kolektivne sigurnosti izraze je

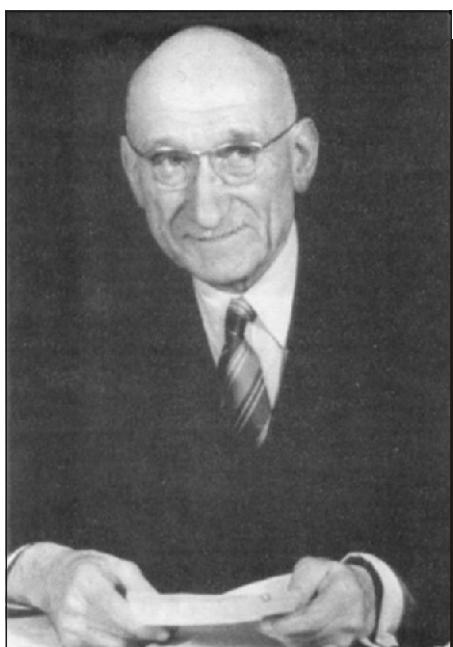
22 Filip Lukas, «Starčević», u: *Dr. Ante Starčević. O 40. godišnjici smrti*, Zagreb, 1936., 12. Riječ je o Lukasovu govoru, pripremljenom za proslavu obljetnice Starčevićeve smrti 1936., koju je priređivao Kulturni akademski klub «August Šenoa», kojega se općenito smatra jednom od jezgri domovinskog ustaškog pokreta. Govor je trebao biti održan u Hrvatskome narodnom kazalištu, ali su vlasti priredbu zabranile.

23 José Ortega y Gasset, *Pobuna masa*, Zagreb, 1941., 16.

24 José Ortega y Gasset, *Pobuna masa*, n. dj., 70.

25 Milan Šufflay, «Tragedija mira», u: *Hrvatska u svjetlu svjetske historije i politike. Dvanaest eseja*, Zagreb, 1928., 15.

26 Oswald Spengler, «Frankreich und Europa», u: *Reden und Aufsätze*, München, 1937, 80.-88.

Robert Schuman

našla u stvaranju Društva naroda i u brojnim planovima ujedinjenja Europe, pa i čitava svijeta. Neki od njih prožeti su naivnim romantizmom, poput zamisli o Pan-europi **Richarda Coudenhove-Kalergija** (1894.-1972.), drugi teže osigurati supremaciju jedne države (razmišljanja i planovi **Jacquesa Bainvillea, Edouarda Herriota, Aristidea Brianda** i sl.), a trećima je do «svjetske revolucije» i svjetske vlade (boljševička Moskva). Različite inačice zaintrigirale su brojne političare, pa su o ujedinjenju Europe pisali i govorili **Ignaz Seipel, Tomaš G. Masaryk, Engelbert Dollfuss, Paul Boncour, Winston S. Churchill, Nicolae Titulescu, Paul Löbe, Francesco S. Nitti, Leo Amery, Carlo Sforza** i dr. Neki su zagovarali «pan-europsku federaciju», koja bi obuhvaćala europske zemlje bez Velike Britanije i Rusije, drugi su tu zamisao širili na čitav europski kontinent. No, nijedan od tih planova ne polazi od ideje koju će **Ivan Oršanić** kasnije nazvati «idejom integralne slobode», tj. slobode pojedinca kao jedinke i kao pripadnika slobodnoga kolektiviteta (naroda). Naprotiv, svi se oni temelje na neprirodnim i nasilnim ideologijama i tvorevinama (pa i na očuvanju kolonijalnih carstava), ili ih u najmanju ruku prihvaćaju.

Jedna od njih bila je i prva jugoslavenska država. Ona je pokušaj spajanja nespojivoga, u funkciji velikih europskih

imperijalizma (imperijalizama velevlasti) i malog imperijalizma balkanskih političkih skorojevića, Srba. Iako ju je prividno stvorila «Europa», i to u ime uspostave europske sigurnosti i suradnje, ona je – u još dramatičnijem obliku od Austro-Ugarske – bila negacija europske ideje. Novi ideolozi europskog ujedinjenja to su previđali. Primjerice, i jedan romantični grof Coudenhove-Kalergi, koji je bio više nego dobro svjestan predratne neslobode Hrvata i Slovaka, i koji je govorio o «*najmanje tucetu otvorenih rana*» na europskome tkivu nakon svjetskog rata, polazio je od nepromjenjivosti granica i stanja stvorena mirovnim ugovorima, pridajući tzv. Maloj Antanti značenje «*europске velesile*». Smatrajući kako je savez Čehoslovačke, Jugoslavije i Rumunjske jedan od najsnažnijih stupova buduće Europe i ujedno «*zametak Pan-Europe*»,²⁷ on je previđao da države koje su tvorile Malu Antantu počivaju na nasilju i neslobodi, pa su već samim time osuđene na propast. Europska sinteza nije moguća bez slobode i ravнопravnosti svih europskih naroda.

A da je hrvatska europska orijentacija doista «utrenik naše povijesti», pokazuju ideologija i strategija hrvatskog otpora i u to doba. Sva je hrvatska povijest od 1918. do 1941. povijest europskog ignoriranja hrvatske potlačenosti: hrvatske jauke i prosvjede ne čuje ni Mirovna ni Genovska konferencija, **Radić i Trumbić** u dvadesetim, a **Pavelić, Krnjević, Košutić i Maček** u tridesetim godinama uzalud obijaju ženevske, londonske, pariške i rimske pragove; jedni u ime reformirane, popravljene Jugoslavije, drugi u ime neovisne Hrvatske, svi s istim neuspjehom. A ipak, hrvatski nacionalizam ustraje u svojoj europskoj dimenziji, stalno podsjećajući na to, da nema slobodne Europe bez slobodne Hrvatske, ni slobodne Hrvatske bez slobodne Europe, odnosno, kako se Šufflay – plaćajući usput danak tadašnjim retoričkim figurama – izrazio 1924.: «...Na rubu Balkana, na granici Zapada i Istoka, katoličanstva i pravoslavlja, europske kulture i barbarstva, ime hrvatsko, krv hrvatska ne znači samo naciju! Hrvatska krv tu znači civilizaciju. Hrvatstvo je tu sinonim za sve, što je lijepo i dobro stvorio europski Zapad». Ono što je u Hrvata najvrjednije, jest njihov «*smisao*

za zapadnu civilizaciju i za – čovječnost». Tako shvaćeno hrvatstvo brani i sebe i europske vrijednosti ne samo od srpskoga, nego od svakoga imperijalizma, bez obzira na to, s koje strane svijeta on dolazio: «*Proti Stjepanovoj kruni, proti srpskom carskom dijademu, proti rimskom imperijalizmu, ideja Tomislavove države ne smije biti mrtva. Nju mora kombinirati Radić sa svojom čovječanskom republikom, neće li, da bude satr hrvatski narod, danas najdivnija domovina čitavog planeta*».²⁸

Bez slobode svih narodâ nema slobodne ni ujedinjene Europe

Na položaj hrvatskog naroda teško se odrazila činjenica, da međuratna Europa nije imala dara za ostvarenje vlastitih idea. «Pobuna masa» i provala kolektivizma dovela je do oštре polarizacije ideologija i imperijalizma. U tom je okruženju svoju europsku orientaciju odnosno svoju «čovječnost» hrvatski nacionalizam očitovao upravo u upornom nag-

Potpisivanje Schumanove deklaracije
9. svibnja 1950.

lašavanju, da on ne postoji i ne bori se za ostvarenje kakvih nadnacionalnih, ideoloških ciljeva, nego za slobodu vlastitog naroda, što je pretpostavka slobode i blagostanja pojedinca. Radićeve stotine tisuća potpisa, Pavelićevi i Krnjevićevi apeli Društvu naroda, kao i predstavke hrvatskih iseljenika ženevskom gremiju, na prvi pogled danas mogu izgledati kao patetični zahtjevi nacionalnih romantika. No, oni zapravo rječito svjedoče o dubokom pouzdanju hrvatskih političara u iskinske europske vrijednosti. Radi toga nije slučajno da i Pavelić, tada već na čelu jedne revolucionarne organizacije, apelira na Europu zahtjevom za provedbu plebiscita za hrvatsku državu, uspostava koje je nužna pretpostavka trajnog mira

27 Richard N. Coudenhove-Kalergi, *Pan-Europa*, Wien, 1923., 103., 107., 112.-117.

28 Milan Šufflay, «Radić, Bethlen i Mussolini», u: *Hrvatska u svjetlu svjetske historije i politike*, n. dj., 28.

na jednoj od njezinih najneutralgičnijih točaka, Balkanu.

Tadašnja je «demokratska Europa», međutim, po običaju, imala više sluha za diktatorski režim **Aleksandra Karadorđevića**, nego za prava i zahtjeve nesrpskih naroda. Radi toga su vanjskopolitičke okolnosti i uvjeti za realizaciju ciljeva hrvatskoga nacionalizma bili iznimno teški. No, brzina, odlučnost i skoro kirurška preciznost kojom je u travnju 1941. iskorištena prva mogućnost njihova ostvarenja, nedvoumno svjedoče o tome, da je težnja za državnom neovisnošću duboko prožela najšire narodne slojeve. Ni-malo se ne srameći svoje ideološke zaslijepljenosti, zapadni su diplomati s neskivenim iznenadenjem konstatirali da je u sasvim kratkom roku provedeno «beskrivno» odvajanje Hrvatske od Jugoslavije, i da je hrvatski narod oduševljen zbog proglašenja vlastite nacionalne države.

Upravo radi toga, ako se ponekad i iz usta ozbiljnih ljudi može čuti, da je period

kombinirana s idejom nadmoći i dominacije određenih rasa i naroda, bezbroj puta nazivati europskom, mogla je sebe uvijek iznova predstavljati branom protiv «azijatstva», ona je i strukturno i fenomenološki – kao što je već istaknuto – bila protueuropska.

Činjenica je, da je u tadašnjoj Hrvatskoj – kao uostalom i u drugim europskim narodima – bilo pojedinaca, pa i skupinâ, koje su ozbiljno razmišljale o negaciji partikularnih hrvatskih interesa njihovim potpunim podvrgavanjem koncepciji «novoga europskog poredka», smatrajući to «povijesnom nužnošću». Pa ipak, središnji i najvažniji politički čimbenici nisu iskoračili iz okvira postavljenoga starčeviçanskog ideologijom. Ratne prilike nisu dopuštale nesmetano razvijanje međunarodnih odnosa, ali bogata kulturna razmjena i pokušaji uspostavljanja prijateljskih odnosa s neutralnim državama, te bliskost sa savezničkim zemljama koje nisu pokazivale imperijalističkih ambicija (Slovačka, Bugarska, Rumunjska), uka-zuju na moguće smjerove razvitka.

Brojni zločini, koji su se u ono doba zbilli i na štetu Hrvata i u njihovo ime, doista su teško opteretili i tadašnji, a i kasniji hrvatski društveni i politički život. Osim nekih pravnopolitičkih mera poduzetih već u lipnju 1941., u to je doba glavno glasilo ustaškog pokreta, zagrebački *Hrvatski narod*, u širokim izvadcima objavio govor **Božidara Kavrana** predstavnicima Ustaške mladeži, u kojem se ističe, da «bez osobne slobode nema ni društvenoga, ni državnog ni narodnog napredka». Kao jedan od zagrebačkih logornika pokreta, on je u srpnju podsjećao na to, da se «silom na da ubiti ideja, niti preokrenuti tuđe mišljenje», a u kolovozu je na valovima državne radio-postaje poručio kako je jedno samoobrana, a posve je drugo «bjesnilo koje obuzima slabiće značajem isto onakovih, protiv kakovih se tobože bore i u kojem bjesnilu počinjaju djela, koja bi mogla baciti ljagu na hrvatski narod». Nema sumnje, da ove riječi nisu izrečene bez valjana povoda. No, nepristrano istražena i kontekstualizirana, ta zlodjela – po svemu sudeći – ne će, kako se izrazio hrvatski filozof **dr. Stjepan Zimmermann**, u pitanju dovesti «mo-

Potpisivanje Rimskih ugovora o osnivanju EEZ i Euroatoma

ralne vrednosti, na kojima se osniva postanak» tadašnje hrvatske države. Upravo spremnost, da se uoče i analiziraju i dobre i zle pojave, i da se ukloni shvaćanje po kojemu bi se samoobmanama stjecala «legitimacija europske kulturne pripadnosti», svjedoči o opravdanosti borbe za njezin opstanak. I obrnuto, ugrožavanje sigurnosti hrvatske države znači ugrožavanje hrvatstva - definiranoga kao «pograničnog nositelja zapadnjačke kulture» - pa bi onaj koji bi se na to odlučio, počinio zločin: «*Ako su Hrvati u pravom smislu narod, kako jesu, onda je bilo nekulturno djelo lišiti ga državnosti, pa je stoga očevidan kulturni smisao uskrisenja hrvatske države: jer kulturni je smisao toga povjestnog (!) čina prvenstveno taj, da jedan narod prestane biti rob.*»³⁰ To je u duhu učenja A. Starčevića, u kojega se Kavran u studenome 1941. zaklinje riječima: «...On nije nikakav pretjerani nacionalista, jer se boji, da se ne bi ogriješio o budućnosti, on je zapravo samo nacionalan, sto postotno hrvatski, ali bez i najmanje primjese imperijalizma. U takvom tumačenju nacionalizma i manifestacije narodne dinamike stvara on hrvatski politički moral, koji – iako danas osamljen u svijetu – postaje jednoga dana mjerilom dokle je dospjela hrvatska politika, i tko nam je iskreni prijatelj, a tko neprijatelj. Uljudba se medju narodima nekako izjednačuje, ostaje moralna visina naroda, da ocijenimo valjanost i opravdanost njegovog djelovanja».³¹

Ova je ocjena više nego puko verbalno pozivanje na Starčevića; ona je ujedno izraz onoga kakvim se – nasljedovanjem pravaške ideologije – hoće biti. A u tom je

General Charles de Gaulle

Nezavisne Države Hrvatske (1941.-1945.) neprihvatljiva cezura u hrvatskoj povijesti i težak eksces hrvatskog nacionalizma protiv europskih vrijednosti, tu ocjenu valja ozbiljno razmotriti. U tom je razmatranju od periferne važnosti tadašnje uglavnom verbalno, ali dijelom i stvarno, solidariziranje hrvatskih vlasti s «novim europskim poredkom». Iako je u velikoj mjeri bila uvjetovana nezajažljivim anglofrancuskim imperijalizmom s jedne, i boljevičkim ekspansionizmom s druge strane, nacional-socijalistička konceptija toga «novog europskog poredka» nije bila ideja oslobođenja, nego ideja ropstva. Mogla se ideologija Nadčovjeka,

29 *Hrvatski narod*, 3/1941, br. 118 (12. lipnja), 165 (29. srpnja) i 194 (27. kolovoza 1941.).

30 Stjepan Zimmermann, «Kako će filozofija kulture prosuđivati našu sadašnjost?», *Spremnost*, 1/1942., br. 20, Zagreb, 12. srpnja 1942.; *Politički zatvorenik*, 14/2004., br. 145, Zagreb, travanj 2004., 6.-11.

31 *Hrvatski narod*, 3/1941, br. 261, Zagreb, 3. studenoga 1941.

kontekstu vrijedno napomenuti, da su one Starčevićeve misli o međuovisnosti i sreći svih naroda te o «*međunarodnom bratinstvu*», pa i o «*poprijateljenju svih naroda*» i jedinstvu cijelog čovječanstva, koje su citirane u prvoj dijelu ovoga teksta, isticane i u doba Nezavisne Države Hrvatske, u (nepotpisanoj) promičbenoj brošuri, koju je 1942. pod naslovom «Otač Domovine Ante Starčević» objavio Glavni ustaški stan, jer – kako o Starčeviću reče pisac te brošure, ključna osoba tadašnje hrvatske propagande i cenzure, **Ivo Bogdan** – «on nije zamišljao Hrvatsku ograđenu zidom od svih naroda i država, on je dobro znao, da kao što su pojedini ljudi nužno jedan s drugim u vezi, tako moraju biti i države. Neka i Hrvatska uredi odnošaje sa svim državama[,] pogotovo sa susjedima, ali kako je on naglasio 'kao narod s narodom, kao država s državom, a ne kao općina s domovinom, kao sužanj s gospodarom'».³²

U svibnju 1945. zabilježeno je upravo to: Hrvatska je svedena na objekt, a zločin razaranja hrvatske države i uvođenja novog oblika neslobode ipak se dogodio, u još gorem obliku nego 1918.: Hrvatska je ponovno postala plijenom nasilne i neprirodne jugoslavenske tvorevine, a u komunističkoj je tiraniji politički život skoro zamro. Pod jugoslavenskom okupacijom i pod brižnim očima komunističkih *cerbera* hrvatskog podrijetla, koji su svoju odanost Istoku samodopadno nazivali svojim ljevičarstvom, Hrvatska je približno dva desetljeća željeznom zavjesom bila odijeljena od europskih političkih, gospodarskih i kulturnih tokova, a i kasnije, sve do sloma komunističke ideologije na svjetskom planu, europske su ideje na ovim prostorima smatrane subverzivnima.

Dosadašnja mršava istraživanja misli i pogleda hrvatskih nacionalista u domovini od 1945. do 1989. pokazuju, da su se samo rijetki pojedinci potanje bavili budućim odnosom Hrvatske prema europskim integracijama. Ono što je bilo – i moglo i moralno biti – u središtu njihove pozornosti, bilo je opetovanu naglašavanje povijesne nužnosti stvaranja hrvatske države, te sazrela svijest o potrebi njezina demokratskog – dakle, europskog – ustroja. Samo je hrvatska politička emigracija

Ugovorom iz Nice od 26. veljače 2001. utvrđena je težina glasova u Vijeću EU i broj zastupnika u Europskom parlamentu

mogla slobodnije i nesputanije analizirati europske i svjetske političke pojave te na njih reagirati. Pritom je važno imati na umu dvije ključne činjenice. Prvo, poratni planovi i pothvati ujedinjenja Europe, koji su uostalom i do danas živi, formulirani su u bipolarnom svijetu, u vrijeme hladnog rata, s kojim je usporedno tekao proces raspadanja velikih kolonijalnih carstava. Istdobro je čovječanstvo prolazilo kroz razdoblje dotad nezapamćenoga tehnološkoga, gospodarskog i komunikacijskog napredka. Ta su društvena i politička kretanja ostavila dubok trag na impostiranje i (pre)oblikovanje europske misli. Drugo, hrvatska je i domovinska i emigrantska javnost bila duboko svjesna prividnog paradoksa, da je demokratski Zapad glavni zaštitnik smrtnog neprijatelja Hrvatske, komunističke Jugoslavije. Sviest o tome našla je izraza u mnoštvu članaka i demonstracija, kojima se ukazuje na – uostalom tradicionalno – himbeno i sebično ponašanje službenih kruškova zapadnoga svijeta. No, unatoč tomu, u hrvatskim nacionalističkim redovima, u hrvatskoj emigrantskoj politici i u prigušenim glasovima iz domovine, nije moguće identificirati nikakve tragove protuzapadnjačke, protueuropske (i protuameričke) orientacije i ideologije. Štoviše, psihološki shvatljivi i politički potencijalno intrigantni pokušaji pojedinaca i uskih skupina, da barku hrvatske politike privežu uz brod sovjetskoga Istoka, u hrvatskoj su politici nailazili na nesmiljenu – ponekad i nepravednu – osudu. Oni su jednostavno doživljavani protuprirodnji

ma. Ta pojedinost zaslužuje posebnu pozornost i vrjednovanje, kao dodatan dokaz zapadnjačke, europske orijentacije hrvatskog nacionalizma.

Kad je, pak, hrvatska politička emigracija razmatrala pitanje procesa nadnacionalnog udruživanja i europskog ujedinjavanja, ona se nije suočavala samo s planovima koji su u kasnijoj fazi doveli do stvaranja Europske zajednice odnosno Europske unije, nego i – što se često zaboravlja – s različitim planovima ograničenjeg udruživanja u obliku različitih (podunavskih i sličnih) saveza, (kon)federacija, koje su – uglavnom bez ikakva oslonca u stvarnome životu – kovali predstavnici različitih protukomunističkih emigracija, razasutih po zapadnom svijetu.

O položaju i budućnosti Hrvatske u svjetlu europskog zbijavanja raspravljaljalo se u različitim hrvatskim emigrantskim publikacijama. Nesumnjivo je, da su najozbiljnije i najdublje analize nastale u krugu oko časopisa *Republika Hrvatska*, koji je u Buenos Airesu počeo izlaziti 1951. Posve na tragu Starčevićeva nauka, ni ovdje nema nikakva načelnog protivljenja međunarodnoj suradnji, jer je ona nužni posljedak razvitka. Tu suradnju ne mora se dovoditi u pitanje čak ni onda, kad se njome u određenom smislu kruni nacionalni suverenitet. Kako se 1965. izrazio I. Oršanić, suverenost se «*ne ukida slobodno prihvaćenim i slobodno nošenim obvezama, nego se naprotiv supstancialno potvrđuje, a tek samo tehnički ograničuje*. Kad se dva čovjeka slobodno dogovore, da će se sastati u stanovito vrijeme, oni su postojanje svoje slobode supstancialno potvrđili, a tehnički ograničili. Kad se dva naroda dogovore o ukipanju vize, oni su supstancialno potvrđili svoj suverenitet, a tehnički ga ograničili».³³ Problem je, međutim, u tome, što svi dosadašnji planovi koji uključuju ograničenja suverenosti, prikrivaju «*imperialističku podlogu, koja je ili rasnog, ili vjerskog, ili nacionalno-šovinističkog ili ekonomskog karaktera*». Za to nema ni moralnoga niti političkog opravdanja: gospodarska je suradnja moguća i bez toga, a iz povijesti znademo, da su se nadnacionalne tvorbe, sagrađene na neravнопopravnosti naroda, redovito kršile pred

³² Otač Domovine Ante Starčević, Zagreb, 1942., 15., 27.-28. Da je pisac te nepotpisane brošure zapravo Ivo Bogdan, vidi se iz bilješke u zborniku *Naša domovina*, sv. I., Izd. Glavnoga ustaškog stana, Zagreb, 1943., 552.

³³ Ivan Oršanić, «Integralna sloboda Europe», *Republika Hrvatska*, god. 15/1965., br. 64, Buenos Aires, prosinac 1965., 28.

Ustavni ugovor potpisani je u Rimu, u listopadu 2004.

prvim udarom. Prema tome, «*ograde treba ukidati, a ne narode i države*», jer «*postojanje slobodnih individua i slobodnih nacija ne uništava, nego potvrđuje čovječanstvo*». Tako i Europa može biti jaka samo onda, ako je «*supstancialno jaka*», tj. ako bi njezini narodi «*osjećali svoja legalna i etička prava osiguranima, kad bi postojale narodne države*». Parafrazirajući **Kantov** kategorički imperativ, Oršanić aksiomsatski zaključuje: «*Samo ona ideja, koja je jednaka za sve ljudi, može biti suspstancialnom osnovicom za uređenje svijeta, a to je ideja integralne slobode*».³⁴

Ugrožava li današnja EU demokraciju?

Pitanje slobode nikad ne može biti končano riješeno; borba za slobodu trajat će sve dok traje čovječanstvo. Svakog se dana rađaju novi i drugačiji pokušaji, da se ograniči sloboda osobe, kao pojedinca i kao pripadnika određenog naroda. Ne smijemo biti slijepi pa se ne upitati, kakve se opasnosti za našu slobodu kriju u procesu europskih integracija. Jer, samo ljudak može biti protiv mira i općeg blagostanja čovječanstva, samo nerazuman čovjek ne vidi prednosti od ukidanja viznih režima i mogućnosti putovanja bez zastavljanja na granicama. No, svodi li se sloboda i sreća samo na to, odnosno – kriju li se u toj prividnoj liberalizaciji i druge opasnosti od one, koju svatko priznaje: opasnosti od međunarodnog terorizma i organiziranoga kriminala?

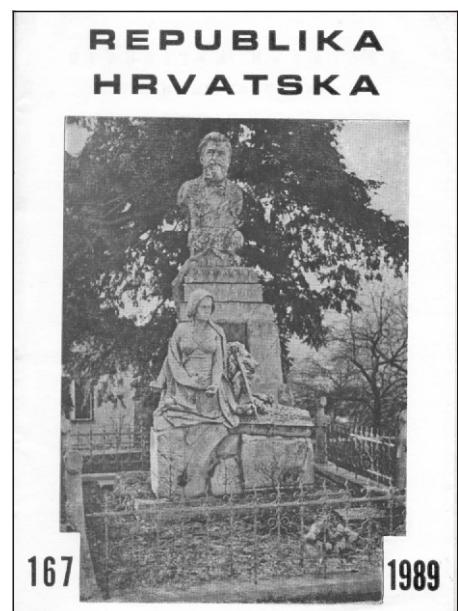
Činjenica da iz Bruxellesa danomice, kao na tekućoj vrpcici, izlaze propisi o duljini, težini i stupnju zakriviljenosti krastavca ili o dopustivim oblicima krumpira, u ovome trenutku može na prvi

pogled biti zabavna. Međutim, opasno je u njoj previdjeti tendenciju ukidanja različitosti i absolutne regulacije odnosno unifikacije svih oblika života. Posljedice takvih propisa u doba diktature tržišta i genetskog inženjeringu mogu biti katastrofalne. Jer doista, treba se bojati vrtlara, koji čini sve, da u svome vrtu ima samo jednu vrstu cvjeća! A još više se treba bojati onih, koji nam propovijedaju, da se ljepota vrta sastoji upravo u njegovoj jednoličnosti.

Kad su u jesen 2007. objavljeni rezultati jedne ankete, prema kojoj slovenski državljanji (a Slovenija od početka 2008. preuzima predsjedanje Europskom unijom!) smatraju, da bi u Uniju trebalo prije primiti Srbiju nego Hrvatsku, predsjednik je **Mesić** – u maniri lakrdijaša, koja će očito ostati najviši doseg i najtrajnije postignuće njegova mandata – pred televizijskim kamerama uzvratio s četiri riječi: «Ma, tko njih pita?!?». I javnost bi zadovoljna: predsjednik je susjedima otpisao baš onako kako zaslužuju! Nikomu nije palo na pamet pitati našega mudrog i dalekovidnog poglavara, ne će li tkogod sutra, kad Hrvatska postane članicom Europske unije, i kad njezini građani izraze svoju volju, na to odmahnuti rukom i kazati posprdno: «Ma, tko njih pita?!?» Jer, ključni problem i jest u tome, hoće li u budućnosti ikoga zanimati, što to želi hrvatski narod kad slobodno izražava svoju volju.

U veljači 2007. sveučilišni profesor ustavnog prava, dugogodišnji sudac i predsjednik njemačkoga Saveznog ustavnog suda te bivši, sedmi po redu (1994.-1999.) predsjednik SR Njemačke, **Roman Herzog**, u suradnji s ekonomistom **Lüderom Gerkenom**, direktorom freiburškoga Centra za europsku politiku, u uglednom je *Die Weltu* objavio opširan članak pod naslovom «*Europa razvlašćuje nas i naše predstavnike*». U njemu ističe kako ljudi postaju sve nesigurniji i sve skeptičniji prema procesu europskih integracija, budući da se suočavaju sa sve snažnijom i sve netransparentnijom, često nelogičnom centralizacijom europskih ustanova,

i nemogućnošću utvrđivanja odgovornosti za pojedine korake. U europskoj se političkoj klasi još uvijek vodi borba između dviju struja: između onih koji žele «Europu domovina», odnosno «savez trajno suverenih država», i onih, koji teže stvaranju federativne europske države, sa svim državnim strukturama. Institucionalna je izgradnja EU, smatraju Herzog i Gerken, kompromis između tih dviju struja. No, podatci Saveznoga ministarstva pravosuđa pokazuju, da je čitavih 84 posto propisa koji su stupili na snagu u Njemačkoj od 1998. do 2004., doneseno u Bruxellesu, a ne u Berlinu. Može se raspravljati o tome, kojoj kategoriji važnosti

167
1989
U hrvatskoj emigraciji nema otpora europskim integracijama, nego prikrivenom imperijalizmu

ti propisi pripadaju, ali je nepobitna činjenica, da su oni «*temeljito izmijenili njemački pravni i društveni poredak*».

Nije problem samo u tome, što te propise u Bruxellesu ne donose samo predstavnici koje su izabrali njemački birači, nego i oni iz drugih država, na čiji izbor njemački birači nemaju nikakva utjecaja. Problem je i u snažnoj tendenciji institucionalne i izvaninstitucionalne centralizacije EU. Ministarsko vijeće preuzima zakonodavne ovlasti, a njih mu daje i Ustavni ugovor, slijedom čega «*članovima izvršne vlasti, protivno svim načelima podjele vlasti, pripadaju bitne europske legislative funkcije*». Statistika Saveznog ministarstva pravosuđa potvrđuje, da većinu

34 Ivan Oršanić, «Integralna sloboda Europe», n. dj., 23.-40.

propisa zapravo donosi izvršna vlast, a ne njemački Savezni parlament, što je u neskladu s njemačkim Ustavom. Štoviše, osloncem na Bruxelles i njemačka Savezna vlada može zaobići jasne i nedvosmislene odluke Saveznog parlamenta. Usپoredno s tim, Europski sud u praksi pokazuje «*sustavnu sklonost, da u pitanjima djelokruga odlučuje u korist EU uvijek onda, kad za to može naći bilo kakvo uporište*», čime postupa odlučno u skladu s odredbama Ustavnog ugovora, koje su i tom suđištu namijenile ne samo pravosudnu, nego i političku ulogu – sudjelovanje u «*osvremenju što tježnje unije*». Slijedom toga se s razlogom postavlja pitanje, može li se SR Njemačku još uvijek nazivati parlamentarnom demokracijom.³⁵

Kad ovakve brige more intelektualce naroda, koji broji osamdeset milijuna ljudi, zauzima središnju geopolitičku poziciju i ima najsnaznije gospodarstvo u Europi, što bi trebali misliti «mali narodi»?

Herzog-Gerkenova kritika u Njemačkoj je izazvala rasprave, osporavanja i odobravanja. Obojica su, uostalom, zagovornici europskih integracija, ugledni stručnjaci i javni radnici. U Hrvatskoj zapravo nije imala nikakva odjeka, pa je jedva zabilježena. Kao da se radi o temi, koja se Hrvata ne tiče! Ili kao da je objavljena u tvorničkim zidnim novinama, kao prepucavanje marginalaca. Ili se možda Hrvati ne usuđuju o njoj raspravljati? Uostalom, Herzog i Gerken potvrđuju izrijekom, da se ni u Njemačkoj o tome ne govori previše slobodno: «*U nejavnim razgovorima njemački se političari, kako oni na saveznoj, tako i oni na pokrajinskoj razini, danas izražavaju sve kritičnije i sve su zabrinutiji zbog smjera koji je europska politika uzela i nastavlja dalje. Ali jedva koji će o svojim brigama i dvojbama javno progovoriti – iz straha, da time ne ugrozi daljnji proces ujedinjenja...».*³⁶ Je li baš to razlog, ili se i njemački političari i intelektualci možda boje ostracizma, nemoguće je reći.

No, treba li vjerovati u ciljeve o kojima nije dopušteno ili poželjno razgovarati?

U kojem se, pak, smjeru nastavlja ići i nakon zabrinutih riječi iz Njemačke, pokazuje sudbina Ustavnog ugovora, do nesenoga nakon puno muke u listopadu

2004. u Rimu. Ustavni je tekst izazvao mnoge prijepore, koji su dolazila s različitih pozicija. Pomnija njegova analiza pokazuje, da se od država članica očekuje ustupanje bitnih elemenata nacionalnog suvereniteta u korist nadnacionalne države. No, na referendumu koji je u svibnju odnosno lipnju 2005. proveden u Francuskoj i Nizozemskoj, većina je birača odbacila Ustavni ugovor. Europska se unija našla suočena s krizom možda i težom od one, koju je 1965. izazvao francuski predsjednik De Gaulle, usprotivivši se donošenju odluka većinom glasova. Ipak, privremeni je izlaz nađen pod njemačkim predsjedništvom, iako je javnosti predstavljen u vrijeme kad je na čelu

Bivši njemački predsjednik R. Herzog: EU ugrožava demokraciju!

EU bio Portugal: sredinom listopada 2007. u Lisabonu je postignut dogovor o tekstu tzv. reformskog ugovora EU. Taj ugovor, kojega mnogi već sada nazivaju «*ustavom koji to nije*», predviđa mogućnost stvaranja europske superdržave. Prema tom ugovoru, EU će imati stalnog predsjednika kojega na najviše pet godina bira Europsko vijeće. Postoji i ministar vanjskih poslova Unije, a način donošenja odluka ubuduće će «*bolje odražavati dimenzije država – članica*». Time se stvara unija koja je osjetno centralizirana ja dosadašnje.

Kako piše budimpeštanski *Magyar Hírlap* od 19. listopada 2007., EU će biti «*prva superdržava u povijesti koja će takvom postati bez volje (i znanja) stanovništva. Jedino će Irski održati referendum o dokumentu, ostale države – članice će u svojim parlamentima ratificirati ugovor, vjerojatno do 1. siječnja 2009., a dokument će sredinom godine i stupiti na snagu*».

Zaključna razmatranja

Iako je formuliran i u posljednja se dva stoljeća razvijao uglavnom u neslobodi i bez vlastitoga državnog okvira, hrvatski nacionalizam – kao misao slobode, dostojanstva i jednakosti – nikad nije dobio šovinističku ni imperijalističku notu. Naprotiv, on je stalno isповijedao i potrebu međunarodne suradnje, ali ne suradnje robova, nego suradnje slobodnih pojedinača i naroda, jer: «*ograde treba ukidati, a ne narode i države*».

U tom smislu nema nikakva načelnoga konflikta između hrvatskog nacionalizma i ideje europskog zbijavanja odnosno stvaranja «*Europe domovina*». Međutim, hrvatski je nacionalizam bio brana protiv svakoga imperijalističkog nasrtaja na Hrvatsku – i to mora ostati! – bez obzira na to, dolazio taj pokušaj iz Beča, Budimpešte, Beograda ili Bruxellesa. Braneći slobodu Hrvatske i slobodu Hrvata, on se zapravo bori za istinske europske vrijednosti: «*Država koja ne afirmira slobodu individua je zločin, a kombinacija koja ne afirmira državu – narod je besmisao*».³⁷

Svijest o tome mora biti polazište svake naše rasprave o budućnosti. A kao što Europska unija nije Europa, tako ni Hrvatska ne može biti izvan Europe. Sva je naša prošlost uzglobljena u prošlost Europe, sva naša kulturna tradicija svoje sokove crpi iz europskih kulturnih tokova, sve naše predodžbe o budućnosti povezane su s budućnošću Europe. Dakle, lice Hrvatske odraz je lica Europe. I kao što je Hrvatska nezamisliva izvan Europe ili bez nje, još manje je Hrvatska zamisliva u sukobu s Europom, u egzistenciji protiv Europe. Nema, dakle, apsolutno nikakva razloga da Hrvatska unaprijed, automatski i bezrezervno bude protiv europske suradnje, pa ni protiv integrativnih procesa koje uvjetuju suvremenih napredak

35 Roman Herzog & Lüder Gerken, «Europa entmachtet uns und unsere Vertreter», *Die Welt*, 17. Februar 2007, na adresi: http://www.welt.de/dossiers/eumacht/article720463/Europa_entmachtet_uns_und_unsere-Vertreter

36 Roman Herzog & Lüder Gerken, «Europa entmachtet uns und unsere Vertreter», nav. čl.

37 Ivan Oršanić, «Životna stanja i svrhotne orientacije», *Republika Hrvatska*, god. 4/1954., br. 11, Buenos Aires, 10. travanj 1954., 10.

PISMA IZ ISTRE

Bitange i Lešine

U nika druga, pasana vrimena, kad je u meni, usprkos svemu ča san oko sebe viđija, gorija neugasivi plamen optimizma (ni to patetika, nego cinizam!), vira u bolju sutrašnjicu Lipe naše, san se glavačke hita u politiku. U izbore, u promičbu, u sve ča se je smilo a i u uno... ča se ni smilo! (Bolje je da mučin i ne lajen previše o ten, da još ne finin pržunu!) A danas? Danas me više niš ni volja. I san zaključija da je pametnije koze čuvati, nego se z politikon baviti! I san reka: „Neću politiku u svojoj... štali!“ I tako sad živin u jenoj ud zgradah „neperspektivne, napuštene vojarne Zonka, blizu Pule. U štali mi mekeće, tako jeno 55 koza, sprid hiže mi laju dva breka, po hiži mi miše lovi mačak Ivica (eli da bude dvojezično, Đovanin), Oh, ta divna stvorenja! Kako ih volin! I ona mene. Samo, popizdin kad na plakatu uvih naših lokalnih autonomaša vidin kozu. Ča je to brižno blago skrivilo da ga oni zlorabe u te svoje politikantske svrhe.

Na mega-plakatu z likom malega Kajina, istrijanskega sina, stoji: „Ja volom kozu! A ti?“ A niki je nadoda z sprejen: „Ja volim žene, a ti si drži kozu!!!“

E, di su una lipa vrimena kad san „prepravlja“ nikre plakate! Pak san Jakovčiću priko njigovega krumpirastega nosa lipija svoj dodatak: NEMOJTE DA VAS KOZE DRŽE ZA OVCE! I slično. A na plakat jenega bivšega IDS-ovca, a onda SRP-ovca, koji je z rukami pokrija voči i govorji „Što mi to radite od moje Istre?“, san doda „oblačić“: „Ja nisam kao ostali političari, kad serem ne gledam vas u oči!“ Dalje van neću povidati. Ča bi moje koze prez mene da me zapru u pržun! Inšoma sve san prova, niš nisan postiga, jušto niš. Jedina mi je satisfakcija bila ča su nikre moje plakate objavile sve tiskovine u Hrvackoj. I ča su autonomaši popizdili!. Uni koji, nažalost, jedini imaju izgleda za uspjeh, jednako mi na živce gredu. Jeni su na prošlin izborima koristili slogan: „Ljudi ispred politike“. Uni drugi sad govore zapravo isto: „Ljudi su snaga!“, „Idemo

Piše:

Blaž PILJUH

dalje“, „zajedno“ i slične štupidece, samo su puste fraze koje ninega na niš ne obaveživaju. Govore isto, jer su... isti! Ča god van obećaju niš ne će izvršiti!

A uni moji? Eeeee! Zaman upozoravaju na „prijetetu katastrofu“. (To san ukreja ud Vladimira Iljića!) Guske su guske, a magla je magla! I tu na žalost, pomoći nima. Zašto san pesimist, defetist? Jer iman oči, uši, i kakova-takovu pamet. A koja mi govori da se narod ne more priknoći opametiti. I da vi, lipi moji, ne čete glasati za une koji vas upozoravaju: NE U NATO, NE U EU!

San čuja da se nika dva kandidata za saborske fotelje zovu Bitanga i Lešina! Marginalci? Ne, oni će sigurno pobijediti, biti će ih pun Sabor! Ali ne Bitanga i Lešina nego... bitanga i lešina!!!

*

Most uzdisaja

Zasad ga ima samo Venecija. A, kako stvari stoje, čemo ga imati i mi u Hrvackoj. Ma će biti puno, puno veći. Dug oko dva i pol kilometra, a visok 50 metri. Da moru Bosanci spod njega pasivati. Naravno da će biti puno skupljii nego ča govore uni koji su sad, prid izbore, privrnuli par lopatah zemlje. Ja se ipak skromno nadan da će idejnih tvorcima tega mosta kad tad ali na vrime, dojti nikre stvari iz guzice u glavu. Pak da će s tim mostom biti kako i z unin novin tunelon kroz Učku čaga je Tuđman bija obeća. I da će sve ustati... na lopati!

Ča ste zajno skočili name? Ja da nisan domoljub! Ja da san proti poveživanja hrvackega juga z hrvackin sjeveron! Ma dajte vas molin. Ja san samo skeptik. I to ne prez razloga! Utu most, ako ga bude, čemo svi mi desetjećima plačati. Pak neka mi niki sad jenu stvar objasni. Ti isti koji tako jako vole mostove da su načinili i dva velika jedan poli drugega, su zapeli kako tovar u rabašpanju da gremo u Euro-

pu. Europu prez granicah! A u koju će osim Hrvacke prije eli potle (a forši istovrimeno) dojti i ta Bosna i Hercegovina (zapravo, Bosna i Republika Srpska!). Pa ako je tako, kega vraka delamo uti skupi most, kad ni između Bosne i Hrvacke ne će biti granicah?! A ako ga ipak budu izgradili, nami koji čemo ga plačati, ustaje samo da nemoćno širimo ruke i... uzdišemo! I se domislimo une stare izreke: Od inata nema goreg zanata!

Osin tega (a zašto ja to ne bin javno reka), ja se iskreno nadan da će se uta BIH kad tad, raspasti! Ki more zavajk držati skupa tri naroda koji nisu za skupa živiti. A da će zavajk u njoj ustati međunarodne sange, nima izgleda. Jer... Bosna nima nafta!!!

Ča san još stija reći? A, da ZERP! Samo na prvi pogled to nima veze z mostom uzdisaja. E, ali ima! Itekako! Inšoma ča se ZERP-a tiče, ne znan ča su uti naši politikanti toliko zapeli z njigovim proglašenjem. Prvo, mi uti ZERP već imamo! Zajedničko europsko ribolovno područje!!! Drugo, čin smo najavili da čemo se ipak usuditi ga proglašiti, već je EU podigla prst i zapritila: Budete li zabranili brodovima Unije da love u ten vašen moru, niš ud Europe! A koliko san čuja kad budemo u toj EU, niš više ne će biti samo naše, pak ni ZERP! I jopet će po našen moru krstariti europske flote i pustošiti naš riblji fond! Pa kad je već tako, ča delete šimije ud nas gospodo Sanaderi?

Si morete zamisliti uvu situaciju: Bosanci (kad dojdu u EU, a dojti će!) imaju svoju ribarsku flotu u Neumu. Love po cilen Jadranu, a mi Hrvati ih samo gledamo z tega našega mosta i... uzdišemo!!!

*

Živija Šešelj!!!

Ma, bravo Šešelj! Da moren dojti u uti Haag i uti pržun u Sheveningenu, bin ga izgrlija i izljubija kako brata rođenega, vero bin! Ča ste rekli? Da san munjen! Aj, vero nisan! Jer više je Šešelj z unin svojin govorom prid haškin sudon doprinesa istini o našen domivinsken ratu, nego svi naši

političari skupa! I svi uni skupi odvjetnici naših generala u Haagu! E, da je baren on bija poša misto Mesića svidočiti prid tin sudon!

I lipo vas molin! Prestanite se toliko pjeniti nad unon škandaloznon presudom „vukovarskoj trojci“. Pa niste valjda, za boga miloga, nakon svih dosadašnjih presudah hrvackin optuženicima, očekivali ništo bolje! Radić, Šljivančanin i Mrkšić su se borili... za Jugoslaviju! A naša „trojka“, Gotovina, Markač, Čermak... proti Jugoslavije! I kad nika stvari znate, a zna ih svaki tovar, ča ni normalno ud tega političkega suda očekivati da branitelje Jugoslavije kazni ča manje more, a da njene rušitelje opali čin više more!

Da se vratin na Šešelja. Šefa najjače stranke u Srbiji! Koji zagovara Srbiju do Karlovca i Karlobaga! Pak si sad provajte zamisliti da je u Hrvackoj najjača stranka koja zagovara Hrvacku do Drine!

Uostalen, ča ja tu filozofiran. Ne triba Srbiji rat da bi se proširila na hrvatski teritorij. Srbi tribaju biti samo pametni i strpljivi. I čekati! Pak kad i oni dođu u Europu (forši i istovrimeno z Hrvatima!), ne će više biti granicah ni između Hrvacke i Srbije! Slobodan protok robe, rada i kapitala! Pak će srpski tajkuni moći kupiti ča god će, po vasceloj Hrvackoj! A srpska radna snaga će se imati pravo zapošljavati di god će, po vasceloj Hrvackoj! Nami stvarno ne će više ni vojska tribati. A ako bude uno ča su najavili, samo „mala, profesionalna, brzopokretna, vojska“, ne će ni ratovati na Balkanu, nego di ih pošalju gazde iz NATO-a. A ja se pitan, a i svi mi se pitamo: Kakova je to vojska oslobođila, obranila hrvacku državu? Ta kova sigurno ni i nebi ni ubuduće!

Zašto uta naša vlast, malo po malo, uki da služenje vojnega roka? Stvar je vrlo jednostavna! I jasna svaken koji ima dva zrna soli u glavi. Uva naša nenarodna vlast ne želi imati nikakav naoružani narod! Narod koji zna rukovati z puškom. Jer, ki zna ča uten munjenen, nezahvalnen naru du more pasti na pamet. Kad nikako da shvati koliko mu je zapravo lipo i koliko su ga uti naši političari... usrećili!!! •

UMILJATI RAZGOVORI NA TZV. KULTURNOJ LJEVICI

U autobiografskom tekstu, objavljenome u jednome zagrebačkom dnevniku, pripovijeda književnik i novinar **Miljenko Jergović** kako se prije nekoliko godina zatekao na Motovunskome filmskom festivalu (ili, kako bi se to *novohrvatski* kazalo: na *Motovun Film Festivalu*). Za jednim je stolom ugledao račanovskoga ministra kulture (inače po struci

nema), njegova anegdota u susretu s Vujićem vrijedna je pozornosti. O toj je umiljatoj zgodi moguće lamentirati s različitih gledišta. Moguće je pitati se, u kakvoj zemlji takvi *tipusi* mogu biti ministri kulture. Moguće je zgražati se nad ideologijom i strankom, koja bi nam takvog primitivca iznova – da je pobijedila na izborima – nametnula za ministra kul-

Miljenko Jergović

leksikografskoga kompilatora) **dr. Antuna Vujića** u društvu s nekolicinom tzv. uglednika, koje je iz Jergovićeva opisa sve moguće prepoznati. Prišao, dakle, Jergović tomu stolu, nakan pozdraviti društvo. Nu, dočeka ga «ministar kulture» riječima: «*Marš, smeće jedno bosansko, idi tamo odakle si došao, da te mi ne bismo tamo vraćali!*»

Ma što tko mislio o Jergoviću i o njegovoj potrebi da se u svakom slučaju postavlja kao arbitar (pa nam tako, recimo, pred Božić u plahtama nudi idealiziranu sliku **Frana Supila**, hoteći kazati da o tomu bivšem pravašu, a kasnijem ideologu jugoslavstva i razočaranom zaljubljeniku u **Baju Pašića**, nitko u Hrvatskoj pojma

ture. Moguće je u Jergovićevu opisu, kao što to u jednome ogledu kasnije učinio bivši pomoćnik bivšega ministra istog resora, isticati onaj plural u Vujićevim riječima. A moguće je i primijetiti, da na tzv. nacionalističkoj desnici – koja se danas, nažalost, ne odlikuje osobitim kulturnim zalaganjem i intelektualizmom – takav ispad jednostavno ne bi bio moguć. Poticanje regionalnih razlika i njihovo vrijednosno rangiranje te tzv. urbani rasizam, odlika su onih koji se danas u Hrvatskoj hoće zvati ljevicom. No, na njihove isprike i ostavke nitko ne poziva, jer oni – kako reče upravo Miljenko Jergović – vladaju hrvatskim medijima i hrvatskim kulturnim prostorom. (R. P.)

DAVID – VELIKI KRALJ, KOJI JE GOVORIO: «A JA, K'O MASLINA U DOMU BOŽJEM, UZDAM SE U BOŽJU DOBROTU DOVIJEKA!»

U doba djelomična klonuća triju velikih sila: Egipta, Asirije i Babilonije, živnule su neke male države, koje bijahu pod njihovim snažnim utjecajem. Među njima bijaše Filisteja na prvome mjestu. Ona se isticala svojom ratnom spremom, imali su uz ostalo teška željezna oklopna kola, što je u ono doba bila neopisiva prednost, a također i dobro izvježbanu vojsku. Pobjedom nad židovskim kraljem Šaulom i njegovom vojskom, činilo se kako je put njihovim novim uspjesima i svjetskoj slavi otvoren.

Upravo tada, posve neočekivano, javlja se na pozornici «židovski odmetnik» i filistejski plaćenik David, postaje kraljem najprije južnih židovskih plemena, a nešto kasnije i sjevernih, te započinje obnovu i snažan napredak židovske države. Njegov ugled naglo raste i nakon smrti neprekidno se pojačava, te u svijesti naroda postaje pojmom velikoga kralja, državnika, vojskovođe i pjesnika. Židovi diljem svijeta ne prestaju veličati njegovu osobu i djelo, unositi je u sve pore osobnoga i društvenog života, te sanjati o obnovi veličine i sjaja njegova kraljevstva. Tisuću godina nakon Davidove smrti, Isusovi učenici pitaju njega hoće li on to učiniti, a gotovo dvije tisuće godina kasnije majka svermenoga židovskog pisca i dobitnika Nobelove nagrade za mir, Elia Wiesela, odlazi sa svojim sinčićem židovskom rabinu na razgovor i on je oslovljava «kćeri Davidova».

Zvuči nevjerojatno, ali je istinito, to se zanimanje za kralja Davida još jače rasplamsalo u vrijeme neuspjela ustanka protiv Rimske vlasti 66. – 70./73. nakon Krista, kada su te nade plaćene nemjerljivom cijenom. Unatoč tomu, David i nadalje živi u svijesti svoga naroda kao drugi Mojsije i predstavlja Božje kraljevstvo nad njegovim narodom kao veliku nadu, koja će se jednom ostvariti na ponos naroda i radost svega svijeta.

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

Kad se to ima u vidu, nije nikakvo čudo što su ranija biblijska izvješča svojim podacima bliža povijesnom liku kralja Davida, nego što su ona pisana znatno kasnije. Kasniji su pisci jednostavno propuštili spomenuti neke pojedinosti koje ne odgovaraju tako zanosno predstavljenu liku

Caravaggio: *David i Golijat*

velikoga kralja; ona bi zasjenila njegov blistav sjaj, mišljahu oni. Ta nepodudarnost izvješča kao i neke pojedinosti u ranijim izvorima, potiču pojedine suvremene proučavatelje, pa oni s većom pomnjom i stanovitom dvoumicom pristupaju Davidovu liku i djelu. Dobiva se dojam kako upravo zbog tako pojačana opreza i nevjericne gube iz vida poneku važnu okolnost ili pokoji pojedinačan podatak te su tu i tamo u svojim zaključcima jednostrani ili, možda, nepravedni prema Davidu. Ističu tako Davidov prijelaz na područje kojim vladaju Filistejci i njegovo stupanje u službu filistejskoga kralja Akiša! S time u vezi spominje se i njegov neodziv na poziv kralja Šaula u doba

goleme nevolje, kojom im bijahu zaprijetili Filistejci i koja je okončana porazom Židova i smrću kralja Šaula i njegovih sinova.

David je svojim ponašanjem opravdao svoj poziv na kraljevski dvor. Bio je u svakom pogledu čestit i odan kralju i narodu. Bio je omiljen, zavoljeli su ga članovi kraljevske obitelji, posebice kraljeva kći Mihal, koju mu je kralj dao za ženu, i njegov sin Jonatan. Nu kraljeva bolest i utjecaj pojedinih ljudi na dvoru bijahu uzrok kraljeve tjeskobe koja je prerasla u zavist i bijes, te mržnju spram Davida. David je morao doslovce pobjeći s dvora ako je želio sačuvati život. I on je to učinio. Nema nikakva traga u povijesnim izvorima o njegovoj namisli da bi prešao na stranu Filistejaca. Pobjegavši s kraljevskoga dvora, David se skrivaо po zabitnim predjelima, koji bijahu pod Šaulovom vlašću, ali ga je – kamo god pošao – u stopu pratila kraljeva potjera. Tek kada je postalo bjelodano kako nigdje nije siguran, prešao je na područje kojim su vladali Filistejci, a u njihovu je službu stupio nakon što je imao uza se oko 600 dobro izvježbanih i hrabrih ratnika. Tada je sklopio ugovor s filistejskim kraljem i utaborio se u Siklagu, gradu na jugu Palestine. Imao je zadatuk nadzirati kretanje pojedinih skupina raznih naroda i plemena, ubirati daće i preotimati pljen. On je to uspješno činio, ali je filistejskom kralju podnosio lažna izvješča: pljenio je nežidovske skupine, a govorio kako je sve oteto od Židova.

Dok se bavio tim poslovima, zbio se jedan događaj koji je odigrao značajnu ulogu u njegovu životu. David je sa svojim ljudima pomagao pastirima bogataša Nabala koji bijahu napasali veliko stado. Očekivao je kako će za te usluge dobiti plaću. Nadajući se tomu, njegovi ljudi nisu ništa otimali, premda bijahu u oskudići. Na izričitu Davidovu zamolbu za po-

moć, bogataš je Davidu grubo odgovorio. David na to odluči kazniti bogataševu bezobraštinu. Za taj naum doznaće Nabalova žena, lijepa i plemenita Abigajla. Ona, ne rekavši mužu ništa, pođe u susret Davidu s bogatim darovima. Pritom ga usrdno zamoli za blagost i u proročkome mu duhu reče: «Gospod te očuvao, da ne svališ na se krvnu krivicu i da ne pribaviš sebi pravdu svojom rukom... Zaciјelo će Gospod osnovati trajan dom mome gospodaru... i za svega tvoga života ne će se naći zlo na tebi... I kad Gospod učini mome gospodaru svako dobro koje ti je obećao, i kad te odredi da budeš knezom nad Izraelem, onda neka ne bude na smutnju ni na grižu savijesti mome gospodaru da je ni za što prolio krv i da je sebi pribavio pravdu svojom rukom. I kad Gospod učini dobro mome gospodaru sjeti se tada službenice svoje!». (1 Sam 25)

Taj susret i te riječi ostavile su na Davida trajan dojam. Lik i postupak Abigajlin nije mogao zaboraviti. Kad je saznao za smrt njezinog muža, uzeo ju je sebi za ženu. Za cijelo vrijeme boravka na filistejskom području David je gajio dobre odnose s pojedinim prvacima židovskih plemena na jugu zemlje. Pobijedivši u jednom sukobu Amalečane, David je jedan dio plijena razaslaо starješinama po cijeloj Judeji.

Kad je pak saznao za poraz židovske vojske u sukobu s Filistejcima, te za Šaulovu i Jonatanovu smrt, David je zajedno sa svojim ljudima, gorko plakao; ispjevao je i posebnu tužaljku (za Šaulom i Jonatom) namijenivši je cijelom židovskom narodu njima na spomen.

Neki proučavatelji izražavaju sumnju u iskrenost te Davidove razžalošćenosti! Pomišljaju kako bi ta žalost bila u službi Davidovih političkih nauma. Drugi, pak, većina proučavatelja, upozorava na mogućnost koja se za vrijeme progonstva dva puta ukazala Davidu da se osveti Šaulu i ubije ga, ali on to nije učinio. Isto tako proučavatelji misle kako je David iskreno poštivao kraljevsko dostojanstvo kao Božji dar i nije nikad povišljaо da bi ga povrijedio, a njegovo prijateljstvo s Jonatom nikada nije bilo upitno. Nu, ako je

to tako, onda se rađa pitanje zašto im nije pritekao u pomoć sa svojim ratnicima u najtežoj bitci koju su, eto, nesretni izgubili? Na to pitanje postoje dva odgovora: David nije vjerovao kralju Šaulu, pa se bojao da bi on, vidjevši ga, planuo gnjevom i pokušao ga ubiti kao što je to u više navrata učinio. I sam pokušaj napada na Davida bio bi izazvao strašan sukob, jer bi se Davidovi vojnici žestoko suprotstavili! Drugi odgovor glasi: David je bio spreman s Filistejcima izići na bojno polje i onda se u pogodnom trenutku okrenuti protiv njih! Čini se kako je ta mogućnost bila zbiljska. David je dobro poznavao filistejsku vojsku, imao je oko 600 prekaljenih ratnika i mogao je preokrenuti ishod bitke. Tomu mišljenju ide u prilog činjenica, da osim filistejskoga kralja ni jedan jedini filistejski vojskovođa nije imao povjerenje u Davida. Svi su tražili od kralja neka ni ne pomišlja na to da bi Davida i njegove ljude poveo u rat protiv Židova, jer - govorili su - on se može dodvoriti svome gospodaru samo glavama ovih naših ljudi. To je onaj isti David o kome se pjevalo igrajući: «Pobi Šaul svoje tisuće, David na desetke tisuća!» (1 Sam 29, 4-5).

Teško je sebi predložiti kakvo je nakon toga poraza bilo stanje u židovskome narodu; zavladata je potištenost i beznađe. David je razmišljao što treba učiniti, savjetovao se i molio Božje prosvjetljenje. Odlučio je poslušati savjet i poći u Hebron, stari grad nastanjen Kalebovcima – potomcima Mojsijeva suradnika Kaleb, koji su se kasnije priključili Judinu plemenu. Ti su ljudi s oduševljenjem dočekali Davida i njegovu pratnju. Filistejci Davidov prijelaz i njegov utjecaj na Židove u Judeji nije smetao; smatrali su kako to pridonosi razdvajaju židovskoga juga i sjevera, a to znači slabiji njihov moć u cijelini.

Glas o Davidovu dolasku u Hebron brzo se proširio po svoj Judeji i među ljudima se probudila nada: David bi mogao biti njihov izbavitelj! Nije trebalo dugo čekati, u Hebronu se pojavile narodne starješine iz Judeje koji pomazaše Davida za kralja nad cijelom Judejom.

Prvi potez što ga je novi kralj napravio bijaše njegovo slanje poslanstva u grad Jabeš u Gileadu, gdje je kralj Šaul imao svoje najvjernije pristaše, koji su dostojanstveno pokopali i njega i njegove sinove. Davidovo poslanstvo imalo je zadatak izraziti im zahvalnost za taj plemenit čin i obećati naklonost novoga kralja.

Promjene su se počele zbivati i među sjevernim plemenima. Šaulov nećak i prvi vojskovođa Abner, pokušavao je okupiti raspršene preživjele vojnike. Nakon pet godina mukotrpnoga rada uspio je u gradu Mahanajimu u Istočnoj Jordaniji izabrati i pomazati Išbaala, Šaulova sina, za kralja u sjevernom dijelu židovskoga kraljevstva. Štoviše, Abner je pošlo za rukom ponovno osvojiti izgubljena područja. Uz Davida je ostalo samo Judino pleme. Abneru je donekle išlo u prilog i opće stanje na tom području. Egipćani, naime, nisu bili zadovoljni jačanjem Filistejaca pa su željeli oporavak Židova kako bi ih mogli zakočiti. Abner je želio proširiti svoj utjecaj i na Judeju i priključiti je Išbaalovo kraljevini. S tom nakanom krenuo je vojskom na Judeju. Smjer kretanja bijaše stari grad Gibeon u kojem bijaše poznato svetište. Tu ih je presrela Davidova vojska na čelu s prekaljenim ratnikom, Davidovim nećakom Joabom. Na prijedlog vojskovođe Abnera najprije su se borili predstavnici jedne i druge vojske. Učinili su to – sukladno starom običaju – kako bi izbjegli neposredan sukob jedne i druge vojske u cijelini. Nu ishod borbe 12 protiv 12 bijaše neodlučan. U srazu vojska, Davidove čete razbiju Išbaalovo vojsku i ona se dade u bijeg. Na Davidovoj strani bijaše 20 mrtvih, među njima i Joabov brat, Davidov sestrić Asahel, njega je ubio Abner osobno, na Išbaalovo pak bijaše 360 mrtvih. Sukobi su se nastavili. Međutim, došlo je do nesuglasica između kralja Išbaala i njegova vojskovođe Abnera, pa je Abner započeo samostalno pregovarati s Davidom, nudeći mu svoju pomoć u pridobivanju sjevernih plemena. Pregovori su dobro napredovali, ali se uznenirio Davidov vojskovođa Joab, pomislivši kako bi Abner mogao ugroziti njegov položaj glav-

noga zapovjednika Davidove vojske. U tim mislima on na prijevaru ubije Abnera pod izlikom osvete zbog toga što je Abner ubio njegova brata Asahela. Davida je to teško pogodilo, javno je osudio taj čin, ukorio je Joaba, ali ga nije kaznio. Pred svojim je vijećnicima rekao: «...Ja sam sada još slab, iako sam pomazani kralj, a ovi ljudi... jači su od mene. Neka Gospod plati zločincu po njegovoj zloći!» (2 Sam 3, 39).

Kad je Išbaal saznao što se dogodilo, klonuo je duhom. Inače ne bijaše on do rastao položaju koji mu je bio povjeren. Uskoro dvojica braće, nadajući se nagradi od Davida, ubiju Išbaala. Njih je David dao uhititi i pogubiti.

Nakon toga ostalo je mučno pitanje je li mogao i trebao tako isto postupiti s Joabom? Iz njegova priznanja slijedi: u tom trenutku on je prosudio kako to ne može učiniti – nema za to snage! Je li posrijedi osobna slabost ili prosudba kako bi to prouzročilo nova zla koja se ne bi mogla izbjegići?

Nakon umorstva kralja Išbaala, sjeverna su plemena priznala Davida za svoga kralja. Tako je David postao kraljem cijelog naroda. Sada su uslijedili njegovi veliki društveno-politički i vojni uspjesi, među kojima je prvi izuzetno važan: pobijedio je Filistejce. Filistejci su mirovali dok su trajali međusobni nesporazumi i sukobi među Židovima. Kad je iz tih sukoba David izišao kao pobjednik i uspio ujediniti sva plemena, Filistejci su se trgnuli i odlučili skršiti Davidovu moć. Krenuli su s premoćnom vojskom. David se ponovno savjetovao i molio Bogu, želeći saznati može li se upustiti u sukob s Filistejcima?

Odgovor bijaše potvrđan!

Filistejci bijahu rasprostrli svoje čete širom Refaimske doline, južno od Jeruzalema. David je razmišljao: - Ako ostane u Hebronu, neprijatelji će ga opkoliti i zavoriti sve pristupe; bit će potpuno odijeljen od vanjskoga svijeta, pa i od svojih najvjernijih prijatelja. Neprijatelji bi tada mogli mirno čekati njegovo skončanje! Krene li sa svojom vojskom otvo-

reno na neprijatelje, izgubit će mnogo vojnika jer su oni premoćni i u ljudstvu i u naoružanju.

Zbog toga je njegova odluka glasila: povući se sa svojim četama u nepristupačne predjеле, uvući se u spilju Adulam i odatle napadati i nanositi što veće gubitke svojim protivnicima. To se pokazalo uspješnim. Nakon toga iznenadio ih je naglim napadom iz Baal Perasima, sa strane s koje ga oni nikako nisu očekivali. Iznenadnim žestokim udarom, Filistejci su se zbumili, u njihovim je redovima nastalo rasulo, pa su se dali bezglavo u bijeg. Tada je David skromno priznao: «Gospod je pred mnom prodro među moje neprijatelje kao što voda prodire!» (2 Sam 5, 20).

Filistejci su još jedanput pokušali napasti, ali su ponovno bili ne samo poraženi nego i prisiljeni plaćati danak Židovima. Nakon toga Davidu nije bilo teško pokoriti druge susjedne narode: s jednima je sklopio primirje, druge je vojnički porazio i – sve u svemu – proširio svoju vlast te utvrdio granice svoga odista velika kraljevstva. Zatim je nastavio iznutra uređivati državu: utvrđivati gradove, razvijati društveno političke ustanove i ustrojstva vlasti, unaprjeđivati obrte i proširivati trgovačku mrežu te gajiti dobrosusjedske odnose.

Nu još jedan Davidov pothvat treba posebno istaknuti! To je osvojenje Jeruzalema i preseljenje kraljevske prijestolnice iz Hebrona u Jeruzalem.

Uspostavljanjem jedinstvene vlasti, nisu prestale međusobne napetosti i nesuglasice između sjevernih i južnih plemena. David je to vrlo dobro znao. Razmišljajući gdje bi bilo dobro smjestiti državnu upravu, nije mogao naći rješenje kojim bi svi bili zadovoljni: ako to bude neki grad na sjeveru zemlje, bit će nezadovoljna plemena na jugu, odredi li pak neko mjesto na južnom dijelu, pobunit će se plemena u sjevernom dijelu kraljevstva. Oko mu je palo na Jeruzalem, grad točno na crti što razdvaja jedan dio od drugoga. Međutim, taj grad nikad nije bio u židovskim rukama. Njega nastanjavahu staros-

jedioci Jebisiti. David je pokušao s njima pregovarati, ali nije bilo uspjeha. Grad je bio izuzetno dobro utvrđen i teško osvojiv. Toga su bili svjesni njegovi stanovnici pa su na Davidov prijedlog o mirnu ulasku i suživotu, odgovorili poznatom rugalicom. Sigurni u neosvojivost svoga grada, u ono doba s dvije strane grad bijaše potpuno nepristupačan, s treće strane teško pristupačan, a s četvrte strane štitila ga je moćna tvrđava Sion, oni su Davidu prkosno odgovorili:

«Ne ćeš ovamo ući! Slijepi će te i kljasti odbiti!» Mislili su da će im biti lako odbiti sve napade – pravi i zdravi vojnici neće se uopće morati pozvati u obranu!

Prevarili su se! Davidov iskusni vojskovođa Joab pronašao je način kako će ih iznenaditi i pokoriti. S četom izabranih vojnika – plaćenika i sa svoja tri sina uvukao se noću u grad kroz prokop za dovod vode. Bijaše to prepad koji je potpuno zbumio obranu grada, pa prave borbe nije ni bilo. Time, dakako, nije bilo ni žrtava! David se ponio velikodušno: ostavio je starosjediteljima mogućnost opstanka i života u gradu – nikoga nije progonio ni ugnjetavao; omogućio je svima miran suživot i uzajamnu suradnju na svim područjima. Veliku je pak domišljatost pokazao što je za osvajanje grada uzeo samo svoje plaćenike – nitko se od Židova nije mogao busati u prsa kako je on zaslужan za osvajanje grada. Grad je osvojio David sa svojim vojskovođom i svojim plaćenicima. Bio je to Davidov grad. I tako je to u narodu prihvaćeno. Kad je uz to u Jeruzalem prenesen zavjetni kovčeg s kamениm pločama na kojima bijahu ispisane Božje zapovijedi, Davidov je grad postao i Božjim gradom – svetištem za cijeli narod u tuzemstvu i inozemstvu posve jednako.

David je odmah započeo utvrđivati grad još bolje nego je bio, graditi u njemu kraljevsku palaču i svestrano ga uljepšavati. Postupno je grad izrastao u pravo središte sveukupnoga društveno-političkog i uljudbenog života.♦

GODIŠNJA SKUPŠTINA I SVEČANI DOMJENAK U ZADARSKOJ PODRUŽNICI HDPZ-a

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika, Podružnica u Zadru, održalo je 15. prosinca 2007. svoju redovnu godišnju skupštinu, a 29. prosinca priredilo svečani godišnji domjenak, koji se održava tradicionalno svake godine u isto vrijeme. Organizator i promicatelj aktivnosti u ovoj podružnici HDPZ-a jest njezin dugogodišnji predsjednik, **prof. Bruno Zorić**, koji okuplja okupiti veliki broj članova i aktivira ih u radu Podružnice HDPZ Zadar. Dok su se neke druge podružnice HDPZ-a, sa žalošću možemo utvrditi, ugasile i prestale s radom, Podružnica Zadar djeluje vrlo aktivno. Na veliko zalaganje predsjednika, Poglavarstvo grada Zadra uredilo je dosadašnju zgradu MO Jazine I Zadar, u kojoj se nalaze i prostorije HDPZ Podružnice Zadar, popravilo u cijelosti krov koji je do sada prokišnjavao, obojalo drvenariju zgrade (prozore, vrata), ostrugalo parkete, lakiralo parkete u velikoj dvorani za sastanke, uredilo i prostoriju Podružnice, obojalo je, oličilo prozor i vrata, te je gradsko Poglavarstvo na traženje predsjednika Bruna Zorića donijelo rješenje da se ovaj prostor dodijeli Podružnici HDPZ Zadar, uređen i renoviran, jer smo ga do sada koristili bez rješenja. Sada je prostor lijepo uređen, osvježen i ugodan za rad. Prostor nam je besplatno dodijeljen na uporabu, s time da moramo plaćati troškove komunalija (struja, voda i drugo).

Na sastanku od 15. prosinca 2007. predsjednik Zorić je ukazao na probleme u Društvu i samoj Podružnici, pročitan je zapisnik sa sastanka Vijeća HDPZ Zagreb, članovi su upoznati sa stavom Vijeća u vezi traženja prava Podružnice Zadar u odnosu na Vladu RH, te se sa zaključkom Vijeća ne slažu i ne prihvaćaju ga. Članovi HDPZ Podružnice Zadar smatraju da je pohvalno

podržati sve akcije koje provodi Vijeće HDPZ Zagreb, ali da postoje i živući politički zatvorenici i da oni imaju svoje brige (bolesti, neimaština i drugo), pa bi valjalo i dalje se založiti za prava političkih zatvorenika koja su nam oduzeta (prava na naknadu za dane provedene u zavoru udovica, koja još nisu isplaćena u cijelosti, povratak prava djeci, povratak za nezaposlenost nakon izlaska iz zatvora i založiti se za druga prava). Posebno je istaknuto da su mirovine političkih zatvorenika, onih koji su u mirovinu otišli ranije, prije 1999. i onih koji su otišli poslije, nejednako i nepravilno obračunate, a to bi valjalo voditi računa Vijeće HDPZ i vodeći ljudi Društva.

Politički zatvorenici iz Podružnice HDPZ Zadar mišljenja su da je nebriga prema živućim političkim zatvorenicima jest jedan od razloga osipanja članstva, i da u tome vide i glavnu krivnju Vijeća i rukovodećih ljudi Društva, jer se politički zatvorenici pitaju čemu plaćati članarinu, ako od toga nemaju nikakve koristi. Članovi su upoznati i s Danom političkih zatvorenika, koji će se ove godine održati na otoku Krku, pa se spremaju organizirati i pohoditi Krk. Isto tako, upoznati su i s obilježavanjem mjesta stradanja hrvatskoga naroda na području Hrvatske i Zadarske županije, pa će pokrenuti akciju dobivanja građevinskih dozvola. Sam domjenak, koji je održan 29. prosinca, okupio je preko 30 članova. Troškove domjenaka, snosili su sami politički zatvorenici. U uvodnoj riječi, predsjednik Podružnice, prof. Zorić, objasnio je da mnogi članovi zadarske podružnice podržavaju rad predsjednika, redovito dolaze na sastanke (u prošloj godini bilo ih je 4, svaka tri mjeseca), Podružnica radi svaki radni dan od 9 do 12 sati, primaju se članovi, raz-

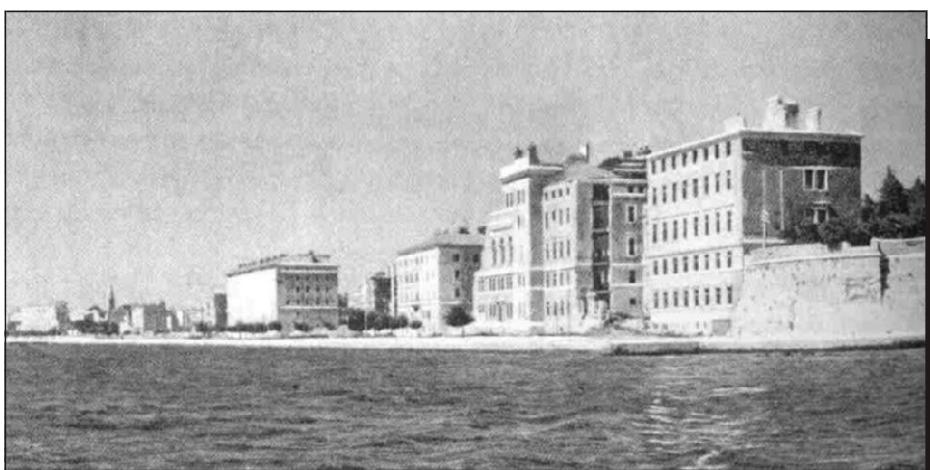
govara se s njima, rješavaju se njihovi problemi, prima članarina. Posebno se ističe da se veliki broj članova odazvao plaćanju članarine za 2008. godinu, dali su prilog za domjenak (20 članova), te uplata u zajednički fond (50 kuna, 20 članova). U prvom mjesecu za 2008. godinu, već 50 članova uplatilo je unaprijed članarinu na poziv predsjednika. Sama svečanost započela je sviranjem hrvatske himne, minutom šutnje za sve poginule za slobodnu Hrvatsku, te za umrle članove Podružnice HDPZ - Zadar. Nakon toga nastala je kratka diskusija, a poslije toga uz pjesmu počelo se sa svečanim bogatim domjenkom kojega su financirali sami članovi. Na kraju je predsjednik Zorić podijelio svakom prisutnom članu godišnji zidni kalendar s označkom Društva i džepni kalendarčić s označkom sastanaka u nastupajućoj godini. Članovi su, uz obilati domjenak, pjesme s do moljubnom hrvatskom tematikom i gošćenje, veseli završili oko 13 sati svoj svečani domjenak.

Domagoj ZORIĆ

ZADRU U PREDVEČERJE

*Kada ugledam smijeh ispod pospanih zvijezda
ja treperim na vjetru
Malo sunce sakrio sam na ruci
po kojoj se razlijevaju suze
najveći oblaci
što plaše i prijete
A moje ptice iz mojih ognjišta
u daleku prošlost letе
Ispod tamnih vjeđa
Na prostorima
U velikom sjaju
HRVATSKU pamte stoljeća
I mnoga proljeća
Prekrasno more
Leljav val
I zalazak sunca
Žal
ZADRU u predvečerje
Darujem crvenilo neba
I modre ruke
Na kojima plovi djetinjstvo
Moje ulice
Krivudave
Kao zvijezde
I moja sjećanja

Modre rijeke plove u mojim venama.*

Bruno ZORIĆ

Zadar oko 1950.

OBNOVA SPOMENIKA NA ORSULI

Pred kraj rata, u svibnju 1944., u Konavle na Grudu došla je jedna usataška postrojba Hrvatskih oružanih snaga, jer su tada partizani bili već infiltrirani na tom području. Kako je u Konavlima bio znatan broj mladića

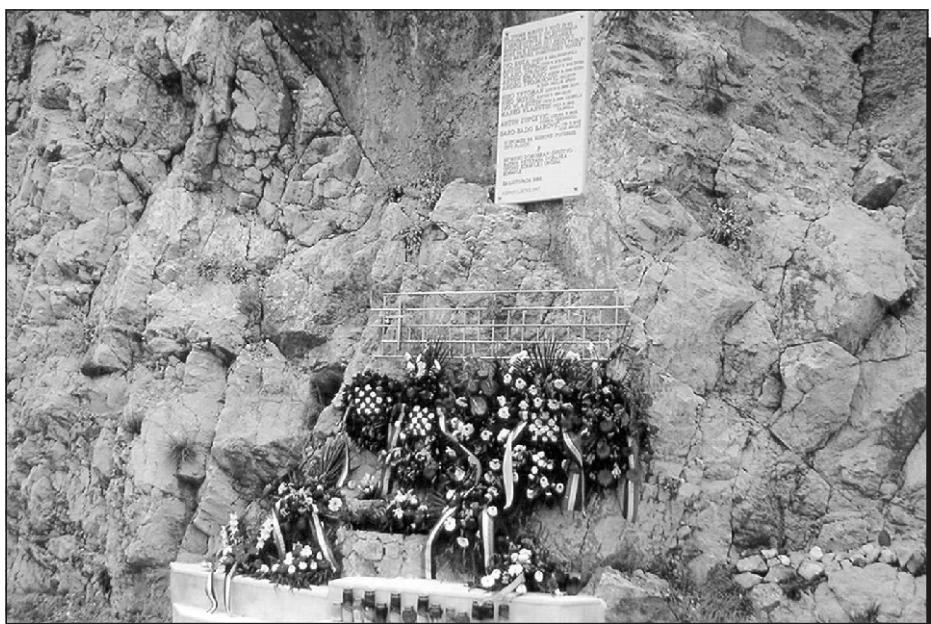
Piše:

Dr. Augustin FRANIĆ

brigu zapovjedniku i ostalim prekaljenim vojnicima, ali pritom i iz-

molcu, pa su, i s još nekim njihovim drugovima koje su uhitili u Dubrovniku partizani 12 hercegovačke brigade iz sastava tzv. 29. udarne divizije NOVJ-a, zarobljeni. U redovima te brigade nalazilo se dosta četnika, koji su se našli u zaleđu Dubrovnika i nedavno prišli partizanima. Obrijali su brade, a neki su je i zadržali, a na šajkačama se vidjela sjena nekadašnje kokarde, koju su skinuli da stave zvizdu. Međutim, nisu promijenili čud, prema onoj narodnoj: „Vuk dlaku mijenja, ali čud nikada.“

Zarobljene Konavljane odveli su u zatvor Karmen, te idući noć, oko jedan sat, uz poziv „Ustaše, u stroj!“ pokupili one, koji su izašli iz celija, povezali dva i dva bodljikavom žicom i utovarili u kamion, te ih odveli na postojeći usjek „Orsula“ na istočnom prilazu Dubrovniku. Tu su ih poklali i bacili niz hridine u more. Tu je izgubilo živote 11 mladih ljudi, pojmenice:

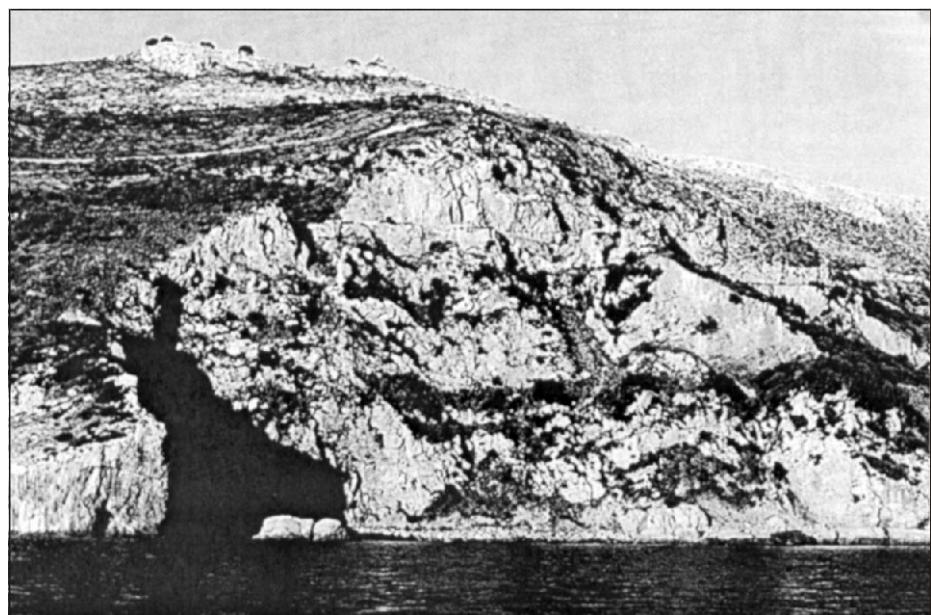

Nova spomen-ploča na Orsuli

vojnih obveznika, stavljeni su pred alternativu, stupiti u tu postrojbu ili otici u domobrane, pa gdje ih zapadne, bilo u Bosnu, ili negdje drugo. Normalno je da su težili biti blizu svog doma, pa je njih oko 70 stupilo u postrojbu na Grudi.

Pri povlačenju su dospjeli u Komolac, u Rijeci Dubrovačkoj. Postrojba se sastojala od dijela prekaljenih vojnika, i novoprdošlih spomenutih Konavljana. Zapovjednik im je predložio, da se oni s njima ne moraju dalje povlačiti, jer su imali vrlo malo vojničkog iskustva, svega 2 do 3 mjeseca. Očekivali su snažan okršaj s partizanima u Vukovu Klancu, pa bi ti mladići predstavljali neefikasni borbeni dio ljudstva, koji je mogao samo zadati

ginuti. Iz tih razloga, jedan dio tih novoprdošlih vojničara, ostao je u Ko-

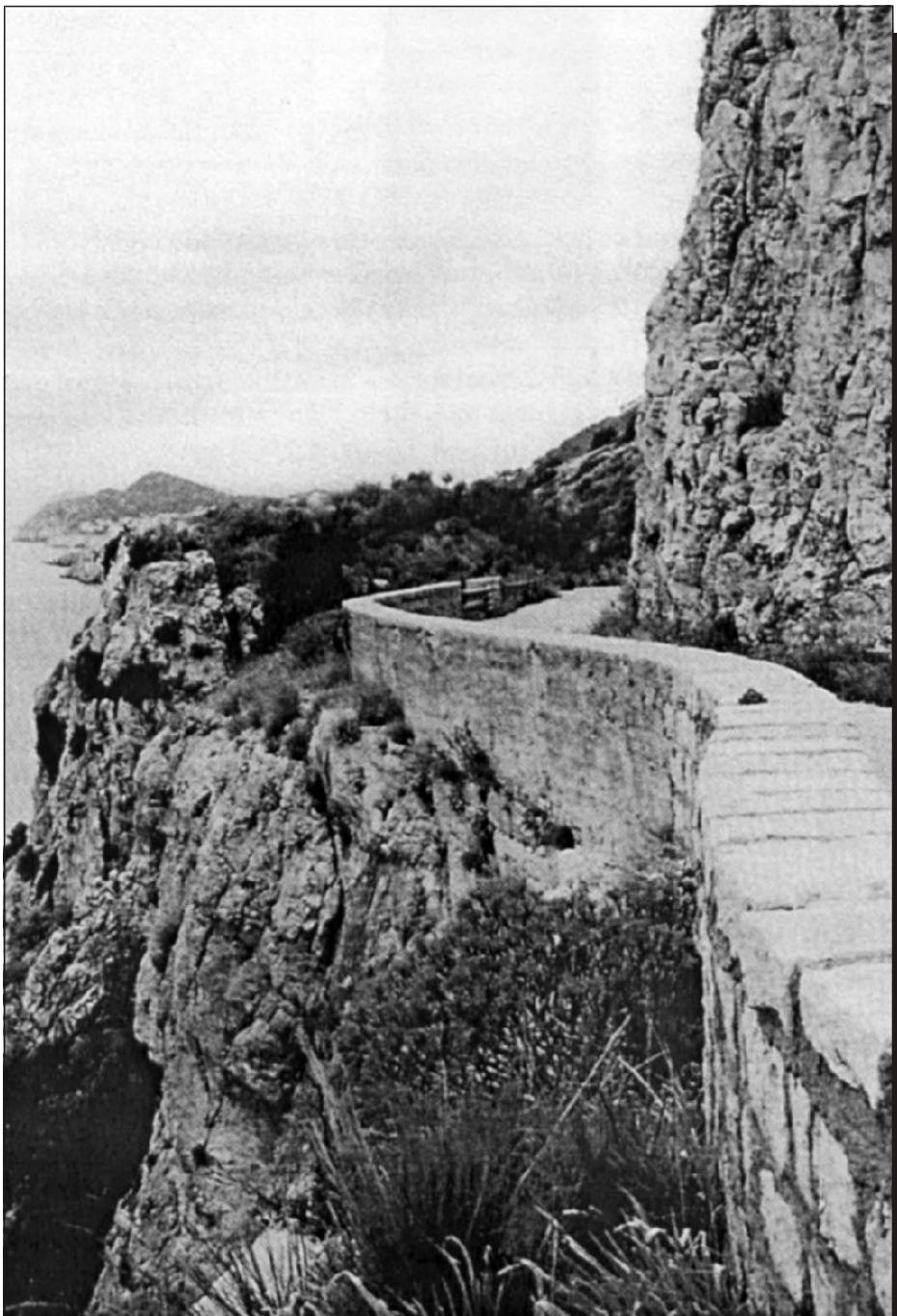
Orsula - pogled s mora

- 1. Ivo Đuka, Božov,**
- 2. Antun Kovač, Ivanov,**
- 3. Antun Španjuo, Mihov,**
- 4. Vlaho Španjuo, Mihov,**
- 5. Niko Trtoman, Lukin,**
- 6. Nikola Vatrić, Matin**
- 7. Ivo Vlahutin, Ivov,**
- 8. Marko Vlahutin, Ivov,**
- 9. Baro Barović, Ivov,**
- 10. Andro Trojanović, Baldov,**
- 11. Antun Zubčević, Ademov.**

Barović je rodom s Brgata (Župa Dubrovačka), a Zubčević je iz Gorice Trebinjske. Od trenutka zarobljavanja do likvidacije na Orsuli, nikad ih nitko nije pitao za ime, a pogotovo za neku krivnju. Bilo im je važno to, da su Hrvati i, jasno, pripadnici hrvatske vojske.

Već 1996. udruga ratnih veterana „Hrvatski Domobran“ podigla je, na mjestu pogibije, spomen-ploču. Stjecajem nekih okolnosti, bila su ispuštena dvojica ubijenih (Barović i Zubčević), pa je 19. listopada 2007. postavljena nova i potpuna, s prikladnim spomeničkim rješenjem, po ideji gosp. **Nevenka Bilobrka**, tajnika spomenute udruge.

Otkrivanju obnovljenoga i novoga spomen-obilježja bilo je nazočno oko 200 ljudi, među kojima su bili županica gđa **Mira Buconić**, gradonačelnica gđa **Dubravka Šuica**, njezin zamjenik gosp. **Antun Kisić**, predsjednik općine Konavle **Luka Korda**, predsjednik Ogranka udruge Hrvatski Domobran iz Konavala, gosp. **Duro Korda**, predsjednik spomenute udruge iz Dubrovnika, gosp. **Tihomil Vranješ** i tajnik, gosp. Bilobrk, koji su ustvari bili i organizatori. Bio je znatan broj učenika nekih škola.

Litica pretvorena u stratište

Nakon polaganja cvijeća, uz prigodnih nekoliko riječi, obratili su se neki od prisutnih.

Nakon toga je **don Miljenko Babačić** blagoslovio spomen-ploču, izmolio odriješenje za pokojnike i uz to rekao:

„Zahvaljujem se udruzi ratnih veterana Hrvatski Domobran za Grad Dubrovnik i za Konavle, koji su obnovili ovaj spomenik, i na taj način čuvaju uspomenu na taj tužni dan.

Nalazimo se na još jednom od mjeseta, gdje su partizani-komunisti, na čelu sa zločincem Titom, bez suda i dokazivanja krivnje pobili ove ljude, kao što su inače radili odavde do Bleiburga, sve do 1990. godine.

Nastojali su izvršiti genocid nad hrvatskim narodom.

Ovdje u Dubrovniku doveli su četnike i partizane iz Hercegovine, da počine zločin, a u isto vrijeme partizane iz Dubrovnika i Dalmacije, pos-

Imena pobijenih bez suda

lali su da iskorjenjuju hrvatski narod, od Zagvozda preko Širokog Brijega, do Mostara.

Zašto su ovi zločini i koja im je namjera bila?

Da su ovi Hrvati bili imalo krivi, da im se moglo i sitnica dokazati, to bi bili sigurno učinili sa suđenjem na svoj način.

Vodila ih je, međutim, slijepa mržnja prema ovome napačenom na-

rodu, kojeg su željeli iskorijeniti, i za to su mučki likvidirali najistaknutije Hrvate.

A što su ovi naši mučenici željeli? Isto ono, što su željeli i osjećali hrvatski branitelji 1991. godine. Bogu hvala,

Pogled s Orsule

Tajnik udruge Hrvatski domobran, Nediljko Bilobrk, pred spomen-pločom

koji nam je dao Franju Tuđmanu da povede hrvatski narod prema slobodi i državnosti. Naši mučenici prolili su krv ovdje na Orsuli, kao i oni na Daksi, da bi iz njihove krvi nikli hrvatski ideali.

Međutim, kako kaže Isus u evanđelju: "Ako pšenično zrno ne umre, ne donosi plod". Iz ljubavi prema Bogu i svojoj Hrvatskoj, oni su prinijeli žrtvu svojim životom.

Vjerujemo da ih je Bog primio u kraljevstvo nebesko, da sa svim sveti-

ma i brojnim mučenicima hrvatskog naroda mogu moliti, da hrvatski narod uvijek čuva slobodu i svoju državu, te da nas Bog oslobođi od komunista-partizana i svih drugih, koji

Hrvatskoj državi ne žele dobro."

Pri završetku, pozdravio je djecu iz dubrovačkih škola, koja su također položila vijence, i od kojih se ne može sakriti istina, koju je proživljavao hrvatski narod. •

Cvijeće za nevine žrtve

GOSPAR GOSPARUM

(Marinu Držiću Vidri)

Med zidinam
Dubrovnika
jedan cvit je
tiko nika

svećeničku
halju nosi

sebe daje
a ne prosi

komedije
sjajno piše
dok na slamku
jedva diše

spazila su ga
gospoda
toga sina
od naroda
kao rug
u komediji
Turcima
i Veneciji

ti Marine
sad si gori

za Boga ti
srce gori

a nas tvojih
srce para
komedia i igara

Mario BILIĆ

JUGOOZNAŠKI ZLOČIN NAD ZLOČINIMA NA VRAN-PLANINI

Radoslava-Slava Ereš, devetnaestogodišnja pastirica obeščaćena, pa zaklana

Na padinama legendarne planine Vrana, poput Dive Grabovčeve, zaklana je 21. lipnja 1950. još jedna Diva, diva **Radoslava-Slava Ereš**, kći **Andrijina**, rođena 8. kolovoza 1931. u Omrčenici, na području župe Kongore.

Obitelj **Mije Ereša**, djeda Radoslave-Slave, iz Radišića kod Ljubuškoga, imala je, kao i mnoge hercegovačke obitelji, svoj posjed na padinama Vrana. Taj posjed služio je Mijinoj obitelji uglavnom za sezonsku ispašu blaga. Pojedini članovi obitelji, pretežno mlađi, boravili bi preko čitave godine na tome planinskom posjedu. Štoviše, Radoslava se je i rodila i odgojila na njemu. Njezin prvi pogled pao je na uznositi, tajanstveni, pučki opjevani Vran. Ona je i prvi udah zraka uzela s Vrana, zraka kojim je on obgralen. U odrastanju, gledajući u njegovu uznositost, postala je i ona postojana i uznosita poput njega. Njegovi krajolici postali su joj, takorekuć, sastavni dio života. Po tim krajoblicima, svakodnevno je napasala svoje stado, te im bila u zagrljaju. Pastirajući po njima, nije nikad ni pomicala na bilo kakvu nesigurnost i opasnost.

No, 21. lipnja 1950. osvanuo je bistar, vedar i sunčan prvi proljetni dan. Kao i obično, Radoslava i njezina susjeda i kolegica **Kata Brkić pok. Mate**, iz Grljevića kod Ljubuškoga, pustile su svoja stada ovaca iz ovčarnika na Omrčenici na pašu, ne sluteći nikakvo zlo. Djekočke su svoja stada usmjerile od Omrčenice na gornju stranu Vrana, prema Podiću. Prateći svoja stada po bujnim pasištima kojima obiluje Vran i okolna područja, djekočke su stigle na Podić. Stada što zbog zasićenosti, što zbog vrućine, lijeno puze i zbijaju se u plandišta. Budne pastirice ne puštaju ih s očiju zbog opasnosti od vučljivosti, koja je na tim područjima, itekako, poznata.

Djekočke su u tijeku vreloga dana ostale bez vode za piće. Znale su da kod ta-

Piše:

Josip Jozo SUTON

mošnje lugarnice postoji čatrna. Zato je Radoslava otišla s Podića s tikvicom u ruci do čatrne, da se napije vode i da donese za Katu. Prošlo je dosta vremena, Radoslava se nije vraćala. To je Katu zabrinulo. Videći da je uzalud dalje iščekivanje, Kata je ostavila stada i sa slučajnim prolaznicima je otišla do čatrne, vidjeti što je s

Radoslava - Slava Ereš, izmasakrirana nedužna žrtva

Radoslavom. Pri dolasku do čatrne, ugledali su iznenađujući stravičan prizor. Radoslava je kraj čatrne ležala zaklana, sva u krvi, bez obuće na nogama, gola, iznakažena, okolno je grmlje bilo poštrapano njezinom krvlju, oko nje utabanana površina bujne trave površine otprilike jednoga guvna.

Sigurno je krvnik ili više njih, iz obližnje šume, promatrao Katu, kako s pridruženim joj prolaznicima gleda taj stravičan prizor. Pomalo je zagonetno, s obzirom na to da je riječ o planini, otkud su se baš u to vrijeme pojavili slučajni prolaznici, koji su slijedili Katu u odlasku do čatrne da vidi što je s Radoslavom. Da su

bar navedena imena tih prolaznika, možda bi se moglo nešto više saznati o zločinu i njegovim počiniteljima.

O Radoslavinoj stravičnoj smrti brzo se pročulo po župi Kongora i po okolnim područjima. Taj krvavi zločin potresao je ne samo obitelj i rodbinu, nego sveukupno pučanstvo duvanjskoga kraja i šire. Kroz povijest duvanjskoga kraja, tamošnje je pučanstvo uvijek gledalo, pogotovo u najvećim opasnostima, slobodna skloništa po tajnovitim bogazima, kojima legendarni Vran obiluje. Svaki se tuđin do tih tajnovitim bogaza teško odlučivao krenuti. Zato se u mnogima od njih sklanjao harambaša **Mijat Tomić** i drugi hrvatski junaci koji su se borili protiv tudića. Neki su od tih bogaza prozvani pećinama, pećinama Mijata Tomića.

Krvnici Dive Radoslave Ereševe zakravili su njezinom nevinom krvlju legendarni Vran, pa mu time narušili obdarenu moć tajanstvenoga spokojstva, spokojstva u kojem su ljudi u nevolji vidjeli i nalazili spas, a pastirice i pastiri po njegovim travnatim padinama napasali

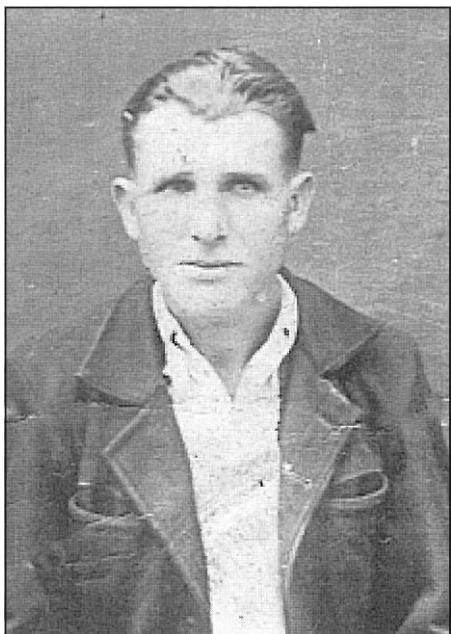

Radoslavina oca Andriju četnici su ubili u listopadu 1942.

svoja stada, čuvajući ih od kojekakvih divljih grabežljivaca, ne pomišljući ni na kakvu opasnost, sve do umorstva Radoslave Ereševe. Njezini krvnici sa svojim jugooznašenjem, Vran su pretvorili u krvavo vrebalište za nemoćne i nedužne šrtve, a to su pastirice i pastiri svojih stada.

Radoslavino umorstvo nije slučajno. Osam godina prije njezina umorstva, na sličan je način ubijen njezin otac Andrija, a dvije godine nakon toga i njegov brat, Radoslavin stric **Lovre**. Očito je da je Radoslavina obitelj nekomu smetala. Pokojnoga Andriju, Mijina sina, rođenoga 1. veljače 1899. u Radišćima kod Ljubuškoga, Radoslavina oca, četnici su odveli kao civila s Omrčenice, s posjeda, 6. listopada 1942., kao tobože da im pokaže put za Ramu, doveli ga do Kamenog Mijatova na Vranu i tu ga ubili. Seljani su ga našli mrtvoga treći dan nakon što je odveden od kuće. Pokopali su ga na groblju Lugavi na Trebiševu.

Radoslavina strica, Andrijina brata Lovru, rođenoga 8. siječnja 1913. u Radišćima, naoružana horda pod partizanskim znakovlјem odvela je od kuće s Omrčenice i ubila 26. lipnja 1944. u Lugavi. Nakon 40 dana od njegova odvođenja od kuće nađen je mrtav, odsječene glave. Seljani su ga pokopali u groblju Lugavi, na Trebiševu.

Radoslinu stricu Lovri partizani su odsjekli glavu u ljeto 1944.

Svi ovi zločini, uključujući i megazločin počinjen nad **fra Stjepanom Naletilićem**, kongorskim župnikom, odvedenim iz župnoga stana iz Kongore 19./20. svibnja 1942., mučenim i umorenim najstravljivčnjom smrти, 25. svibnja 1942. kod Kukavičjega jezera, na Kupreškoj visoravni, činjeni su naumljeno, žrtve su mučene i usmrćivane na skoro isti način, lokaliteti mučenja i ubijanja žrtava bili su nenaseljeni i usamljeni, bez svjedoka; žrtve su mučene i ubijane na istom području, naslonjenom na kongorski kraj ili unutar njega, zločini su počinjeni unutar osam godina. Zajedno, sve ovo ukazuje da je te zločine počinio isti zločinac, odnosno isti zločinci, koji su dobro poznavali sve mjesne prilike, pa dakako, i kongorskoga župnika fra Stjepana Naletilića i obitelji Andrije i Lovre Ereša.

Iz ovoga svega stječe se dojam, da tako teške zločine nisu mogli počiniti Hrvati nad Hrvatima, što upućuje na zaključak da su ih počinili četnici iz područnih srpskih («hrvićanskih») naselja: Vukovskoga, Ravnoga i Raščana. Dakle, te zločine nije nitko drugi počinio, niti ih je mogao počiniti, nego družina **Mome Šešuma**, iz Vukovskoga, ozloglašenoga jugoznaša. Upravo on sa svojom družinom haračio je na područjima na kojima su ti zločini počinjeni.

Radoslava-Slava, kao devetnaestogodišnjakinja, živjela je dostojanstveno i časno sve do posljednjega daha svoga života. Krvničkoj pohotu pružala je viteški otpor do posljednjeg izdisaja. To se najbolje vidjelo po tragovima na mjestu zločina. Tu se upravo vidjelo kakav se okršaj vodio po utabananoj travi. Ona je zaista mučenički umorena samo zato što je priпадala katoličkoj vjeri i hrvatskom narodu - što je bila katolkinja i Hrvatica. Radoslava-Slava Ereš je hrvatska mučenica. Ona je druga "Diva Grabovčeva". Diva Grabovčeva je hrvatska žrtva pohotnoga poturčenog silnika, Diva Radoslava-Slava Ereševa je hrvatska žrtva četničkih krvnika - jednoga ili njih više! Obje su umorene mučeničkom smrću, kao pastirice kod svojih stada, na padinama legendarnoga Vrana. Mjesto zločina Dive Radoslave-Slave Ereševe ne smije ostati neobilježeno. To mjesto natopljeno nevinom hrvatskom krvlju, treba obilježiti na dostojanstven način, da postane mjesto pohoda, molitve i poklona s usklonom: "Navik on živi - ki zgine poštenu" •

Kongorski župnik fra Stjepan Nikola Naletilić zvijerski je ubijen u svibnju 1942.

BADNJA VEČER

*U dimnjaku vjetar spontano pjeva,
plamen ognjišta ozaruje mi lice –
U zanosnoj ljepoti tihе svete noći
sretnim me čine obične sitnice.*

*U miru čekam blaženi čas
te voštana svjetlila gledam –
Mislim na Isusov spasonosni glas,
u Njegove ruke želim da se predam.*

*Več božićni ugodaj osvaja dušu –
Snatrim zvončice, idilu, snijeg,
put vrhova bijelih jelena bijeg...*

*U daljini svjetluca urešenodrvce,
a sa starih krovova miris syježi
večeras moje razgaljuje srce!*

Ivica KARAMATIĆ

MENTICID U KAZNENO-POPRAVNOM DOMU STARA GRADIŠKA (I.)

Osim zločina koji spadaju u zločine genocida, postoji i **zločin menticida** o kojem se vrlo malo piše i govori. Menticid je, prema *Rječniku stranih riječi Bratoljuba Klaića*: „lat. (mens, 2. mentis – duša + occidere – ubiti) 'ubijanje duše', naziv za psihološko djelovanje na veći ili manji skup ljudi u svrhu terora i održavanja vlastitoga utjecaja.“ Kako je ta „najefikasnija odgojna mjera“ uvedena u jugoslavenske tzv. kazneno-popravne domove 1950., valja ukratko nešto reći i o tome kako bi se iz toga mogla spoznati monstruoznost režima u komunističkoj Jugoslaviji. Ta „najefikasnija preodgojna“ metoda kojoj su bili podvrgnuti politički zatvorenici, službeno se zvala „revidiранje“ (revizija) stava“. U stvarnosti, radi-lo se o menticidu.

Hrvatski vojnici i civilni, koji su preživjeli križne puteve i bili strpani u sabirne (koncentracijske) logore, puštani su kući, a zatim kod kuće ponovno uhićivani i odvođeni u istražne zatvore Ozne, koja je kasnije preimenovana u Udbu. Mnogi su otpremani iz logora izravno u te zatvore. Kako su zatvori bili prepuni, ionako formalna istraga bila je vrlo kratka. Nakon istrage, osuđeni na smrt nisu dugo čekali na izvršenje kazne, a oni koji su bili osuđeni na zatvorske kazne, čekali su dok to potvrdi ili „preinači“ vrhovni republički sud. Zatim su otpremani u kaznionice koje su nazivali znakovitim nazivom – kazneno-popravni domovi – što je praktično značilo da političke zatvorenike u njima treba politički i ideološki preodgojiti. Budući da je vlast u komunističkoj Jugoslaviji bila centralizirana, čak je i obični kućni red u zatvorima potpisivao savezni ministar unutarnjih poslova **Aleksandar Ranković**. Upravitelj u KPD-u ili, kako se vršitelj te dužnosti «službeno» (dakle, na srpskom jeziku) tada zvao, *upravnik*, nije to mogao biti, ako u partizanima nije imao časnički čin. Njegov pomoćnik, šef Udbe, u najviše je slučajeva bio bivši politički komesar u partizanima. Pomoćnik je imao

Piše:

Drago SUDAR

veće ovlasti od upravitelja u nadziranju i „preodgajanju“ političkih zatvorenika. Preko republičkog ministra unutarnjih poslova bio je za svoj rad odgovoran saveznom ministru Rankoviću.

Starogradiški robijaši na vanjskim radovima

U Hrvatskoj su bila dva KPD-a za muškarce, u Staroj Gradiški i Lepoglavi, a za žene u Požegi. U Bosni i Hercegovini jedan je bio u Zenici, a drugi u Foči. U oba KP doma u BiH bile su i žene.

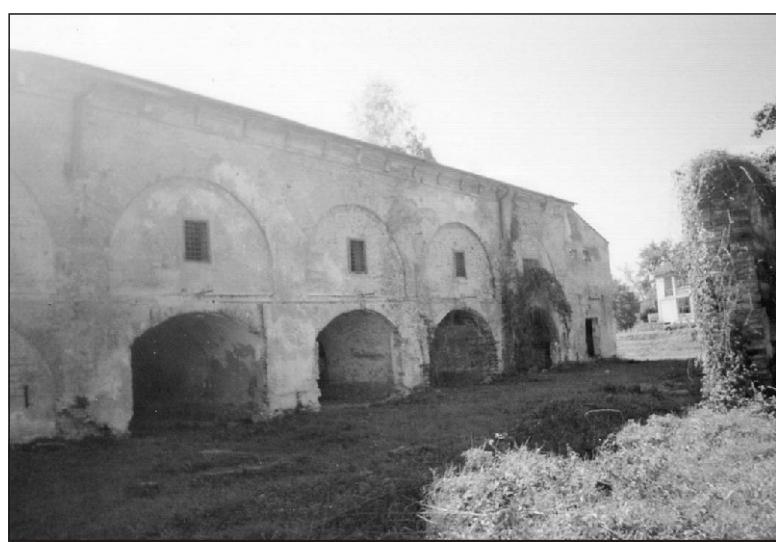
Tijekom 1949. politički zatvorenici iz Stare Gradiške i Lepoglave pravili su nastambe za službeno osoblje i za zatvorenike na Golome otoku. U tom su KPD-u najprije bili informbirovci, a poslije i drugi politički zatvorenici. A budući da je taj KPD dogotovljen krajem 1949., informbirovci su do 1951. bili privremeno u Staroj Gradiški.

KPD u Staroj Gradiški sastojao se od tri dijela. U prvome (Kuli) i drugome su bili zatvorenici s višom, a u trećem s nižom kaznom. U trećem odjelu neko su vrijeme bile i ženske zatvorenice, koje su odatle preseljene u Požegu. Kako u prenatrpanim prostorijama nije bilo dovoljno mesta, jer su stalno pristizali novi zatvorenici, mnogi su odlazili na mnogobrojne vanjske radove, čak i na Brijune. Poseban problem smještaja pojavio se kad je vrh

Komunističke partije Jugoslavije (KPJ) donio odluku, da se izvrši pritisak na seljake da uđu u seljačke radne zadruge, kako bi i na taj način dokazao ostalim „bratskim partijama“, da nije skrenuo s puta marksizma i lenjinizma, kako ga se u Rezoluciji Informbiroa i u kasnijim raspravama povodom nje - „kleveće“. Budući da su se seljaci pokazali otpornijim i „tvrdoglavijima“ nego što su u vrhu KPJ očekivali, masovno su ih zatvarali i u skupinama dovodili u treći odjel u Staroj Gradiški. Kako je trebalo napraviti mesta za sljedeće skupine, brzo su otpremani na vanjske radove.

Kad je skupina nas iz Gospića stigla u Staru Gradišku u srpnju 1949., smješteni smo u drugi odjel. U KPD-ima su bile česte „selidbe“ iz jednih u druge prostorije. Kad smo mi došli, „selidba“ je bila „po djelima“ za koja su zatvorenici osuđeni. Na vratima prostorija stavljeni su natpisi: *ustaše, domobrani, križari, jataci* (veze s križarima), *državni aparat NDH* (činovnici), *HSS* (članovi Hrvatske seljačke stranke), *legionari* (bivši pripadnici hrvatskih legionarskih postrojba), *nova politička djela* (uglavnom studenti i srednjoškolci osuđeni za stvarno i navodno članstvo u hrvatskim ilegalnim organizacijama), *svećenici* i, na kraju, *kriminalci*, kojih je u usporedbi s političkim zatvorenicima, bio vrlo malen broj. Svećenika je bilo oko 180, među kojima je bio i tajnik zagrebačkoga nadbiskupa **Alojzija Stepinca – Ivan Šalić**. Ostali su svećenici bili na vanjskom radu na ciglanama i poljoprivrednim dobrima, a Nadbiskup je izdržavao kaznu u Lepoglavi.

(Auktor je tijekom 2007. u zagrebačkom tjedniku *Fokus* objavio podlistak o zlostavljanju hrvatskih političkih uznika u jugoslavenskim robijašnicama, napose u Staroj Gradiški. U nekoliko ćemo nastavaka donijeti taj podlistak u nešto izmijenjenu obliku, uz suglasnost auktora. Ur.)

Kula u Staroj Gradiški

(nastaviti će se)

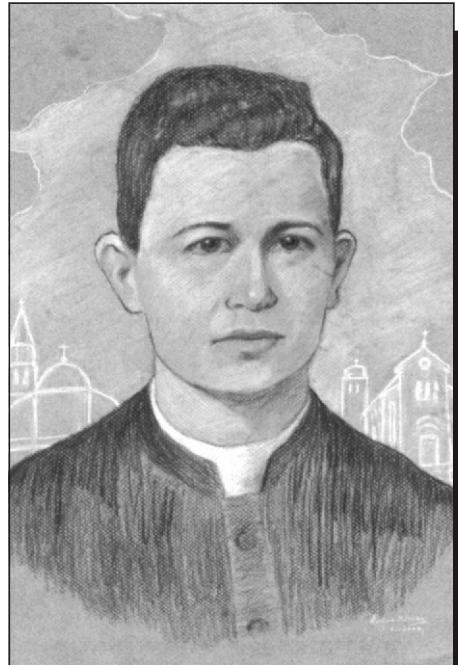
MOJA SJEĆANJA NA ISTRU I SUVREMENE ISTARSKE TEME

Podsjecanje na stradanje vlč. Miroslava Bulešića u nekim hrvatskim novinama, ponukalo me je prisjetiti se onoga dijela svog života, koji sam provela u Istri, najzapadnijoj i po mnogočemu najnesretnijoj hrvatskoj pokrajini, pokrajini čije su hrvatstvo oduvijek negirali, ali čiji su gažitelji uvijek iznova dokazivali.

Miroslav Bulešić rodio se u Čabrunićima 13. svibnja 1920. Iako je bio iz siromašne obitelji, u Jurišićima je završio osnovnu školu, a zaslugom tadašnjeg župnika **Ivana Pavića**, koji je uočio bistrinu toga mirnog i dobrog dječaka upućen je 1931. u koparsko sjemenište, gdje je nastavio i studij bogoslovije. Nakon toga upućen je na daljnji studij na papinskom sveučilištu «Gregorian». U četiri godine studija, kao izvrstan student, postigao je licencijat iz filozofije i bakalaureat iz teologije. Za svećenika je zaređen 13. travnja 1943. Zaredio ga je porečko-pulski bis-

kup **Radossi**, koji će kao potalijančeni Hrvat dosta dobro štititi hrvatske svećenike i od fašista i od nacista, a i od komunista, kojima su Papa i Rim bili najveći neprijatelji. Svi komunistički sastanci i mitinzi započimali su i završavali osudom Katoličke crkve, Pape i Rima. Mnogi se sjećaju, a možda su i sami pjevali komunističku partizansku pjesmu «Kapa nam je sa tri roga, borimo se proti Boga», a tvrdili su da nema Boga.

Druge su kršćanske crkve manje proganjali, jer su, primjerice, mnogi pravoslavni svećenici bili organizatori srpsko-četničkih pobuna, što se ponovno vidjelo i u organizaciji «jogurt-revolucije» krajem 80-tih i početkom 90-tih godina prošlog stoljeća. Tada su na čelu srpskih kolona nerijetko bili srpskopravoslavni svećenici i episkopi. Ne treba zaboraviti, da su tada srpski akademici i političari Talijanima nudili Istru, Zadar i sl. Postoje podatci, da

Vlč. Miroslav Bulešić

su u to ime četnici dobivati veliku pomoć od nekih talijanskih industrijalaca. Zauzvrat im je Mile Martić davao «odlikovanja Srpske Republike Krajine». Kakva je u čitavoj toj igri bila uloga IDS-a, koji je upravo u trenutcima presudnim za oslobođenje i ujedinjenje Hrvatske organizirao neuspjeli skup Istrijana, «Istrijanski kongres», također će jednom trebatи objektivno utvrditi. No, i na tome su skupu Hrvati Istrani pokazali, da je Istra Hrvatska.

U Hrvatskoj se malo znaće i još manje govori i piše, o procesu sustavnog posobljavanja Istre. To je započelo već na seljavanjem četničkih skupina, koje su se 1945. povlačile prema Austriji i Italiji, a nastavljeno je zapošljavanjem tzv. sezonske radne snage, koju su mahom činili Srbi iz svih krajeva Jugoslavije. Rovinjska bolnica bila je važno žarište za infiltraciju Srba u Istru, kao i ženidba micionera i vojnika Istrankama. Tako je od hrvatske Istre pod komunističkom vlašću stvarana mala «srboslavija». Te skupine i danas organizirano djeluju pod krnikom vjerskih zajednica, iako je karakteristično, da su u njima najistaknutiji oni, koji zapravo nisu nikakvi vjernici.

U današnjoj eri «regionalizacije» i «globalizacije» uglavnom se prešućuju

Istarski krajolik (foto: Matica)

činjenice o tome, u kakvom su neznanju i bijedi Talijani držali Hrvate u tome krasnom dijelu naše domovine. Mučeni, ubijani i zatvarani, nazivani pogrdnim imenima (špokoni, ladroni, ščanovini), ponižavani i silom i glađu istjerivani sa svoga ognjišta... Puni su talijanski zatvori bili Hrvata. Također malo tko zna, da se je istarski hrvatski narod digao u borbu protiv fašističkog terora već dvadesetih godina XX. stoljeća, i da su u doba okupacije svi bili složni, predvođeni narodnjacima. Ni su komunisti bili nikakvi predvodnici borbe Hrvata za slobodu i ujedinjenje s majkom domovinom, nego su to bili hrvatski intelektualci, u prvom redu hrvatski katolički svećenici, koji su stajali na čelu borbe za hrvatski jezik, škole na materinskom jeziku i sl. Prvo i najčasnije mjesto u tome pripada pok. biskupu **Jurju Dobrili**. S njim su se borili i njegovu borbu naslijedovali brojni drugi svećenici, bili oni rodom Istrani, bili došljaci iz drugih krajeva Hrvatske. Radi toga su i podnijeli najveće žrtve. Mnogi su hrvatski svećenici, zvonari i njihove obitelji proganjeni i pobijeni, poput **Krajše, Rajka Livaka, Milovana** i bezbroj drugih Hrvata, baćenih u bezdane ili napušteni rudnik Tupljak čiji su ulaz zabetonirali. U tom ubijanju i likvidaciji najvažniji je bio Slovenac **Nino Zirovnik** zvan **Osman, Mijo Pikunić** i dr.

Godine 1943., zahvaljujući kapitulaciji Italije, partizani će se naoružati i komunisti će početi javno djelovati, te će skoro javno likvidirati svakoga za koga su mislili da je protiv njih. Neki su čak optuženii da su bili «ustaše»; taj se recept osobito često primjenjivao u montiranim procesima protiv svećenika. Crkvi će oduzeti matične knjige, otimat će joj zemlju, a seljake će tjerati u zadruge, otimat će im svako zrno žita, a kiharicom će im uništiti «boškarine», istarsko govedo, jer su moralni dati određeni dio mesa, a nemilosrdno će ih goniti na sjeću drva u Gorski kotar, te u rudnike Labin i Rašu kao i na izgradnju pruge Lupoglavl-Štalij. Gonili su ih silom kao što su s druge strane Učke gonili na izgradnju pruge Šamac-Sarajevo, Brčko-Banovići i na izgradnju Novoga Beograda.

Jasno je, da je svećenstvo u takvoj situaciji stalo u obranu morala, vjere i poštovanja. Komunistima su poseban trn u oku bile brojne crkvene procesije i velike

Hum - "najmanji grad na svijetu"

slave prilikom krizmanja, kada bi organizirali demonstracije i smutnje, da bi ustrashili narod i da bi ga odvratili od crkve. Tako su prilikom krizme stvarali gužve u Tinjanu i u Buzetu, a najveću gužvu stvorite u Lanišću prilikom krizme 24. kolovoza 1947. želeći posebno izvršiti pritisak na narod i svećenike, jer su se tada na području Učke i Ćićarije nalazili hrvatski svećenici poput **Stjepana Cek**, župnik u Lanišću, te svećenici braća Matijašići, Udovičić, Macuka i dr. Oni su zakazanu krizmu organizirali sat ranije, što je jako razbjesnilo komuniste. Iza krizme su se župnik Cek, svećenik i prof. Miroslav Bulešić, kao i krizmatelj **mons. Jakov Ukmara** zaključali u plovaniji. Suočeni s navorom gomile, nazvali su miliciju, računajući da će ona doći i uspostaviti mir. Otvorili su vrata, ali je nahrupila razbjesnjela i pijana komunistička rulja, pa je ubojica nožem prerezao vrat M. Bulešiću, zadajući mu još nekoliko uboda. Dok je zaklani Bulešić na podu umirao, ostali su tukli župnika Ceka i mons. Ukmara, koji je bio toliko izubijan da su ga na nekom kamionu odvezli na liječenje u bolnicu u Rijeci, te su ga nakon tri mjeseca vratili u Trst, jer je dio Istre pripadao tršćanskoj biskupiji. Postoji sumnja da je tadašnji tršćanski biskup **Santini** bio obaviješten o toj komunističkoj igri, pa je na krizmanje posla-

o mons. Ukmara. Dok je komunistička rulja razbijala i tukla svećenike u župnome dvoru, hrvatski se puk kamenjem borio protiv rulje, pa su mnogi završili u zatvoru, skupa sa župnikom Cekom.

Prof. Miroslav Bulešić je zračio znanjem i svetošću, lako je svojim propovijedima privlačio narod u crkvu, a osobito omladinu, a najstrašnije je za režimo bilo to, da se nije htio odreći Pape i Rima. Iz usmene predaje znam, da ga je pok. nadbiskup Stepinac pomagao za vrijeme studija, šaljući mu pomoć iz Zagreba. To su Bulešiću upisivali kao veliki grijeh, jer je odmah po završetku rata otišao u Zagreb, da se zahvali pok. nadbiskupu za pruženu novčanu pomoć.

Oko sprovoda pok. Bulešića komunisti su stvorili novu predstavu, jer nisu nikome dopustili ulazak u Lanišće. Čak ni vlakovi za Buzet nisu vozili po voznom redu. Lanišće su odredili za mjesto pokop, računajući na to da je udaljeno od prometnica, pa narod neće moći hodočastiti na pokojnikov grob. Već sutradan su mu isčupali križ. Na nastojanje majke i brata, njegovi posmrtni ostatci preneseni su 13. svibnja 1958. u groblje u Svetvinčent, ali komunističke vlasti nisu dopustile da ga kod toga drugog ukopa unesu u crkvu, kao što je to bio običaj. Treći grob i novo počivalište dobio je pok. prof. i sveć. Miroslav Bulešić na šezdesetu godinu svoje mučeničke smrti, na desnoj strani od ulaza u župnoj crkvi Svetvinčeta, te je u rujnu 2004. proglašen blaženim, s dokumentima predanim Kongregaciji za proglašenje svetaca u Rimu, a da bi se što više saznalo o Crkvi u Hrvata i o samome mučeniku Bulešiću i njegovom djelovanju, brine se vicepostulator dr. **Vjekoslav Milovan**. Sama sam imala sreću da sam gotovo očeviđac tih događaja, jer sam dragovoljno došla u Istru kao učiteljica, *meeštrovica*, te sam radila u Kringi, pa u Kmačićima, potom u Škopetima. Valja znati, da sam ja valjda prva maeštrovica, koja je naučila govoriti hrvatsku istarsku čakavicu, i da je Istra moja tiha patnja i ljubav, koju su mi Hrvati Istrani uzvratili gostoprivstvom i pažnjom u svim selima gdje sam bila učiteljica za vrijeme moga progonstva iz Gospića. Isto su učinili i Lanišćani, jer sam dio progonstva provela sa njima boraveći kod moje prijateljice **Marije I.** Samo ja znam, kao i mnogi Hrvati Bosanci, koji smo živjeli u Laniš-

ću, koliko su ti ljudi široke ruke i topla srca, za putnika i namirnika, s kojim sam ja veseljem u Podgaćama br. 14 proslavila priznanje Hrvatske. Pošto nisam bila u toku zbivanja, jer se na Čićariji i na Učki nisu mogli slušati tada ni radio ni televizija – pa me očarao veliki hrvatski barjak, koji se njihao na kući broj 14, a iza kuće se čula pjesma sa naslovom *Još Hrvatska nij' propala, dok mi živimo*. Sa suzama sam otrčala u Lanišće u trgovinu da nešto kupim, da obdarim te ljude i da s njima proslavim 900 godina čekanu slobodu Hrvatske.

U pjesmi i suzama dočekali smo jutro i prijateljstvo...

Poznavala sam i pok. Bulešića. Upoznala sam ga ili u Žbandaju ili Baderni, ne znam više točno. Bila sam s kolegicom učiteljicom iz jednog od tih sela, a zvala se je **Bernarda Muškardin**, te smo bile na jednoj misi i propovijedeli – i naši su se putevi razili. Drugi put sam ga srela u Pazinskoj kolegiji, moleći ga za obavijesti o sinovima moje gazdarice **Štefanije Okmaca**. Mislim da su se ti dečki zvali **Milan i Oto**. Čak sam išla i na operaciju očiju njegovim zagovorom.

Kako sada stvari stoje, čini se da su komunisti uspjeli. To je radi toga, što su se mnogi svećenici Istrani Hrvati od straha razbjegali po cijelom svijetu. Kako se

gledalno na hrvatstvo u Istri, svjedoči podatak, da danas nitko ne spominje **mons. Božu Milanovića** iz Kringe, koji je u doba fašizma bio u internaciji, ali se ni oslobođenjem Istre nije smio vratiti, zato što je sa skupinom svećenika tiskao hrvatsku početnicu i dogovorio se sa župnicima, da otvore hrvatske škole. Tu su početnicu teško prenosili preko granice, pa su svećenici, tamo gdje nije bilo učitelja, samsi su otvorili škole. Kad se danas govori da su komunističke vlasti presudno zaslužne za ujedinjenje Istre s ostatkom Hrvatske, onda se prešućuje važna uloga, koju su na mirovnoj konferenciji imali podatci, koje su prikupili mons. Božo Milanović, **Zvonimir Brumnić** i drugi hrvatski svećenici. A kako su se ponašali komunisti, pokazuje sljedeći primjer. On ujedno govori o ponašanju Slovenaca: U vrijeme partijskog «savjetovanja», održanog 18. lipnja 1945. u Raši, **Kardelj** je osudio natpis «Živila Hrvatska!» koji je bio napisan na zidu, te je naredio, da se on odmah izbriše. **Bakariću** je prigovorio, da komunisti u Istri nisu dosta «budni». Bakarić je kasnije uzvratio, darujući Sloveniji nekoliko hrvatskih sela...

No, došlo je napokon vrijeme, da svi znaju: Danas Istrani Hrvati ne moraju «ni za pastole, ni za robicu prodati ni sebe ni svoju dicu». (**R. B. MAEŠTROVICA**)

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Tijekom prosinca 2007. i prvih deset dana siječnja 2008., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjesečnika nesobično pomogli:

Marija	Bukovac	Grubišno Polje	200,00
Olga	Verteš	Zagreb	120,00
Marija	Macukić	Zagreb	200,00
u k u p n o			520,00 Kn

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

ISPRAVAK

U prethodnom su se broju, na str. 20.-23., pri unosu teksta **Ivice Karamatića** «Četnički zločini u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj», podkrale dvije pogreške, pa je krivo otisnuto ime onodobnoga mostarskog biskupa, **mons. dr. Petra Čule** (ne Josip!) Također je kao nadnevak pokolja u Plani krivo otisnuta 1943. godina. Trebalo je stajati, da su četnici u Plani **30. srpnja 1941.** zaklali trinaest hrvatskih domobrana. Tehničkom je pogreškom u naslovu članka **Zorke Zane** (str. 45.) ispušten drugi pridjev u naslovu djela **fra Filipa Grabovca**: «*arvackoga*». Ispričavamo se auktorima i čitateljima. (Ur.)

HAJKA

Počela je hajka na veprove
kad li će na divljač pravu
onu što lažu i kradu
po suncu
i po hladu
kad sve zamrkne
kad obraz omrkne
i sve se može
kad se svi slože
da tako ide dalje
i evo parade
i evo šarade
i vesele mase
što plješće i kliče!!
Može li više
više od stida
više od ida
više od pameti
dodaj još kamen sramoti
da te još više savije
na koljena baci
u kaljužu gnjecavu,
još siročad jeći
još lancima zvecaju sužnji
i još se jeka vraća
s Velebita dičnog
puna gorkog plača
i krvave košulje još hladna bura suši
sa zgarišta crnih
još ugarak se puši,
al došlo je kažu vrijeme za hajku,
vrijeme za hajku na veprove
spremne su čeke
i puške
i šake muške
il' bi to htjeli biti,
redove zbiti po onoj staroj
"ne diraj me, ni ja tebe ne ču"
idemo dalje
nek nam je na sreću
narod je ionako samo da sluša
ta što će kmetu pamet i duša
idemo dalje
nek bude hajka
ali na kraju nek bude bajka
i neka se sve lijepo svrši
i nitko molim više da ne strši
Europa mora napokon znati
kakva smo bijedna
mi čeljad Hrvati.

A. K. MORINJKA

PARTIZANSKO-ČETNIČKI ZLOČINI NAD FRANJEVCIMA U HERCEGOVINI

Četnici i partizani su, bez ikakva sudjenja, hladnokrvno i barbarski, od 1942. do 1945., ubili šezdesetšest hercegovačkih franjevaca, čime je Hercegovačka franjevačka provincija izgubila više od jedne trećine fratara. Hercegovačka franjevačka provincija Uznesenja Blažene Djevice Marije, sa sjedištem u Mostaru, 4. studenoga 2004., na sjednici Uprave provincije, ustrojila je zasebno Povjerenstvo za pripremu kauze mučenika, s poglavatom nakanom da se dobro prouče životi pobijenih hercegovačkih fratara te o njima prikupe svi dostupni podaci, kako bi se u budućnosti sve prikupljeno moglo predočiti Svetoj Stolici u svrhu pokretanja službenog postupka za proglašenje mučenicima vjere nedužno ubijenih hercegovačkih franjevaca.

I prije ustrojstva spomenutog Povjerenstva, hercegovački fratri te rodbina i prijatelji ubijenih fratara, tražili su trideset devet nepoznatih mjeseta njihova posljednjeg počivališta. Unatoč nesmiljenom komunističkom zlosilju, već 15. veljače 1945., fra Gaudencije Ivančić i fra Pavao Dragičević išli su u partizansko zapovjedništvo („komandu“) u Mostar pitati, što se dogodilo s fratrima nasilno odvedenima u nepoznatom smjeru. Nu, odgovor nisu dobili, ali su ga mogli naslutiti kroz dvije zlokobne i zlosretne riječi: - Grob nepoznat! – što nije bila sudska samo pobijenih hercegovačkih fratara, već i više stotina tisuća nevinih vjernika iz našega napačenog hrvatskog naroda, koje su partizanski zločinci ubili i strpali u stotine jama od Slovenije do Makedonije. Partizani su, u veljači 1945., pobili sve fratre koji su nosili habit. Tko se nije sklonio – na neizbjježnu smrt je osuđen bio. Ubili su ih samo radi toga što su bili Hrvati, katolici, još k tome i fratri.

Komunisti su sračunato, perfidno imali paklenu računicu. Držali su, pobiju li narodne pastire (fratre) – stado će tada lakše rastjerati, zgodnije se obračunati s katolištvom i hrvatstvom u našem narodu. U rečenom smislu partizanska mržnja je bila upravo đavolska, a o razmjerima partizanske mržnje bjelodano govore partizanska

Piše:

Ivica KARAMATIĆ

zlodjela. Među ubijenim fratrima bili su: ondašnji provincijal, mostarski i širokobriješki gvardijani, vikar širokobriješkog samostana, ravnatelj gimnazije, ravnatelj konvikta, meštri širokobrijeških učenika, potom trinaest profesora, četrnaest župnika, osam župnih vikara, nekoliko teško bolesnih franjevaca ... Koliki je opseg franjevačkog mučeništva u Drugom svjetskom ratu i poraću bio najzornije pokazuje slijedeći podatak: **U četiri i pol stoljeća turskog zlosilja ubijena su devedeset četiri franjevca, a od 1942. do 1945. (za samo tri godine!) mučeno je i ubijeno šezdeset šest hercegovačkih fratara.** Dvadeseto stoljeće pokazalo se najkrvavijim u progonu kršćanstva. To se poglavito odnosi na zemlje s komunističkim strahovladama, u kojima je Crkva napose trpjela progone, bjesomučne napade i grozomorna mučeništva. Bolesna marksistička ideologija imala je stožerni cilj podložiti pa uništiti katoličku vjeru. Velikosrpska politika prihvatala je zdušno isti cilj i uperila ga navlastito protiv Hrvata i Katoličke crkve u Hrvata.

Franjevačka crkva i samostan na Širokome Brijegu, s 286 pogodaka partizanskog topništva

Mutno okružje Drugoga svjetskog rata bilo je četnicima prigoda za ostvaridbu mračnih šovinističkih velikosrpskih ciljeva. Ni službeni svršetak Drugoga svjetskog rata, zlostvore nije zaustavio u zločinačkom pothvatu. Dapače, i poslije sloma NDH, nakon 15. svibnja 1945., srkopartizani su pobili još sedamnaest franjevaca. U nekoliko mjeseci 1945. mučili su više od šezdeset franjevaca: njih trideset devet imalo je manje od četrdeset godina, a samo ih dvadeset sedam je bilo iznad četrdeset godina života. Suluda mržnja prema katoličkoj vjeri bila je stožerni motiv četnicima i partizanima za ubijanje hercegovačkih fratara. Već sam spomenuo da je tijekom trogodišnjeg ratnoga pakla Hercegovačka franjevačka provincija izgubila jednu trećinu redovnika, druga trećina se nalazila u inozemnoj pastvi, a njih sedamdesetak, koji su preživjeli 1945. godinu, osuđeni su od nove „narodne“ vlasti na više od četiristo godina srove robe.

Oznaka Katoličke crkve u Hercegovini bila je onodobno veliko mučeništvo franjevaca za svete ideale Kristove Crkve. Početkom veljače 1945., partizani su napadali žestoko Široki Brijeg, a u pozadini ratnih djelovanja krile su se mnoge ljudske tragedije. Najveća se dogodila u

Širokom Brijegu, koji je širem općinstvu poznat kao znamenito Gospino svetište. Prije zaposjedanja Širokog Brijega od strane srkopartizanske barbarske horde, širokobriješka crkva i samostan, konvikt, gimnazija i sjemenište, bili su hrvatsko vjersko i intelektualno središte u Hercegovini. Upravo je na Širokom Brijegu, počevši od 7. veljače 1945., počinjen neviđeni partizanski zločin nad fratrima. Istoga dana partizani su nemilice, mučki pobili dvanaest nevinih franjevaca, hladnokrvnim hicima u zatiljak. Ubili su sve redom koje su zatekli u habitu: od učenika klerika do najstarijeg fra Marka Barbarića.

Tijela ubijenih franjevaca spalili su u ratnom skloništu, potom ga zatrptali, a prethodno su mrtvim fratrima, poradi partizanske smisljene promidžbe, stavlili strojnice u ruke i fotografirali pokojnike, ali zločin se nije mogao sakriti

1941. MUČENICI 1945.
HERCEGOVAČKE
FRANJEVAČKE PROVINCije

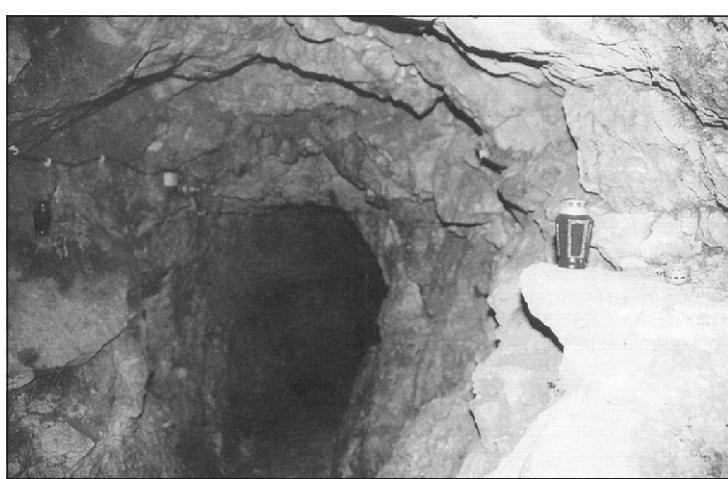
ni opravdati. Krvavi, nesmiljeni, vražji pir partizani su proveli tih zlosretnih dana koljući fratre i u: Kočerinu, Izbičnu, Mostarskom Gradcu, Čitluku, Čerinu, Međugorju i Mostaru. Osim počinjenih bestijalnih zločina, širokobriješko svetište je obeschašćeno i barbarski devastirano: crkva je oštećena, uništene su stare matične knjige, knjižnica s više od sto tisuća knjiga posve je uništena, uništeno je golo povijesno i kulturno blago, franjevačka imovina je nacionalizirana i oduzeta te naposljetku je zabranjen rad sjemeništu, gimnaziji i konviku za vanjske (svjetovne) učenike, kako bi se uništilo sve hrvatsko i katoličko u Hercegovini. Komunisti su 1953. Širokom Brijegu promijenili ime u Lištica, na što je hrvatski katolički puk sa Širokog Brijega spontano sklonio pjesmu brojalicu: „Lištica se samo rijeka zove – Široki je rodno mjesto moje!“ Zlosretne 1945. i tijekom poraća partizani su proveli bezprimjerni kulturocid na Širokom Brijegu, ali danas su franjevačka vjerska, kulturna i prosvjetna zdanja posve obnovljena i lijepo uređena, što je svojevrstan pokazatelj kako bezumlja, natražnost i divljaštvo u konačnici ne mogu

pobijediti kulturu, vjeru i hrvatski nacionalni ponos u Hercegovini.

U sljedećim redcima navest će – susljedno po nadnevku smrti – imena svih šezdeset šest nevino ubijenih fratra, mučenika katoličke vjere, uz pripomenu da su prva imena fratara redovnička, a druga – njihova krsna imena: 24. svibnja 1942. ubijen je fra Stjepan (Nikola) Naletilić; 30. listopada 1944. ubijen je fra Križan (Nikola) Galić; 28. siječnja 1945. ubijen je fra Maksimiljan (Ljubo) Juričić; 7. veljače 1945. ubijeni su: fra Marko (Mate) Barbarić – Lesko, fra Tadija (Mirko) Kožul, fra Viktor (Bože) Kosir, fra Stanko (Petar) Kraljević, fra Krsto (Nikola) Kraljević, fra Žarko (Jerko) Leventić, fra Stjepan (Ante) Majić, fra Dobroslav (Bože) Šimović, fra Ivo (Ivan) Slišković, fra Ludovik (Ivan) Radoš, fra Borislav (Ljubo) Pandžić i fra Arkandeo (Nikola) Nuić. Sutradan, 8. veljače 1945. ubijeni su: fra Leonard – Augustin – Ludvig Zubac, fra Roland (Mato) Zlopaša, fra Radoslav (Ivan) Vukšić, fra Kornelije (Ante) Sušac, fra Leonardo (Mijo) Rupčić, fra Melhior (Jerko) Prlić, fra Fabijan (Jakov) Paponja, fra Krešimir (Stjepan) Pandžić, fra Bonifacije (Ante) Majić, fra Fabijan (Jozo) Kordić, fra Rudo (Karlo) Juric, fra Andrija (Jozo) Jelčić, fra Miljenko (Ivan) Ivanković i fra Zvonko (Pero) Grubišić. Dne 9. veljače 1945. ubijen je fra Jako (Ante) Križić – a 10. veljače 1945. ubijeni su: fra Paško (Ivan) Martinac, fra Julijan (Jure) Kožul, fra Ćiril (Gabrijel) Ivanković i fra Filip (Jure) Gašpar – Galić. Dne 11. veljače 1945. ubijeni su: fra Nevinko (Andrija) Mandić, fra Marko (Nikola)

Dragičević i fra Bono (Ivan) Andačić. Sutra, 12. veljače 1945., ubijeni su: fra Martin (Franjo) Sopta i fra Mariofil (Marijan) Sivrić, a dan potom, 13. veljače 1945. ubijeni su: fra Zdenko (Andrija) Zubac i fra Slobodan (Ivan) Lončar. Dne 14. veljače 1945. ubijeni su: fra Grgo (Jozo) Vasilj, fra Brno (Franjo) Smoljan, fra Rafo (Ivan) Prusina, fra Leo (Grgo) Petrović, fra Nenad – Vanacije – Josip Pehar, fra Jozo (Ivan) Bencun i fra Kažimir (Franjo) Bebek. Neutvrđenog nadnevka, također u veljači 1945., ubijen je fra Petar (Marijan) Sesar. Dne 11. svibnja 1945. ubijen je fra Bono (Ivan) Jelavić, a poslije 15. svibnja 1945., izginuli su u grozomornim četveroredima smrti slijedeći hercegovački franjevci: fra Tihomir (Tadija) Zubac, fra Jenko (Stanko) Vasilj, fra Benjamin – Branko – Ivan Šušak, fra Matija (Emil) Stipić, fra Andelko (Jure) Nuić, fra Lujo (Nikola) Miličević, fra Svetislav (Ante) Markotić, fra Dane (Franjo) Čolak i fra Bruno (Silvo) Adamčik. Dne 21. svibnja 1945. ubijeni su: fra Valentin (Marijan) Zovko i fra Andrija (Božo) Topić – a 27. svibnja 1945. ubijen je fra Radoslav (Andrija) Glavaš. U noći između 4. i 5. lipnja 1945., ubijeni su: fra Metoda (Andrija) Pulić, fra Julijan (Berislav) Petrović i fra Darinko (Božo) Mikulić. Svoj krvavi pir partizani su finalizirali 6. kolovoza 1945. još jednim zločinom, kada su „ubili“ fra Antu (Dobroslava) Majića, koji je umro od posljedica mučenja tijekom Križnog puta.

Prosječna starosna dob šezdeset šest ubijenih fratra bila je 41,6 godina. Četvorica ubijenih franjevaca bili su mlađi od dvadeset godina, trinestorica od trideset, dvadesetistorica od četrdeset, devetorica od šezdeset, osmorica od sedamdeset, a trojica ubijenih fratra bili su stariji od sedamdeset godina. Prema zavičajnom podrijetlu, to jest mjestu rođenja, statistika nam kazuje slijedeće: sa Širokoga Brijega potječu devetorica franjevaca, iz Medugorja petorica, iz Dričevaca sedmorica, iz Duvna trojica, iz Roškog Polja dvojica, iz Vitine četvorica, s Hamzića trojica, po dvojica iz Studenaca, Stubica, Kočerina,

Jama u koju su bačeni franjevci pobijeni u samostanu na Širokome Brijegu

Klobuka, Grljevića i Grandića te po jedan su rodom iz Posušja, Jablanice, Rakitna, Humca, Čitluka, Čerina, Dužica, Gorice, Grabovnika, Posuškog Graca, Hardomilja, Konjica, Lipna, Ljutog Doca, Mostara, Ružića, Sovića, Zarića, Vašarovića, Veljaka i Posuških Vinjana. Od šezdeset šest ubijenih franjevaca Hercegovačke franjevačke provincije Uznesenja Marijina: pedeset per je bilo svećenika, sedam klerika i četiri brata laika.

Osim šezdeset šest franjevačkih mučenika, u razdoblju od 1942. – 1945., među žrtve srbokomunističkog zlosilja, mogli bi se posve opravdano ubrojiti i oni hercegovački franjevci, koji su umrli u samostanima, poslije nesmiljenih zatvorskih tortura. Već sam spomenuo da je sedamdeset devet hercegovačkih franjevaca provelo u drastičnim uvjetima jugokomunističkih kazamata 249 godina teške robije, jer je po mnogim svjedočenjima danas poznato, da su u onodobnim zatvorima politički zatvoreni kudikamo gore prolazili od okorjelih kriminalaca. Nu, franjevci Herceg - Bosne posne nisu se napatili samo tijekom komunističke strahovlade. Dapače, franjevci Herceg - Bosne gorili su, u ne tako davnjoj povijesti, između tri vatre: tursko-osmanlijske, grčko-pravoslavne i partizansko-komunističke. Prvi su govorili: da nema fratar, sav bi ovaj narod bio muhamedanski; drugi: da nema franjevaca, sav bi ovaj narod bio pravoslavni; a treći, najgori komunistički zlosilnici, u bijesu su govorili: fratri su krivi što sav narod nije komunistički. Ali, Božja providnost i plemenita franjevačka revnost nisu dopustili da se rečeni zlohudri i podlo smisljeni naumi neprijatelja katolištva i hrvatstva oživotvore u stvarnosti.

Po svoj prilici, ubojice frataru u Širokom Brijegu, bili su zlikovci sa zvijezdom petokrakom na šajkači, a s četničkom kardom u pustoši bolesne duše. Rečeno potkrjepljujem navodom iz knjige fra Andrije Nikića „Hercegovački franjevački mučenici (1524-1945)“, tiskane u Mostaru 1992., u kojoj naš ugledni znanstvenik, na 73. stranici, doslovno piše: -

Među posmrtnim ostacima koji su posljednjih godina ekshumirani u Zagvozdju kod Imotskoga, kosti su i hercegovačkih franjevaca

Jedan primjer potpisane izjave svjedoka zločina, na kojoj stoji opaska: „Iz više razloga neka se ime svjedoka ne spominje dok je živ!“ glasi: Fratre na Širokom Brijegu u veljači god. 1945. ubili su **Rajko Vukoa**, rodom iz sela Plana (Bileća) i potporučnik **Milivoje Drašković** iz Gacka, po nalogu **Slobodanke Šakota** iz Čapljine – sada žive u Beogradu. U to vrijeme štab OZNE bio je u Dabru ... Oni su se s još 20 vojnika pomiješali u DalmatinSKU brigadi i izvršili ubojstva frataru. Izjavio T. S. iz Blagaja, živi u Mostaru. Mostar, 25. svibnja 1991. – Završen navod!

Hrvatski katolički narod u Hercegovini nije – niti smije! – zaboraviti franjevačke žrtve. Franjevci su kroz povijest narod učili voljeti svoje – a tuđe poštivati, u duhu dobro poznate istine koja kaže, da je svaka mržnja razorna i prokleta, intelektualno glupa i životno skupa te u kojačnici zaciјelo oprečna katoličkom pogledu na život, čovjeka i svijet. Hercegovački franjevci nikada narod nisu ostavljali na ejedilu, pa ni u najtežim trenutcima gladi, nametnute nepismenosti i u ratnim strahotama. Hercegovački franjevci, u škrto, krševitu hercegovačkom krajoliku, o čijoj opstojnosti u oskudnosti bjelodano govore drače, zmije i kamen, bili su i ostali stožerni čuvari i svjetlonosni branitelji katolištva i hrvatstva od islamskih, pravoslavnih i pogotovo perfidnih komunističkih napadaja, iako, ni prvi, ni drugi, ni treći neprijatelji nisu odveć držali, ni do Božjih, ni do ljudskih plemenitih pravila, normi i zakona. Dapače, pod maskom „bratstva i jedinstva“ srbokomunisti su progonili brutalno sve

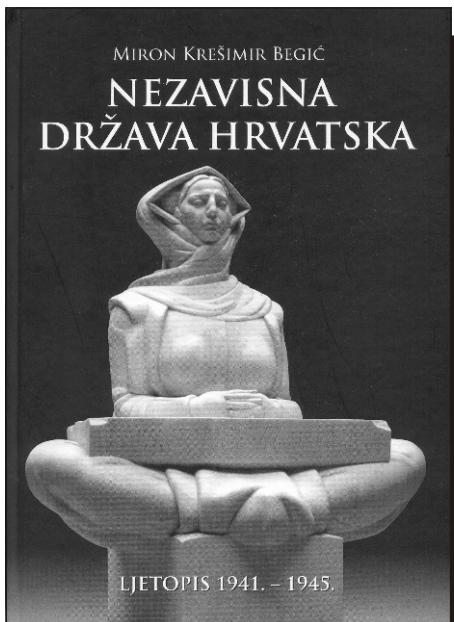
nesrpsko, a poglavito Hrvate i franjevce u Hercegovini, s bestijalnom, monstrouznom nakanom stvaranja Velike Srbije, što se zorno pokazalo i dokazalo i tijekom nedavnog pravednog, obrambenog hrvatskog Domovinskog rata.

Neka je svim franjevačkim mučenicima, znamenim i neznamenim, laka i blagoslovljena naša škrta, siromašna i napačena, ali istodobno neumrlim duhom bogata i ponosna: hercegovačka, hrvatska i katolička

zemlja. A ovdašnji narod, hrvatski i katolički, franjevačke mučenike, ponavljam, ne smije i ne će nikada zaboraviti, jerbo su oni, svi odreda, svojim uzornim kršćanskim životima, zauzetim revnovanjem za križ časni i slobodu zlatnu – na Gospodnjoj i narodnoj njivi – nedvojbeno zasluzili da upamćeni budu na ponos – i za mnoge buduće naraštaje – vjernog katoličkog puka svete hrvatske zemlje Hercegovine i naravski za vječnost zabilježeni u Božjem libru života, koji je neprolazan i kojega Zub vremena ne izjeda. Za svoju svetu vjeru, majku Crkvu i narod katolički franjevci su žrtvovali najviše: vlastite živote suočiličujući se tako svom učitelju Isusu Kristu u njegovoj mučeničkoj, od-kupiteljskoj muci i smrti na križu.

Za grozomorna mučka, zvijerska ubojstva šezdeset šest hercegovačkih franjevaca još nitko sudbeno nije odgovarao. Dapače, nesmiljeni ubojice još se diče „antifašizmom“. Nu, unatoč rečenom, franjevački mučenici su pobednici skupa s uskrsnim Kristom! Jugokomunisti (bolje reći KNOJ, OZNA, pa potom UDBA i KOS) htjeli su pošto-poto, ubijajući i progoneći hercegovačke franjevce i druge hrvatske domoljube i katoličke intelektualce, uništiti katolištvo i hrvatstvo u kršnoj Hercegovini. Međutim, pogani i zločinacni naumi zatiranja su propali skupa s komunizmom i nakaznom versajsko-avnojevskom kvazitvorbom Jadnosalijom, a točnima se bjelodano pokazali stihovi glasovite domoljubne pjesme: - *Tko na tvrdoj stini svoju povist piše, tom ne može nitko prošlost da izbriše!* •

MIRON KREŠIMIR BEGIĆ: NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA (LJETOPIS 1941.-1945.), SPLIT, 2007.

Krajem 2007. splitska je nakladnička kuća Bošković objavila drugo izdanje knjige **Mirona Krešimira Begića** *Nezavisna Država Hrvatska: ljetopis 1941.-1945.*. Iako je naznačeno da je posrijedi pretisak izdanja Hrvatskoga nacionalnog pokreta – Ogranak 10. travnja, Winnipeg, Manitoba (Kanada), 1988., u nakladnikovo napomeni tiskanoj na posljednjoj, 306. stranici, navodi se kako je «knjiga gotovo u cijelini pretiskana i izdaje se u veoma ograničenoj nakladi od 200 primjeraka, a namijenjena je prvenstveno za potrebe znanstvenoga proučavanja problematike NDH. Primjerak izvornoga izdanja iz 1988. godine, koliko je nakladniku poznato, ne nalazi se ni u jednoj knjižnici u Hrvatskoj».

M. K. Begić je rođen 1931. Iz Hrvatske je emigrirao u svibnju 1945., te je glavninu života proveo u Argentini. Bio je član Hrvatskoga oslobođilačkog pokreta, glavni urednik smotre *Ustaša*, mjeseca *Hrvatski narod* i revije *Hrvatska mladež*. Objavio je knjige *Ustaški pokret 1928.-1941.*, HOS (Hrvatske

oružane snage), koja je objavljena i u Hrvatskoj, te *Nezavisna Država Hrvatska: ljetopis 1941.-1945.* Nakon osamosataljenja Hrvatske kanio se vratiti u domovinu, ali je 28. prosinca 1993. poginuo u prometnoj nesreći u Lujanu kod Buenos Airesa. Dan kasnije pokopan je u argentinskom gradu Pilaru.

Knjiga *Nezavisna Država Hrvatska* strukturirana je kao ljetopis, što znači da se kronološki prate zbivanja od 1. travnja 1941. do 25. svibnja 1945., kad su nadmoćne snage Jugoslavenske armije skršile junačku obranu slobodnog dijela odžačke općine u Bosanskoj Posavini. Sastavljujući tu kronologiju, pisac se služio većinom dostupne literature i suvremenog novinstva. Pritom je odlučio izostaviti znanstveni aparat, što knjigu či-

bilo korisnije, da su za određene podatke navedeni izvori i potvrde u gradivu i literaturi. U ovome su domovinskom izdanju ispravljene neke pogreške, koje su se potkrale u prvoj, emigrantskom izdanju, a ni još neke redaktorske intervencije ne bi knjizi oduzele na pouzdanošt i čitljivosti.

Osnovnom je tekstu ljetopisa pridodano nekoliko priloga: *Ustaški pokret, Ustrojstvo N. D. H. (1943.-1945.), Gospodarstvo u NDH 1941.-1945: nagli razvoj unatoč ratu, Kulturni život u državi, Šport u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, Dvadeset od ondašnjih 58 suverenih država priznavao je Nezavisnu Državu Hrvatsku*, a posebno je vrijedan *Slikovni dodatak o bombardiranju gradova u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, u sklopu kojega je objavljeno

40 fotografija preuzetih iz brošure Glavnog ravnateljstva za promičbu *Ovako oni pomažu partizane* (Zagreb, 1944.). Riječ je o fotografijama isključivo civilnih ciljeva (središta hrvatskih gradova!), koji su «prekomjernim bombardiranjem» i bez ikakve vojničke potrebe uništeni tijekom rata. Širemu općinstvu potpuno nepoznate, one rječito svjedoče ne samo o pravičnosti međunarodnoga poredka, koji je nalogodavce i izvršitelje tih razaranja, umjesto u zločince, promaknuo u junake i oslo-

boditelje. One govore i o tome, kakva bi bila sudbina hrvatskih gradova u slučaju pružanja oružanog otpora u domovinu u svibnju 1945.

Na samome kraju knjige nakladnik je uvrstio neke dokumente i opservacije o Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i tadašnjim događajima, izrečene u naše dane. U svakom slučaju, riječ je o knjizi koja će pomoći našem snalaženju u tim još uvijek nedovoljno razjašnjenim događajima, pa njezino pojavljivanje treba smatrati vrijednim datumom u našoj povijesnoj publicistici. (T. J.)

Zagrebačka Tkalčićeva ulica nakon savezničkog bombardiranja

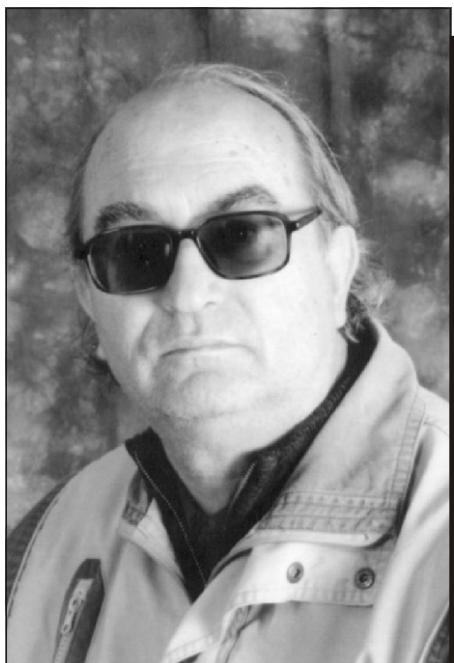
ni preglednjom i upotrebljivjom prošenomu čitatelju, iako bi za strukovnjake

Potpuno uništeni samostan sv. Dominika u Šibeniku

DRAMA BRUNA ZORIĆA: "SUMNJE IVANA MATIJEVIĆA"

Krajem prošle godine **Bruno Zorić** je objavio svoju posljednju knjigu, dramu *Sumnje Ivana Matijevića* (80 str.), kojoj je nakladnik Hrvatsko društvo političkih zatvorenika u Zadru, urednik **Domagoj Zorić**, recenzent prof. **Tomislav Zorić**, a

Bruno Zorić

tiskala ju je Grafotehna Zadar. Prof. Bruno Zorić je do sada u književnim krugovima poznat kao pjesnik zbirkama pjesama "Izgubljeno vrijeme" (1996.), "Svetlo i sjene" (2000.), "Nemiri srca" (2001.), "U našem vremenu" (2004.), "U našim dušama vatrica gori" (2006.), "Svjetleće vjeđe" (2006.) te drama "Sumnje Ivana Matijevića" (2007.). Rođen je 1941. u Zadru, gdje je osim pučke škole, završio i gimnaziju, a nakon toga i studij hrvatskoga jezika i književnosti u Filozofskome fakultetu u Zadru.

Kao sudionik Hrvatskoga proljeća, 1971. godine bio je pritvoren i suđen u Okružnom судu Zadar na 20 mjeseci strogo zatvora, kaznu je odrobijao u KPD Turopolje 1973./74., a nakon toga mu komunističke vlasti nisu dopuštale obavljati nikakav posao. Kao hrvatski domoljub bio je proganjan, šikaniran i zabranjivan pisac, pa je tako i prvu svoju samostalnu zbirku objavio tek 1996. dok je neke svoje

Piše:

Domagoj ZORIĆ

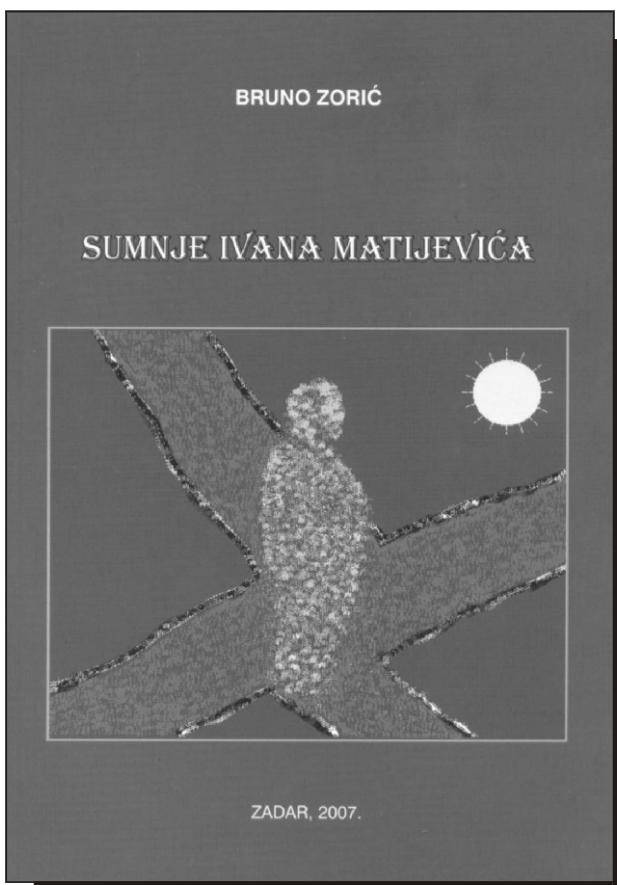
pjesničke uratke; pjesme, pripovijesti i književne kritike te polemičke članke objavljivao pod svojim pseudonimima Ivan Matijević, Domagoj Stipanić, Marin Dalmatin, Ivan Zadravec i Ivan Zadravić. Komunističke vlasti nikad nisu ušle u trag tko se to krije pod tim pseudonimima. Inače, književnošću se bavi od djetinjstva. Od pojave višestračja član je HDZ-a i aktivni politički pregalac do godine 1998., kada stranku napušta zbog unutarnjih sukoba interesa u njoj.

Iako smo prof. Bruna Zorića do sada upoznali kao plodnog pjesnika, pisca britkih kritika i osvrta o raznim piscima, ovaj put nam se javlja jednom, rekli bismo filozofskom dramom, u kojoj, čini nam se, u bitak svoga razmišljanja stavlja čovjeka (dakle sebe, jer zaključujemo da je to autobiografska drama), koji je pun straha (sumnji) i koji se boji krute stvarnosti, pa stoga svoj mir i sreću nalazi u snima, u sanjarenju, u uspomenama na svoje djetinjstvo i svoju mladost. I zato je najbolje uzeti same riječi autorove, koji u prologu drame kaže:

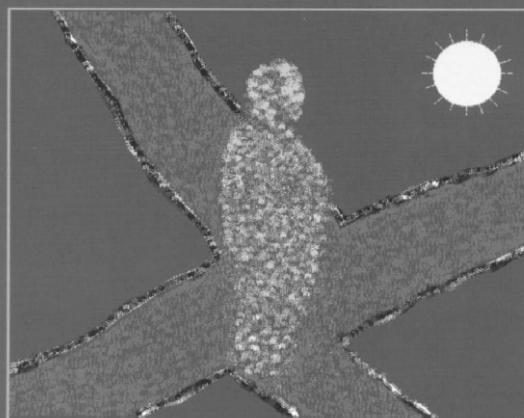
"Ivan Matijević je intelektualac. Uvlači se u sebe. Ne izlazi iz sobe. Samuje s knjigama. U njima nalazi mudrost prošlih vremena. Ne razlikuje što je stvaran život, a što život u mislima, snovima i knjigama. Kroz njegov mozak, kao sjene provlače se razni ženski likovi koji ruju po njegovom mozgu i njegovo savjesti. Ti ženski likovi kao sjene, bezživotni su, lete kroz njegov mozak, provlače se, ruju, ne daju mu mira, uništavaju njegovo strpljenje, tjeraju ga iz

mraka davnih stoljeća, na zrak, prema svjetlu. Dovoljno je da samo otkrije zavjese u svojoj mračnoj sobi i da vidi život tu ispred sebe. Tamo sve bruji od života. Život vrije, a on Ivan uvlači se u svoje misli, u svoje misli, u svoje knjige i tu načini sreću, radost, bit života".

Valja se podsjetiti kada je ovo djelo nastalo i zbog čega se pisac bavi takvim teškim mislima i tako se boji života. U samoj knjizi stoji da je djelo nastalo 1973. u Zadru, a to je vrijeme pjesnikova progona kao mladog čovjeka i domoljuba, vrijeme suđenja u Okružnom sudu Zadar, vrijeme iščekivanja poziva u zatvor, vrijeme oduzimanja radnoga mjesta u Tehničkoj školi Zadar, pa nam je sada jasno zašto je pisac Zorić tako izgubljen u vremenu i prostoru svoga bivstvovanja (to je vrijeme kad su ga mnogi "domoljubi" izbjegavali, okretali glavu, zaboravili, bojeći se i sami komunistički represija). Dakle, u jednoj takvoj sveopćoj izgubljenosti, nesigurnosti, strahu, i Ivan Matijević, u nemoći, nesnalaženju, osjeća svu okrutnost života

SUMNJE IVANA MATIJEVIĆA

ZADAR, 2007.

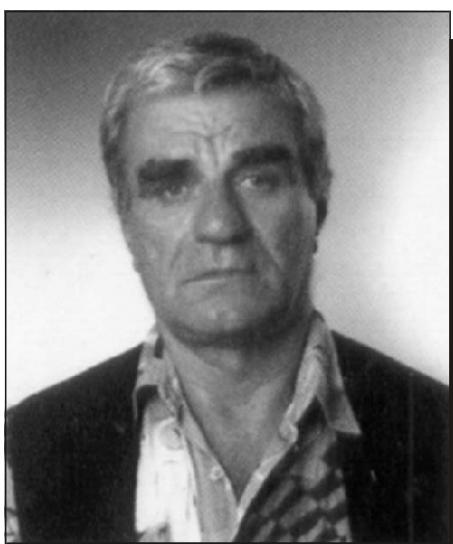
i "dobrotu" ljudi, pa i onih koji su mu donedavna bili prijatelji. Ivan Matijević misli kako je čovjek stvoren da bude sretan, a sreća je negdje daleko, izvan dohvata, pa svoj mir i svoju sreću nalazi u svome sanjarenju. Tu je on moćan. Tu je on snažan, u svome duhu, u svome srcu. U drami se javljaju i ženski likovi. Oni ruju po njegovu mozgu, izazivaju u njemu sumnje i on se dvoumi, ostati u svojoj sobi (biti sa svojim mislima i sumnjama) ili izaći na svjetlo dana (boriti se za bolji život i za svoje ideale, jer ipak, on je svjestan, čovjek dok jest, pa i u mraku, mora se uvijek boriti do kraja, dakle izaći na svjetlo, na sunce i ne smije pokleknuti silama zla, već ako treba i umrijeti za svoje ideale, ali umrijeti kao čovjek). Umrijeti muški.

Ali postavlja se i pitanje, vezano uz ovu dramu, što je zapravo ljudska sreća. Svatko je nalazi negdje drugdje. Zato se i može prihvati i način života i razmišljanja Ivana Matijevića, glavnog lika u ovoj drami, da je njegova sreća njegov san u kojem je on moćan, snažan, osjeća se čovjekom. Drama je prepuna i snažnih misli i filozofske poruke, čini nam se snažno umjetničko djelo, koje bi valjalo i ekrанизirati, a književna kitika trebala bi ga prepoznati, analizirati i o njemu napisati i ozbiljnije osvrte.

Postavlja se pitanje zašto su danas kao i u vijek do sada istaknuti hrvatski domoljubi - pisci, pjesnici, zanemarivani i prešućivani. Je li to samo zato što njihovo pero govori više i bolje o ljubavi prema svome rodu i svojoj grudi. Kao da je sramota ljubiti zemlju koja vas je porodila. A Bruno Zorić je ne samo istaknuti politički zatvorenik i iskreni domoljub, nego i značajan pisac i pjesnik. On je to pokazao svojim dosadašnjim književnim radom i ovom dramom, koja je posebna na svoj način i koja nas zaokuplja iskrenošću kazivanja. To je svojevrsna ispovijest piščeva o ljudskoj patnji. On nas uči kakvi smo kao ljudi, a kakvi zapravo moramo biti. Pjesnik kroz cijelu dramu provlači svoju glavnu misao : **čovjek je brat sunca**. A bez sunca i svjetlosti, nema ni života. To je glavna piščeva misao i s tom istinom završavamo i osrt na ovu dramu. (Knjiga se može nabaviti na adresi: HDPZ Zadar, Kralja Držislava 10, Zadar, tel. 023/312-583, faks 324/392, po cijeni od 50,00 kn.)•

NEMIRI PERE TADIĆA

Pero Tadić-Česrija rođen je 16. listopada 1937. u Ivici, zaseoku sela Rakova Noga kod Kreševa (BiH). Nakon povlačenja hrvatske vojske u proljeće 1945., njegov se otac kao njezin pripadnik krio u šumi, a trudnu mu je majku OZN-a ubila kad je Peri bilo devet godina. Zbog hrvatskog nacionalizma on sam je suđen u dva navrata, na sedam odnosno jedanaest godina.

Pero Tadić-Česrija

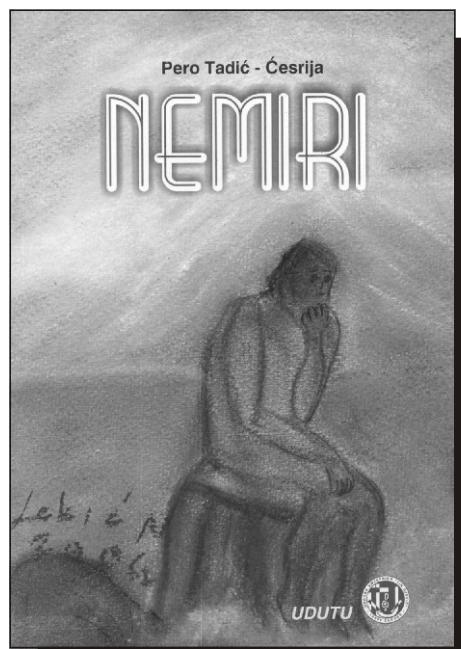
Od niza ljudi koje je upoznao na robiji, možda najdublji dojam na nj ostavio je prof. Vjenceslav Čižek, dugogodišnji hrvatski politički uznik, žrtva UDB-ine otmice koja je na robiji potpuno oslijepila. Čižek je kod Tadića, kojemu je zbog teškoga djetinjstva i mladosti, nedostajalo izobrazbe, zapazio sposobnost izražavanja osjećaja i misli, pa ga je ponukao da ih zabilježi. Zahvaljujući tomu, Tadić je objavio knjige «Bosna koja nestaje», «Vlakom za Sarajevo», «Zenica bluz» i «Molitva povratnika». U nakladi Udruge umjetnika Tin Ujević, 2006. je u Zagrebu objavio petu knjigu, pod naslovom «Nemiri» (285 str.). Riječ je o zbirci uradaka koji su možda pretenciozno nazvani pjesmama u prozi, jer se prije radi o dvjestotinjak – literarno povremeno uspjelih - dojmova i critica o raznim temama, s nizom dojmljivih autobiografskih pojedinosti.

U crtici «*Pokoj ti vječni... veliki čovječe*», Tadić se prisjeća Čižeka: «Bio sam ja više-manje skitnica i latalica u mladosti. Školu nisam pohađao osim osnovne. Poslije sveg mog lutanja i skitnje

komunističkom, titinom srkokomunističkom komunizmu (sic!) završio na teškoj robiji u zeničkom kazamatu, u toj kući, robijašnici upoznali neke ljudi koji su robovali za svoje ideale, manje-više za slobodnu Hrvatsku od komunizma i srbizma. Tako sam upoznao izvjesnog intelektualca profesora Čižeka, koji je došao u zeničku robijašnicu s teškom robjom od 11 godina, a bješe jako nadaren za sve, za poeziju i ostalo. On mi je govorio što da čitam, koje pjesnike i pisce. Bio je napola slijep i ja sam više puta bio prisiljen da mu pročitam neki članak iz novina jer nije video slova. Radi toga sam par puta završio u staklari, samici, dobio batine i tome slično...»

Pod naslovom «*Bog mi je svjedok*», piše: «Kada su mi majku ubili noseću, ta zloglasna OZNA Titova li zločinka Tita, tada sam došao ili otišao kod bake Lucije u drugo selo... (...) Sjećam se, u zeničkoj robijašnici bilo je najviše Hrvata bosanskih i hercegovačkih, koje su kažnjavalii radi pjesme, gange, čitave grupe po trideset mladića po godinu dana, jer su navodno u gangi spominjali Antu, Juru i Bonu!»

Tadićeva sudbina, pa i ova njegova zbirka, pokazuju koliko je hrvatskih egzistencija uništeno i koliko je vrijednih mogućnosti proigrano u tamnici nazvanoj Jugoslavijom... (T. J.)

RADOVAN GRGEC, HRVATSKI DOMOLJUB I POLITIČKI PROGONJENIK

Prije dva mjeseca napustio nas je bivši hrvatski politički zatvorenik **Radovan Grgec**, hrvatski domoljub i proganjnik komunističke vlasti, istaknuti kršćanski djelatnik, profesor, pisac, prevoditelj, publicist, urednik i upravitelj Hrvatskoga književnog društva sv. Jeronima. Prigoda je i red, da nešto više kažemo o njemu, njegovu životu i djelovanju.

Radovan Grgec je rođen u Zagrebu 2. prosinca 1929. od oca **Petra** i majke **Josipe r. Huk**. Njegov otac Petar (r. 1890. u Kalinovici u Podravini) bio je glasoviti profesor filozofije i klasične filologije, gimnazijalski ravnatelj, poznati katolički djelatnik, vrlo plodan pisac, urednik glasila, prevoditelj, povjesni istraživač i proučavatelj usmene književnosti, publicist i proganjnik u komunističkoj Jugoslaviji, inače kolega u časnicičkoj školi i drug u I. svjetskom ratu, talijanskom zarobljeništvu i na robiji u Lepoglavi te prijatelj kasnijega zagrebačkog nadbiskupa **Alojzija Stepinca**. Petnaest dana nakon što su komunisti preuzeli vlast u Zagrebu, 23. svibnja 1945. uhićen je i ravnatelj I. realne gimnazije u Zagrebu (danasa zgrada Muzeja Mimara na Roosveltovu trgu) Petar Grgec, a potom osuđen po Vojnom судu na sedam godina zatvora s prisilnim radom koji je i izdržao, do 23. svibnja 1952. I majka Radovana Grgeca Marija bila je profesorica. U takvoj sredini, hrvatskoj, katoličkoj, intelektualnoj, u ozračju NDH-a, II. svjetskog rata, Bleiburške tragedije i Križnoga puta hrvatskoga naroda g. 1945. te u totalitarnom komunističkom sustavu, stasao je i Radovan Grgec.

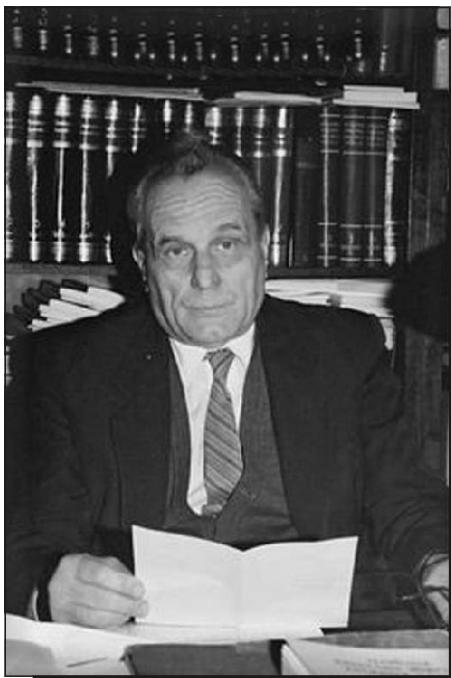
Osnovno školovanje završio je u Zagrebu, a potom se je upisao u II. klasičnu gimnaziju u ulici Izidora Kršnjavoga, nasuprot današnjeg hotela „Westin“. Zbog toga što je na Prvoj konferenciji Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Hrvatske (USAOH) godine 1945. u franjevačkoj dvorani (danasa zgrada Komedije) na Kaptolu predložio, da se u II.

Piše:

Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ

klasičnoj gimnaziji u Zagrebu uvede vjeronauk kao fakultativni predmet, šesnaestogodišnji Grgec je isključen iz svih škola u Hrvatskoj.

Budući da su komunistički aktivisti, u većini polaznici Partizanske gimnazije u Gundulićevoj ulici 28 (prostor Evangeličke luteranske crkvene općine), i po zagrebačkim srednjim školama provodili

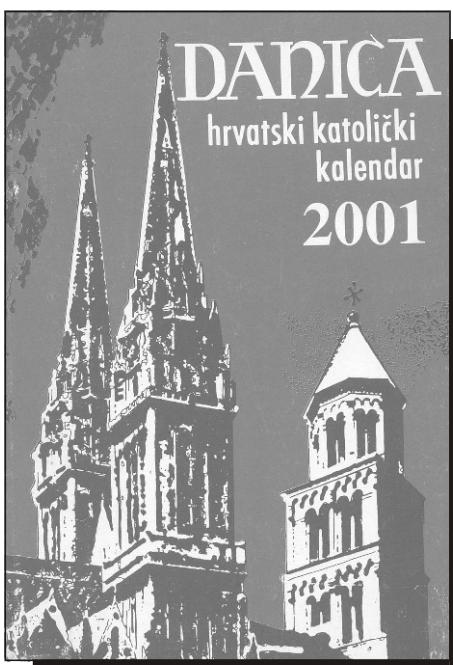

Prof. Radovan Grgec

teror, premačivali i drugim oblicima nasilja terorizirali većinu učenika, koji nisu prihvaćali komunističku ideologiju, uopće pružanje otpora takvoj vlasti uključili su se i neki polaznici zagrebačkih gimnazija. Tako je skupina zagrebačkih gimnazijalaca oko učenika VI. razreda II. klasične gimnazije **Andelka Capeka** krajem 1945. osnovala Tajnu organizaciju hrvatske omladine (TOHO) koja je djelovala skidanjem Titovih portreta po razredima, pisanjem parola „Dolje boljevstvam i KPJ!“, „Hrvatska pamti!“ i sličnih,

umnožavanjem i širenjem protukomunističkih letaka, širenjem propovijedi i poslanica nadbiskupa Stepinca i dr.

Ta je organizacija otkrivena u prvoj polovini 1947. Naime, noću 23./24. travnja 1947. skupina „TOHO“ namjeravala je skinuti Titove portrete i ispisati parole u gimnazijama u Kušlanovoj i u Križanićevoj ulici te na Wilsonovu (danasa Roosveltovu) trgu. Ali, UDB-a je preko doušnika saznala za taj plan i onemogućila ga; jedino je akcija provedena u III. realnoj gimnaziji u Kušlanovoj ulici u koju je, prije nego su pripadnici UDB-e postavili zasjedu, ušao **Lovro Rogina** s još dvojicom nepoznatih kolega. Iz presude Okružnoga suda Zagreb K 404/1947. zaključuje se, da su organizatori te akcije bili Andelko Capek, Radovan Grgec i drugi voditelji trojki, a u akciju su išli **Željko Rukavina**, **Ante Zorić**, **Vladimir Šterman**, Lovro Rogina i „neki Mića“ (**Marijan Hrvoj**). Budući da je organizacija djelovala sustavom trojki, koje se međusobno nisu poznavale, otežalo je otkrivanje počinitelja među stotinjak uhićenih srednjoškolaca. Tada je, 24. travnja, kao sedamnaestogodišnjak, uhićen i Radovan Grgec. Nakon ubojstva idejnoga začetnika akcije Andelka Capeka u bijegu 9. svibnja 1945. u Orahovici i tromjesečne vrlo drastične istrage, podignuta je optužnica protiv dvanaest osoba: **Radovana Grgeca**, **Miše Zorenića**, **Velimiru Celiću**, **Srećku Vitkoviću**, **Lovre Rogine**, **Branka Pilepiću**, **Željka Rukavine**, **Zvonimira Zorića**, **Vlatka Božinovića**, **Vladimira Štermana**, **Ante Zorića**, sve učenika 6. i 7. razreda gimnazije, te 48-godišnje gospođe **Zore Heger**. U istragu je bio uključen i Petar Grgec, koji je u tu svrhu iz Lepoglave doveden u Zagreb, pod pretpostavkom da je on utjecao na sina Radovana. U tome sudskom procesu Radovana Grgeca je zastupao poznati odvjetnik **dr. Ivo Politeo**. Optuženima se sudilo od 18. do 21. kolovoza 1947. u zgradama Okružnoga suda Zagreb,

Hrvatski katolički kalendar "Danica" izlazi skoro 130 godina - R. Grgec je desetljećima bio glavni urednik

Zrinjevac 5, u nazočnosti bukača polaznika Partizanske gimnazije i nekih tehničkih škola koji su izvukivali „Smrt izdajica naroda!“ i „Ne čemo da žive!“. Svi su optuženi, osim Zvonimira Zorića, priznali djelo i branili se kako su znali i mogli u odnosu na svoju dob, optužene činjenice i prilike.

Nedostupnost većine dokumentacije u vezi s istragom i suđenjem te prigoda i prostor, onemogućuju nešto opširnije prikazivanje svega vezano uz taj događaj. Budući da su svi optuženi, osim gospođe Zore Heger, bili malodobni, osuđeni su na kazne strogoga zatvora s prisilnim radom u trajanju od jedne do pet godina, te su odlukom Ministarstva prosvjete svi doživotno isključeni iz svih škola u NR Hrvatskoj. Zbog toga što je pomogla organizatoru „TOHO-a“ Andelku Capeku u bijegu, gospođa Zora Heger osuđena je na šest godina zatvora. Radovan Grgec osuđen je na četiri godine zatvora s prisilnim radom. Svi osuđeni, osim Vladimira Božinovića kojemu je izrečena „odgojno popravna mjera predavanjem ga na odgoj roditeljima“, žalili su se na osudu, ali žalilo se je i zastupnik optužbe. Te je žalbe Vrhovni sud NR Hrvatske rješavao osmanasti dan, nakon što je izrečena osuda prvoga stupnja, 8. rujna 1947. što vrlo

znakovito svjedoči u kakvim se prilikama sve to odvijalo. Vrhovni je sud potvrdio većinu izrečenih kazni, a pooštio je kaznu petooptuženom Vladimиру Božinoviću, s tim da mu je odredio „upućivanje u odgojno-popravni zavod za vrijeme dok se ne popravi, najmanje za godinu dana, a najdulje do punoljetnosti t.j. do 19. III. 1949.“. I trećeoptuženom Branku Pilepiću kazna je povišena s jedne na dvije godine zatvora. Iako je dr. Ivo Politeo za prvooptuženoga Radovana Grgeca obrazlagao da se radi o malodobnoj osobi i da bi na njega trebalo primijeniti samo odgojno-popravnu mjeru, „jer ne postoji uvjet veće društvene opasnosti niti djela, a niti izvršioča“, Vrhovni sud je zaključio da je Grgec „dobrak, fizički i intelektualno toliko razvijen da je mogao i morao shvatiti prirodu i značaj inkriminiranih zločina, kao i stepen društvene opasnosti tih djela“ te kao „najbolji žak na čitavoj gimnaziji, kako to njegov branitelj u žalbi iznosi, potvrđuje, da je i te kako bio svjestan prirode i značaja svog djela, a prema tome je opasnost njegova po društvo – obzirom na težinu počinjenih djela – po prvostepenom судu pravilno ocijenjena“. Osuđeni su, osim Božinovića koji je zbog bolesti pušten ranije, kazne izdržali u potpunosti.

Nakon pravomoćnosti kazne, oni s navršenih 18 godina upućeni su na izdržavanje kazne u Staru Gradišku, a ostali su upućeni u Lepoglavu. Radovana su Grgeca, s Velimirom Celićem, Brankom Pilepićem, Zvonimiro Zorićem, Lovrom Roginom i Željkom Rukavinom 25. listopada 1947. sproveli u Lepoglavu, gdje se je tada nalazilo oko 5000 osuđenika, 90 posto osuđenih zbog ratnoga ili političkoga djela, a među kojima je bio i Radovanov otac Petar Grgec. Smješteni su na maloljetnički odjel, koji se sastojao od jedne veće ćelije u starome dijelu kaznionice. Za razliku od ostalih osuđenika, malodobnici su imali neke povlastice: nije im ćelija danju zaključavana, mogli su se kretati po odjelu i imali su bolju hranu. Ubrzo, Grgec je na rođendan, 2. prosinca, kada je postao punoljetnim, raspoređen na rad. S ocem Petrom sreć se je isti dan kada su dopremljeni u Lepoglavu. Susret

je bio vrlo dirljiv, popraćen suzama u očima „starog brke“.

U svibnju 1948., od stotinjak zatvorenika, uglavnom oko 130 intelektualaca i školovanih koje se smatralo opasnim, među kojima su bili otac i sin Petar i Radovan Grgec te nekoliko kriminalaca do ušnika, ustrojen je V. odjel („crni bataljon“), smješten u Novoj zgradu, pod nadzorom zatvorske UDB-e i strogo izoliran od drugih zatvorenika. Radna obveza bilo im je tucanje kamena u krugu kaznionice. Kada su 5. srpnja 1948. trojica zatvorenika – **Ivan Dolanjski, Ladislav Uršić i Jure Kulić** – iz II. odjela, napadom i zauzimanjem stražarskog bunkera br. 7 na zidu, pokušali pobjeći, milicionari su pučali i u zatvorenike koji su radili u velikom dvorištu, neke ubili (**Matiju Matjevića, Petra Šafarića, Milana Janeša, Teodora Lisku, Stjepana Puhala, Stjepana Rešetara**), a neke ranili. Taj pokušaj bijega zatvorskog je uprava proglašila pobunom, stražari-milicionari obilazili su ćelije i daskama, štapovima i drugim tvrdim predmetima pretukli više od tisuću zatvorenika, ubili ranjenoga **Savu Batranovića**, ranjene Stjepana Đukića i Borisa Krasovca odveli iz ćelija na previjanje i likvidirali, a mnogi su zatvorenici u vezi s tim saslušavani i teško mučeni. Od trojice napadača na bunker, Uršić je ubijen u bor-

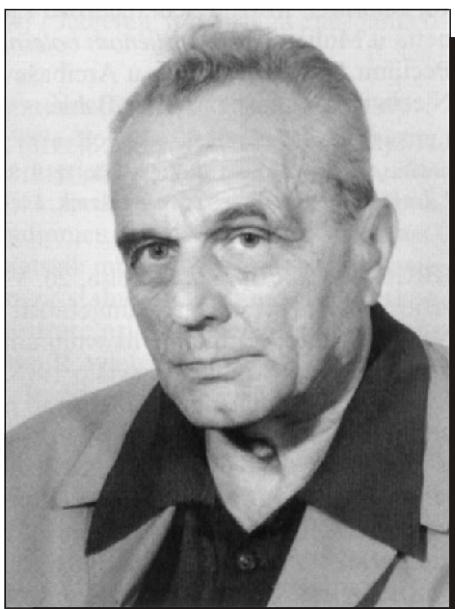
6

HRVATSKA
KNJIŽEVNA
REVIJA

MARULIĆ

2007

Prof. Grgec je desetljećima uređivao i časopis "Marulić"

R. Grgec - fotografija u Hrvatskome biografiskom leksikonu

bi za bunker, a Dolanjski i Kulić su u rujnu 1948. osuđeni na smrt i 1. listopada u krugu kaznionice pogubljeni. Daljnja žrtva bio je **Viktor Oblak**, koji je Uršiću dao civilnu kapu i čisto rublje prije pokušaja bijega. Strpan je u samicu, gdje je od posljedica mučenja umro 28. studenoga 1948.

Inače, uz mnoge druge torture, u lepogradskoj kaznionici bile su česte likvidacije pojedinaca i skupina, što svjedoči o prilikama u kojima se je našao i maloljetni Radovan Grgec. U proljeće 1949. velika je skupina zatvorenika, među kojima su bila i oba Grgca, upućena u Zemun, na izgradnju Novoga Beograda, gdje je Radovan Grgec ostao do kraja kazne. Što su sve otaci i sin Grgec proživljavali, gledajući što trpi jedan ili drugi u svakodnevnim zatvorskim maltretiranjima, i obitelj koja se je brinula o njima, može se samo zamisljati.

Po dolasku iz zatvora Grgec je nastavio školovanje, pa je 1952. završio klasičnu gimnaziju. Iste godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu upisao je romanistiku – francuski i talijanski jezik – i diplomirao je g. 1956. Dobivenu UNESCO-vu stipendiju u inozemstvu nije mogao iskoristiti, jer mu je komunistički sustav uskratio putovnicu. Prvo mu je radno mjesto bilo u INI, gdje je radio kao knjižničar, inokorespondent i prevoditelj. Kao profesor ra-

dio je 1958. – 1971. u Školi stranih jezika i 1969. – 1974. na Interdiiecezanskoj klasičnoj gimnaziji u Zagrebu. Od 1970. pa do smrti bio je upravitelj i urednik Hrvatskoga književnog društva svetog Ćirila i Metoda (sv. Jeronima), glavni urednik časopisa za književnost i kulturu „Marulić“ i najstarijega hrvatskoga pučkog kalendara „Danice“ (upravo je objavljeno 127. godište za 2008.) te organizator već desetljećima svetočirilo-metodskih (jeronimskih) književnih večeri, održavanih svakoga četvrtka s početkom u 17 sati u prostorijama Društva.

Grgec je pisao i objavljivao u raznim časopisima poeziju, prozu, eseje i rasprave iz aktualnoga vjerskog, socijalnog i kulturnoga života u Hrvatskoj, pa i iz osobnoga života. Skoro tri desetljeća u jeronimskom književnom časopisu „Marulić“ objavljivao je esej „Uz rub“, ukupno njih 175; dio tih razmišljanja tiskan je 1992. u knjizi „Odsjevi kršćanske kulture“. Također, prigodna razmišljanja, objavljivana u kolumni u „Glasniku Srca Isusova i Marijina“ 1984. – 1995., tiskana su 1995. u knjizi „Čežnja za Kraljevstvom“. Ostala su njegova djela: *Neoklerikalizam i pučki katolicizam* (u suautorstvu s Verešom i Bonnetom), Zagreb, 1979., *Nadanja i iščekivanja*, Zagreb, 1984., *Reći ime*, Zagreb, 1990., *Novo i Staro*, Zagreb, 1993.

Osobito je velik prevoditeljski rad Radovana Grgca. S francuskoga, talijanskog i njemačkog jezika na hrvatski jezik preveo je dvadesetak knjiga: četiri knjige **Jeana Guittona**, tri knjige **Jeana Daniéloua**, **Bernanosove** „Razgovore karmeličanki“, **Fabbrijevo** „Suđenje Isusu“, „Dnevnik liječnice“ **Daniele Krein** itd. Radovan Grgec je bio član Društva hrvatskih književnika i Društva hrvatskih prevodilaca, a kao aktivni katolički laik sudjelovao je u više vijeća Biskupske konferencije i Europskog foruma Katoličkog laikata (1970. – 1979.) te na mnogim simpozijima i susretima u Domovini i inozemstvu. Bio je i član Hrvatskoga društva političkih zatvorenika. Za sve što je pridonio za života dobio je dva visoka hrvatska državna odlikovanja. Predsjednik nezavisne Republike Hrvatske **dr. Franjo**

Tuđman mu je 1996. dodijelio za osobite zasluge u kulturi odlikovanje Danicu hrvatsku s likom Marka Marulića i za osobite zasluge u prosvjeti odlikovanje Danicu hrvatsku s likom Antuna Radića. Godine 2002. dobio je povelju počasnoga člana Društva katoličkih prosvjetnih djelatnika. Za iznimian prinos životom i djelom u zastupanju kršćanskih vrijednosti u kulturno-javnom životu u komunističko vrijeme, koje nije prepoznavalo ni prihvaćalo kršćanske izvore, korištene i vrijednosti, 3. travnja 2007. u dvorani Ivana Pavla II. u Nadbiskupskom ordinarijatu u Splitu dobio je nagradu „Buvina“, prvi u Hrvata.

Radovan Grgec je, nakon dugogodišnjih poboljševanja, umro u 78. godini života dne 17. studenoga 2007. u svom domu u Zagrebu, a pokopan je na Mirogoju 21. studenoga. Iza sebe je ostavio obitelj – suprugu **Đurdicu**, sinove **Petra** i **Jerka** te kćer **Katarinu**. Iako je živio u vrlo teškim i presudnim vremenima po hrvatski narod i Crkvu u Hrvata, čitavim je svojim bićem svjedočio kršćanstvo i hrvatsko domoljublje, u tom smislu potvrđivao se je u svim prigodama, imao je osjećaja za svakoga čovjeka i progonjenika. Mnogi koji

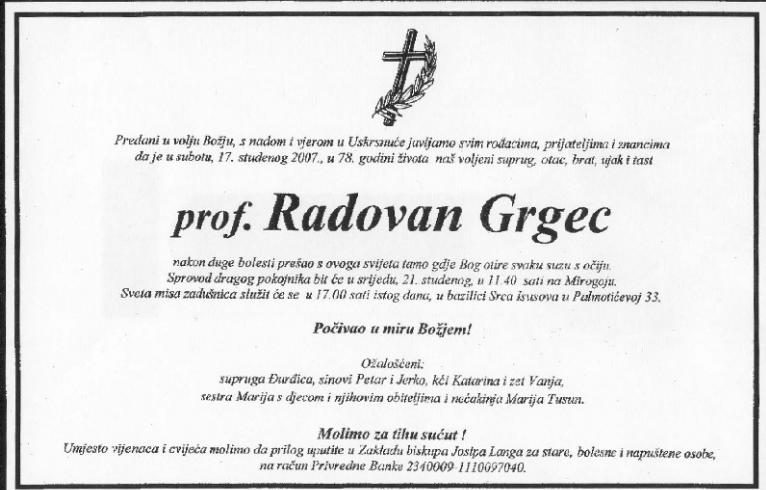
RADOVAN GRGEC

ZAKON SRCA

HKD SV. JERONIMA

"Zakon srca", jedna od niza
Grgčevih knjiga

Predani u volju Božiju, s nadom i vjerom u Uskrsnuće Javljamо svim rođacima, prijateljima i znancima da je u subotu, 17. studenog 2007., u 78. godini života naš voljeni suprug, otac, brat, ujak i tata

prof. Radovan Grgec

Nakon duge bolesti prešao s ovoga svijeta tamо gdje Bog otre sveku sru u očiju.
Sprovod dragog pokojnika bit će u srjeću, 21. studenog, u 11.40 sati na Adrogaju.
Svetu misu zaštovnica služiti će se u 17.00 sati istog dana, u bazilici Srca Isusova u Palmotićevu 33.

Počivaо u miru Božjem!

Očalošeni:
supruga Đurđica, sinovi Petar i Jerko, kći Katarina i zet Vanja,
sestra Marija s djecom i njihovim obiteljima i noćalađu Marija Tušun.

Molimo za tihu sućut!
Umjesto vijenaca i cvijeća molimo da prilog uputite u Zakladu biskupa Josipa Langa za stare, bolesne i napašte ne osobe, na račun Privredne Banke 2340009-1110097040.

su mu se obraćali, primani su s razumijevanjem i ispraćani su s Nadom. Stipendiju koju mu je dodijelio osobno član francuske Akademije **Gabrielle Marcel** godine 1970. u Parizu prepustio je poznatom hrvatskom domoljubu i progonjeniku **Bruni Bušiću**. Svakako, djelovanje Radovana Grgeca je puno šire i izvan ovdje navedenih naznačnica. Sve navedeno upućuje da se radi o velikom hrvatskom domoljubu i jednom od najistaknutijih katoličkih laika u hrvatskom narodu i Europi, što je pok. Grgec doista i bio.

POSTOJI

Postoji jedna zemlja protkana rijekama, polivena krvljу, opakana suzama.

Postoji jedna zemlja na zemljopisnim širinama tisuće puta napuštena.

Postoji jedna zemlja u srcima nošena, na dar ostavljena, onima što dođu, što dolaze, pa opet odlaze.

Postoji jedna zemlja u vučjim pjesmama, u glasu opojnog zvuka bure, u glasu mora.

*Postoji jedna zemlja
Postoji...*

Ivan DUJMOVIĆ

Literatura: Presuda Okružnoga suda Zagreb K 404/1947.; Osuđeni su članovi ilegalne organizacije „TOHO“, Narodne novine ?, 30. kolovoza 1947.; Presuda Vrhovnoga suda NR Hrvatske od 8. rujna 1947. 1920/47. Kž; Petar Grgec, Crni bataljon..., Zatvorenik, 1990., br. 7, str. 27.; Željko Rukavina, Sudbina „TOHO-a“ (O Tajnoj organizaciji hrvatske omladine), Zatvorenik, 1991., br. 10-11, str. 21.-25.; Zvonimir Zorić, Kardinal dr. Alojzije Stepinac, Zatvorenik, 1992., br. 20, str. 38.-43., br. 22/23, str. 34.-38.; Radovan Grgec, Mišljenje o tim događajima..., n.

dj., str. 39.; Lista političkih zatvorenika, HDPZ, rukopis; Radovan Grgec, Još o lepoglavskom „crnom bataljonu“, Zatvorenik, 1993., br. 32., str. 19.; Zvonimir Zorić, Prsten s grobišta, Slobodna Dalmacija, 10. ožujka 1994., str. 6.; Radovan Grgec, Reći ime, Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda (sv. Jeronima), Zagreb, 1996., str. 19.-28.; Tko je tko u NDH, Minerva, Zagreb, 1997., str. 138.-139.; Augustin Franjić, KPD Lepoglava mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika, Zagreb, 2000.; Hrvatski biografski leksikon, sv. 5., Gn - H, Zagreb, 2002., str. 173.-176.; Emil Čić, Do-

DOMOVINI

*Prošlost je sjena,
koja nas prati,
crvena, bijela
i plava.*

*Ona je naš
ponos i slava.*

*Nikada ne ćemo
sustati
ni stati.*

*Od našeg rođenja
u srcu je nosimo
kao pregršt
dragoga kamenja.*

*I ako zbog zloče
duša nam pati
Sudba se kleta
nad bezdanom vrti.
Ljubimo njene
rastrgane skuti
i ako u oči gledamo
smrti*

*Ti ćeš k'o zvijezda
repatica sjati,
osvijetliti sve
puteve strave
spoznati ciljeve
prave –
i dalnjemuživotu
smisao dati.*

Višnja SEVER

moljublje i nacionalizam – sinonimi, Povijest hrvatskih neprijatelja, vlastita naklada, Zagreb, 2002., str. 100.-116.; Ante Mijatović, Životopis Brune Bušića, Bruno Bušić, Jedino Hrvatska!, Sabrani spisi, 2. prošireno izdanje, sv. 1., str. 36.-37.; Svršeni Dani kršćanske kulture, Radio Dalmacija Portal, Vijesti; Damir Borovčak, Pogreb prof. Radovana Grgeca 21. 11. 2007., IKA V – 98240/11; Emil Čić, Preminuo je pravi hrvatski domoljub, Fokus, 30. studenoga 2007., str. 60.-61.; Nikola Bićanić, Hrvatsko slovo, 30. studenoga 2007.; V. Č., Radovan Grgec, Glas koncila, br. 48 (1745), 2. prosinca 2007., str. 33. •

ŠIME ĐODAN (27. XII. 1927. – 2. X. 2007.)

Početkom listopada 2007. umro je dr. Šime Đodan. Za glas koji ga je bio i reputaciju koja ga je pratila, umro je nezapaženo, skoro neprimijećeno: par obavijesti o smrti i par mršavih nekrologa u niskonakladnim publikacijama, uglavnom iz pera njegovih prijatelja, danas također

Dr. Šime Đodan
(foto: B. Salaj - Hrvatska revija)

marginaliziranih. Nije to samo posljedica naše opće nebrige za vlastitu povijest (nebrige, koju je dr. Hrvoje Šošić lijepo ilustrirao, objavljajući podatak i fotografiju o sudbini pismohrane Vrhovnog suda Hrvatske u prosincu 1992., kad je na sudskome smetlištu pronašao spise protiv «vođa kontrarevolucije», uhićenih 11. siječnja 1972., Tuđmana, Pavletića, Đodana, Gotoveca, Šošića, Ivičevića, Glibote, Bačića, Komarice i M. Veselice, pitajući se s pravom: «*Kad su tako završili ti spisi, kako su onda prošli spisi i dokumenti drugih procesa?*»). Posljedica je to i Đodanove nesklonosti da se živi s lažima i miri se s njima.

Šime je Đodan rođen 27. prosinca 1927. u Rodaljicama kod Benkovca. U partizane je otiašao 1944. U Jugoslavenskoj vojsci službovao je od 1944. do 1956. Višoko oficirsko vojnopolitičko učilište u Beogradu završio je 1949., a Višu vojnu akademiju topničkoga

(«artiljerijskog») smjera u Čupriji 1953. Usporedno s tim, u Zagrebu i Banjoj Luci pohađao je gimnaziju, koju je okončao 1955. Na Pravnom fakultetu u Zagrebu diplomirao je 1960., a godinu kasnije izabran je asistentom u odsjeku za ekonomski znanosti tog fakulteta. U šezdesetim je godinama nastavio izobrazbu, te je doktorirao temom *Zakon vrijednosti u sovjetskoj ekonomskoj teoriji*. Godine 1967. postao je docent, a 1969. izvanredni profesor na katedri za političku ekonomiju. Krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih svojim brojnim stručnim tekstovima i knjigama, te javnim djelovanjem (osobito kao član predsjedništva i gospodarski tajnik Matice hrvatske 1967.-1971.) postao je jedan od najistaknutijih kritičara tadašnjega jugoslavenskog državnog i gospodarskog sustava.

Uhićen je u siječnju 1972. i optužen da je od 1963. djelovao kao jedan od ideologa «masovnog pokreta». Skupa s njim optuženi su Marko Veselica, Jozo Ivičević i Zvonimir Komarica. Usporedno je tekao niz drugih procesa «vodećim kontrarevolucionarima», od kojih su najpoznatiji oni u kojima su suđeni Vlado Gotovac i Hrvoje Šošić, te Bruno Bušić i Franjo Tuđman. Osuđen je na šest godina zatvora (od čega je oko dvije proveo u samici), te pet godina zabrane javnog istupanja.

Kao znanstveni savjetnik zaposlio se 1984. u Institutu za financije Sveučilišta u Zagrebu, a 1990. ponovno je izabran docentom na katedri političke ekonomije na Pravbnom fakultetu u Zagrebu. Dvije godine kasnije postao je redoviti profesor. Matičin je podpredsjednik bio ponovno 1990./91. Kao jedan od utemeljitelja i najpopularnijih članova Hrvatske demokratske zajednice, 1990. i 1992. je izabran narodnim zastupnikom, te je bio na čelu

različitih saborskih odbora. Kraće vrijeme 1992. bio je ministrom obrane, a 1993. promaknut je u čin general-bojnička.

Unatrag gledano, čini se da je njegov odlazak u povijest (u konkretnom slučaju: u zaborav suvremenika) započeo objavljanjem knjige «*Sjeća Hrvatske u Karađorđevu 1971. godine*», kojoj je Đodan napisao predgovor. U njemu je započeo javni obračun s ideološkim kulisama komunističkih reformatora, naglašavajući kako je posve krivo tadašnjemu komunističkom vodstvu u Hrvatskoj pripisivati ključne zasluge za Hrvatsko proljeće. Ono je bilo samo jedan od niza čimbenika tadašnjega nacionalnog preporoda, i to nužno najinertniji i najkonzervativniji, te je pokušavalo osigurati vlastiti politički opstanak tražeći kompromis između sve glasnijega (spontanog i naravnog) zahtjeva hrvatske javnosti za osamostaljenjem, i unitarističkih tendencija u partiskome, time i u državnom vrhu. Dokumenti i memoarski zapisi koji su objavljeni desetljećima kasnije, nedvojbeno pokazuju da tadašnji partijski pravci (dr. Savka Dabčević-Kučar, Miko Tripalo i dr.) ni u jednom trenutku, čak ni intimno, nisu prizeljkivali neovisnu hrvatsku državu. (U svojim bilješkama sám priznaje, da o tome nije čak ni maštao, recimo, i Matičin predsjednik dr. Ljudevit Jonke, iako se mnogima i onda i danas čini(lo) drugačije!)

Nasuprot njima, Đodan je puno ranije i puno radikalnije doživio duhovnu (r)evoluciju, odrekavši se svojih jugoslavenskih i partizanskih zabluda, i možda baš radi toga nije bio spremna pristati na tripalovsko doziranje istine, nego je uporno podsjećao, da su Savka i Tripalo, između ostalog, i zabranjivali (*Tomičićev Hrvatski književni list!*) i hapsili. A podsjećanje na činjenice i njihovo smještanje u pravi kontekst, pothvat je koji nije posve odgovarao ideologiji nacionalnog pomirenja, kao ni projektu posvemašnje rehabilitacije tzv. hrvatske ljevice, kojim su se koristili ne samo iskreni obraćenici, nego i prikriveni staljinisti. Čini se da je to najvažniji razlog amputaciji Đodanova lika iz hrvatske političke arene; pa neka bar *Politički zatvorenik* bude mjesto, gdje će dobiti zasluženo priznanje... (T. J.)

U SPOMEN JELICI HRŠAK

Dne 13. kolovoza 2007. umrla je moja sestra **Jelica Hršak r. Belošević**. Dan kasnije, 14. kolovoza oprostili smo se od nje na mjesnom groblju u Zaboku. Rođena je 29. srpnja 1923. u Zlataru, u gradiškoj obitelji, koja se 1929. godine zbog očeva premještaja preselila u Va-

Jelica Hršak

raždin, gdje je Jelica završila osnovnu školu, realnu gimnaziju i veliku maturu.

U svibnju 1945. godine prošle smo moja sestra i ja tragičan križni put preko Slovenije do Austrije. Tu smo doživjele sramotnu predaju partizanima. Odmah nakon povratka u Varaždin uslijedio je naš drugi križni put po zatvorima i kazamatama komunističke Jugoslavije. Presudom Vojnog suda Vojne oblasti «zagrebačke»

J. A. bile smo obje osuđene: ja na 2 godine zatvora, a moja sestra Jelica na smrt. Njezina kazna kasnije je preinačena u zatvor od 1 godine. Tako smo obje izdržavale kaznu u logorima Maruševec-Kalinovec, Šaulovec i Stara Gradiška. Dned 22. ožujka 1946. otpuštene smo iz logora i vratile u Varaždin.

Kao političke zatvorenice nismo mogle dobiti namještenje u ovom gradu, pa je moja sestra Jelica otišla u Zabok, gdje je dobila namještenje, osnovala obitelj i živjela sve do smrti.

U međuvremenu, 13. srpnja 1945. godine ubijen nam je otac, a 1952. godine po nalogu komiteta i brat.

Jelica je bila jednostavan čovjek, živjela je za svoju obitelj, svoja razočaranja i boli sama je nosila u svom srcu i nije nikoga opterećivala. Jedino joj je zadovoljstvo bilo da je ipak doživjela ostvarenje svojih snova i idealja za koje je toliko trpjela. U trenutcima kad smo se s tugom oprastali od naše pokojne Jelice, misli su nam odlutale svima onima koji su još pred pola stoljeća bili ubijeni bez suda i mogućnosti obrane, mrtvi pobacani u jame ili u korita nabujalih rijeka. Grobovi naših mučenika ostali su nepoznati zauvijek, a imena im desetci ma godina nismo smjeli spomenuti.

Svi oni neka počivaju u miru Božjem i neka im je laka hrvatska zemlja!

Branka ŠARGAČ. R. BELOŠEVIC

U SPOMEN

NIKOLI JAGARU

Nikola Jagar, jedan od osnivača Društva, dugogodišnji predsjednik podružnice u Čakovcu, prijatelj i supatnik svih članova HDPZ-a, umro je 20. prosinca 2007. U zadnjim trenutcima svog života prisjećao se svih patnji, koje je preživio u zatvorima Jugoslavije, jer je osjećao bolove koji su ga vraćali u vrijeme robijanja. Pokopan je 22. prosinca 2007. na čakovečkom groblju u Mihovljani. Hvala svima koji ga se sjećaju. Neka mu je laka hrvatska zemlja, koju je toliko volio!

Silva JAGAR-ČOTIC

U SPOMEN

MARIJAN LAZANJA

rođen 3. rujna 1923. u Ljubaču, preminuo 1.1.2008., presudom Okružnog suda u Splitu od 23. ožujka 1950. osuđen na 11 godina zatvora s prisilnim radom zbog djela iz čl. 3. t. 8. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, što je preinačeno u 7 godina zatvora s prisilnim radom.

Kaznu je izdržavao od 9. siječnja 1950. do 9. siječnja 1957. u Lepoglavi.

Neka mu je laka hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Zadar

U SPOMEN

DRAGICA ČARGONJA

rođena 20. kolovoza 1926.,
umrla 28. prosinca 2007.

Neka joj je laka hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Rijeka

U SPOMEN

JELICA HRŠAK rod. BELOŠEVIĆ

1923. - 2007.

Neka joj je laka hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Zagreb

U SPOMEN

STANKO BABIĆ

1922. - 2007.

Neka mu je laka hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Gospić

U SPOMEN

PETAR GRČEVIĆ

1923. - 2007.

Neka mu je laka hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Gospić

U SPOMEN

JOSIP RUKLJAČ

1921. - 2007.

Neka mu je laka hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Krapina

U SPOMEN

DRAGUTIN JEDVAJIĆ

1920. - 2007.

Neka mu je laka hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Krapina

U SPOMEN

LJUBOMIR KRAJAČIĆ

umro 19. listopada 2007. u 74. godini života

Neka mu je laka hrvatska zemlja!

U SPOMEN

LJUBICA ČAVČIĆ, dr. med.

umrla 8. siječnja 2008. u 86. godini života

Neka joj je laka hrvatska zemlja!

IN THIS ISSUE

The Council of the Croatian Association of Political Prisoners, at the session held on 16 October 2007 decided to send an open letter to the mayor of Croatia's capital city, Zagreb. In that letter, they intended to request the change of the name of the city's most beautiful square, which is now named after **Marshall Tito**. The letter is published here in full.

The Croatian Association of Political Prisoners recalls that all states with communist dictatorship past have changed names of towns, squares and streets that used to be named after communist dictators. There is no Leningrad, Stalingrad, and the capital of Montenegro is no longer called after Tito (Titograd); it again has its historical name – Podgorica. There is no reason for not doing the same in Croatia. In 1930's, upon the decision of Stalin and Comintern, Josip Broz Tito found himself as a leader of the illegal party, which was officially called the Communist Party of Yugoslavia – Section of the Communist International. In accordance with the Comintern's policy, Tito and the Communist Party of Yugoslavia advocated the survival of the Yugoslav state, with the aim of establishing a communist dictatorship there. Owing to a number of circumstances, they succeeded by the end of the Second World War. However, their rule has never become democratic.

During the Second World War, Tito's communist partisans did not fight for the change of regime in the then Croatian state, but were trying to break it by all means necessary. Thus the Croatian nation was pushed into an unnecessary bloody ideological war. In 1941-42, the communist partisans were intensively co-operating with Greater-Serbian Chetniks all over Croatia and BiH. Already starting in 1941, their operations were characterised by mass slaughters of Croat population; their attacks were especially targeted at

Croat intellectuals and priests (primarily Catholic). By the end of the war, Tito's Yugoslav Army committed a horrible slaughter (of not only Croat) civilians and prisoners of war. Assessments say that several hundred thousand people were killed without trial in May and June 1945.

Thus Tito, according to assessments made by foreign historians, is one of the worst ten criminals in the history of the world. However, due to the Cold War and the need of the West to incite divisions among communist states, western journalists attached to him attributes of a romantic hero and a fighter against fascism. That propaganda image was intentionally covering the fact that during Tito's life, the decades after the war, both in Yugoslavia and abroad, a large number of regime's opponents were killed; several hundred thousand were exposed to political trials and brutal imprisonment, etc. The Croatian people clearly showed what they really felt about Tito and Yugoslavia when they had a chance to freely express their will: both communism and Yugoslavia fell like a house of cards. The attempt to prevent that ended in an aggression of Serbia, Montenegro and Tito's JNA on Slovenia, Croatia and Bosnia and Herzegovina. Therefore, there is no rea-

son whatsoever to celebrate Tito by keeping the name of the most beautiful square in Croatian capital city after him...

* * *

In the text titled "Croatian Nationalism and European Integrations", editor-in-chief **Tomislav Jonjić** shows the way in which Croatian nationalism (nationalism which is not chauvinism but an ideology of national awareness and integration) has viewed various plans of unification of Europe since mid 19th century. In analysing the doctrine standpoints of ideologists of the then Croatian nationalism and their political practice, the author concludes that there has not been a general opposition between the national-integration ideology and the idea of united Europe. At the same time, characteristically, Croatian political leaders were extremely careful with all those ideas whenever they included an imperialistic note in political, military or economic areas. One could say that Croatian nationalism has the same position now, when it observes with fear the tendency of using the process of European integrations as means to establish European and world hegemony. •

Civilians killed by Tito's partisans near Jajce 1942 (photo taken by Ivan Softa)

IN DIESEM HEFT

Der Rat des Kroatischen Vereins ehemaliger politischer Häftlinge brachte an seiner Sitzung vom 16. Oktober 2007 den Beschluss, einen offenen Brief an den Bürgermeister der Stadt Zagreb zu richten. In diesem Brief wird die Änderung des Namens des schönsten Stadtplatzes, der Name **Marschall Tito** trägt, verlangt.

Kroatisches Verein ehemaliger politischer Häftlinge erinnert, dass in allen ehemaligen kommunistischen Staaten die Namen der Orte, Plätze und Straßen, die die Namen der kommunistischen Diktatoren tragen, geändert wurden. Es existiert nicht mehr Leningrad, und Stalingrad ist auch verschwunden, die Hauptstadt des Montenegrinos trägt nicht mehr den Namen Titos („Titograd“), sondern wieder historischen Name – Podgorica usw. Es gibt keinen Grund der das gleiche Vorgehen in Kroatien verhindert. Josip Broz Tito befand sich im dreißiger Jahren des 20. Jahrhundert, nach Order des Stalin und Komintern, an der Spitze der illegalen Partei die sich offiziell Kommunistische Partei Jugoslawiens – Sektion der Kommunistischen Internationale nannte. Im Einklang mit der Politik der Komintern, setzten sich Tito und KPJ für die Existenz des jugoslawischen Staates, mit der Absicht in ihm die kommunistische Diktatur zu errichten. Zum Ende des Zweiten Weltkrieges, dank einer Reihe von Umständen, das gelang ihnen, aber sie bekamen nie die demokratische Legitimation.

Im Verlauf des Zweiten Weltkrieges, kämpften kommunistische Titos Partisanen nicht für die Änderung des Regimes in dem damaligen kroatischen Staat, sonder für sein Vernichtung um jeden Preis. Damit wurde das kroatische Volk in ein völlig unnötiges, blutiges ideologisches Krieg hinein gestoßen. Die kommunistischen Partisanen haben auf dem Gebiet Kroatiens und Bosnien und Herzegowina während der Jahre 1941/1942 mit den großserbischen Tschetniks intensiv kollabriert. Ihre Aktionen bezeichnen bereits 1941 massenhafte Gemetzel der kroatischen Be-

völkerung, und sie anvisieren besonders die kroatischen Intellektuellen und Priester (in erste Reihe auf katholische) an. Vor dem Kriegsende und nach seinem offiziellen Ende, verübt Titos Jugoslawische Armee grausame Massenmorde an kroatischen (und nicht nur kroatischen) Zivilisten und Kriegsgefangenen. In Mai und Juni 1945 ohne Gerichtsurteil ermordeten Menschen erreichen nach Schätzungen einige Hunderttausende.

Damit hat sich Tito, nach Ansicht ausländischer Historiker, unter die zehn größten Verbrecher in der Weltgeschichte angereiht. Wegen des Kaltenkrieges und des Bedürfnisses des Westens die Zwietracht unter den kommunistischen Staaten zu schieren, bekam er bald in der Westpublizistik und Journalistik die Attributen des romantischen Helden und Kämpfer gegen den Faschismus. In dieser Propagandagefälsche wurde absichtlich verdeckt, dass während des Titolebens Jahrzehntlang in Jugoslawien und im Ausland eine große Zahl der Regimegegner umgebracht wurden und dass in politischen Prozessen und

brutalen Einkerkerungen einige Hunderttausende politische Häftlinge und andere unterworfen waren. Was das kroatische Volk tatsächlich vom Tito und Jugoslawien hielt, zeigte sich gleich bei der ersten Möglichkeit sich frei zu äußern: Kommunismus und Jugoslawien vielen wie ein Kartenhaus in sich. Der Versuch diesen Zusammenfall zu verhindern endete mit der Aggression der Serben, Montenegro und Titos Jugoslawische Volksarmee an Slowenien, Kroatien und Bosnien und Herzegowina. Demnach gibt es keinen Grund, dass man dem Tito eine Anerkennung, durch die Duldung seines Namens an dem schönsten Platz der Hauptstadt Kroatiens gibt...

* * *

In dem Text „Hrvatski nacionalizam i europske integracije“ (Kroatische Nationalismus und europäische Integrationen) zeigt der Chefredakteur **Tomislav Jonjić** wie sich der kroatische Nationalismus (Nationalismus welcher kein Chauvinismus, sonder Ideologie der nationalen Be- sinnung und Integration ist) seit Mitte des 19. Jahrhundert zu ver-

schiedenen Plänen der Vereinigung Europas stellt. Analisierend die doktrinären Stellungen der Ideologen damaligen kroatischen Nationalismus sowie ihre politische Praktiken, gelangt der Autor zum Entschluss, dass es keine prinzipiellen Gegensätzlichkeit zwischen kroatischen national-integrierende Ideologie und Idee über die Vereinigung Europas gibt. Gleichzeitig ist charakteristisch, dass kroatische politische Anführer zu allen diesen Ideen, falls sie auf politischen, militärischen, kulturellen oder wirtschaftlichen Gebiet imperialistische Noten eingeschlossen hatten, äußerst vorsichtig waren. Man kann sagen, dass der kroatische Nationalismus, beobachtend mit Befürchtung die Absicht, dass der Prozess der europäischen Integration als Mittel zur Herstellung der europäischen, oder sogar Welthegeemonie benutzt wird, auch heute die gleiche Stellung hat.♦

Das einzige Grabmal, das die totale Vernichtung des Dorfes Španovica durch Titos Partisanen im Jahre 1942 überleben hat

MINISTARSTVO UNUTRASJNIH POSLOVA FNRJ
Opunomoćstvo sprave državne bezbednosti
za srez Širokobriješki

O. Br. 143 -

20-8-1942 god.

ŠIROKI BRIJEG JAVNOJ TUŽILOCU ZA MOSTARSKI OKRUG

M O S T A R

Upućujemo Vam hapšenika JELIĆA BOŽU sina pok. Ivana, po zanima-
nju zemljoradnika, iz sela Trna srez Š.Brijeg, radi podizanja optužbe i predavanja
sudu na sudjenje, zbog počinjenije krivičnije djela protiv naroda i države.

Imenovani je od 41 do 44 god bio u crnoj legiji na istočnom
frontu, a od oslobođenja naše zemlje pa sve do dana njegova hapšenja bio je u di-
reknom kontaktu sa vodjom ustaške grupe zlikovcem Benkom Penavićem i cijelom njego-
vom grupom, koju je pomagao na razne načine.

U prilogu Vam šaljemo zapisnik o suočenju sa svedokom očevide-
ćem i izjavu svedoka očevidca, koji tereti okrivljenog, dok imenovani djelomično
prizna svoju saradnju, a glavne greške pobija kao neistinite.

O odluci suda molimo izvijestite nas, a prijem istoga pismeno
potvrdite nam.

Smrt fašizmu. Sloboda narodu

Za Opunomoćstvo poručnik:
Dr. Tomislav
Milivoje Draškovac

GRADONAČELNIK

Gospodin Milan Bandić

GRADSKA SKUPŠTINA GRADA ZAGREBA

Predsjednica mr.Tatjana Holjevac

Odbor za imenovanje naselja, ulica i trgova

Predsjednik Ivan Šikić

Zagreb, siječnja 2008.

Predmet: Preimenovanje Trga maršala Tita u Kazališni trg

Vijeće Hrvatskog društva političkih zatvorenika na sjednici 16. listopada 2007. godine donijelo je odluku da Vama, gospodine gradonačelnice Grada Zagreba, Skupštini Grada Zagreba i njezinu radnom tijelu - Odboru za imenovanje naselja, ulica i trgova, podnese prijedlog za preimenovanje Trga maršala Tita u Kazališni trg, njegovo negdašnje ime koje mu najviše i pristaje budući je na tome najljepšem zagrebačkom trgu Hrvatsko narodno kazalište.

Poštovani gospodine gradonačelnice, dame i gospodo!

U više navrata je u hrvatskoj javnosti potegnuto pitanje preimenovanja jednoga od zagrebačkih trgova, onoga koji nosi ime maršala Tita. Iako je posve jasno, da takav naziv polarizira javnost, izaziva posve suvišne ideoološke prijepore i stvara nepotrebne rascjepe u našem društvu, sve građanske inicijative u tom smislu su odbačene. Do tog odbacivanja nije došlo na temelju suvisle i ozbiljne analize povijesnih, socioloških, estetskih i drugih relevantnih argumenata, nego isključivo na temelju ideoološko-političkih diskvalifikacija.

Zahvaljujući tomu, jedan od najljepših zagrebačkih trgova, onaj na kojem je smještena zgrada Hrvatskoga narodnog kazališta, Rektorat Sveučilišta i niz drugih ustanova od velikoga kulturno-povijesnog značenja, nosi ime po čovjeku koji je, po odluci Josifa Visarionovića Staljina i Kominterne, postao generalnim sekretarom Komunističke partije Jugoslavije – Sekcije Komunističke internacionale, te ujedno obnoviteljem jugoslavenske države pod komunističkim vodstvom.

Staljinovo je ime, kao što znamo, uklonjeno i izbrisano s bezbrojnih ulica i trgova te iz naziva gradova, iako je on bio na čelu otpora agresiji nacionalsocijalističke Njemačke, pobjednik u Drugome svjetskom ratu i ravnopravni član tzv. velike trojice. Istu ili sličnu sudbinu doživjeli su i drugi prvaci komunističkih pokreta. Narodi u kojima su oni ponikli, i na taj su se, simbolički način, odredili prema zaslugama i odgovornosti tih političara. «Crna knjiga komunizma», koju je 1997. u Francuskoj objavila